

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων

Διπλωματική Εργασία

«Ο Σκοτεινός Τουρισμός ως μορφή του Τουρισμού Ειδικού
Ενδιαφέροντος».

Αργυρίου Χριστίνα

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Παπαγεωργίου Αθηνά

Πάτρα, Μάιος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Ο Σκοτεινός Τουρισμός ως μορφή του Τουρισμού Ειδικού
Ενδιαφέροντος» .

Αργυρίου Χριστίνα

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής

Παπαγεωργίου Αθηνά

Τριχάς Νικόλαος

ΣΕΠ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

ΣΕΠ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Πάτρα, Μάιος 2024

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τον γιο μου Διονύσιο, τον σύζυγο μου Πέτρο και την αδερφή μου Γωγώ για την υπομονή και τη στήριξη τους σε αυτό το συναρπαστικό ταξίδι. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, κυρία Παπαγεωργίου Αθηνά για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση της κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας.

Αφιερωμένη στο γιο μου

Διονύσιο.

Περίληψη

Στα πλαίσια της ραγδαίας εξέλιξης του τουριστικού φαινομένου τα τελευταία χρόνια, τόσο παγκοσμίως όσο και διεθνώς, έκαναν την εμφάνισή τους νέες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που περιλαμβάνουν ατομικές και ομαδικές μετακινήσεις τουριστών που επιθυμούν να ικανοποιήσουν τα ειδικά ενδιαφέροντά τους. Μια απ' αυτές είναι και ο Σκοτεινός τουρισμός. Ο Σκοτεινός τουρισμός αποτελεί μία πτυχή τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος που συνδέεται με αρνητικές εμπειρίες και δραστηριότητες, εστιάζοντας σε θέματα που αφορούν στην βία, στην καταστροφή, στα δεινά και στον θάνατο και περιλαμβάνει επισκέψεις σε μέρη όπου έχουν συμβεί τραγωδίες, όπως μνημεία γενοκτονίας, στρατόπεδα συγκέντρωσης, τοποθεσίες εγκλημάτων και άλλα.

Ο Σκοτεινός τουρισμός αποτελεί μια ακόμη εναλλακτική μορφή τουρισμού υψίστης σημασίας για την τουριστική βιομηχανία, τόσο στο εξωτερικό όσο και στην Ελλάδα. Παρά το γεγονός ότι ο Σκοτεινός τουρισμός αναφέρεται στην επίσκεψη σε τοποθεσίες ή δραστηριότητες που σχετίζονται με αρνητικά γεγονότα ή περιστατικά, όπως εγκλήματα, τραγωδίες, ιστορικά γεγονότα ή περιοχές με αναξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, η ύπαρξή του παίζει σημαντικό ρόλο για την μετακίνηση των ταξιδιωτών και την αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι λόγοι- κίνητρα που ωθούν τον τουρίστα στην πραγματοποίηση ταξιδιών που αφορούν στον σκοτεινό τουρισμό.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να αναδειχθεί η έννοια του Σκοτεινού τουρισμού ως μορφή του τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος μέσα από την διερεύνηση των λόγων-κινήτρων και των αναγκών των ταξιδιωτών που επιλέγουν την ειδική αυτή μορφή τουρισμού, όπως επίσης και η διερεύνηση του ρόλου και της συμβολής του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής. Μέσω της ποσοτικής ερευνητικής μεθόδου συλλέχθηκαν

απαντήσεις που οδηγούν σε συμπεράσματα αναφορικά με την ειδική αυτή μορφή τουρισμού και την ιδιαίτερη σημασία της για την ταξιδιωτική βιομηχανία.

Λέξεις – Κλειδιά

Σκοτεινός τουρισμός, Τουρισμός ειδικού ενδιαφέροντος, Ειδικές-εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

«Dark Tourism as a form of Special Interest Tourism».

Argyriou Xristina

Abstract

In the context of the rapid development of the tourism phenomenon in recent years, both worldwide and internationally, new forms of alternative tourism have appeared, which include individual and group movements of tourists who wish to satisfy their special interests. Dark tourism is one of them. Dark tourism is an aspect of special interest tourism that is associated with negative experiences and activities, focusing on themes related to violence, destruction, suffering and death. Dark tourism includes visits to places where tragedies have occurred, e.g. genocide memorials, concentration camps, crime scenes, etc. Dark tourism is yet another alternative form of tourism of utmost importance for the tourism industry both abroad and in Greece. Despite the fact that Dark tourism refers to visiting sites or activities associated with negative events or incidents such as crimes, tragedies, historical events or areas with indecent living conditions, its existence plays an important role in the movement of travelers and the revival of cultural heritage of the host places. Of particular interest are the reasons-motivations that push the tourist to undertake trips related to dark tourism. The purpose of this thesis is to highlight the concept of Dark tourism as a form of special interest tourism through the investigation of the motivations and needs of travelers who choose this special form of tourism, as well as the investigation of the role and contribution of Dark tourism to the revival of the cultural heritage of the host places. Through the quantitative research method, answers were collected that lead to conclusions regarding this special form of tourism and its particular importance for the travel industry.

Keywords

Dark tourism, Special interest tourism, Special-alternative forms of tourism.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	iv
Περίληψη	v
Abstract	vii
Περιεχόμενα.....	viii
Κατάλογος Εικόνων.....	xiv
Κατάλογος Σχημάτων.....	xv
Κατάλογος Πινάκων.....	xvii
Εισαγωγή.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Τουρισμός Ειδικού Ενδιαφέροντος.....	5
1.1 Η ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού.....	5
1.2 Μορφές ειδικού τουρισμού – Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Σκοτεινός Τουρισμός.....	12
2.1 Έννοια του Σκοτεινού τουρισμού.....	12
2.2 Ιστορική αναδρομή του Σκοτεινού τουρισμού.....	15
2.3 Μορφές Σκοτεινού Τουρισμού.....	17
2.3.1 Τουρισμός Φυσικών καταστροφών (Disaster Tourism).....	17
2.3.2 Ο τουρισμός Πεδίων μαχών (War / Battlefield Tourism).	17
2.3.3 Ο τουρισμός Ολοκαυτώματος (Holocaust Tourism).....	18
2.3.4 Ο τουρισμός Νεκροταφείων (Cemetery Tourism).	18
2.3.5 Ο τουρισμός Φυλακών (Prison Tourism).	18
2.3.6 Ο τουρισμός Πυρηνικών Καταστροφών (Nuclear Disaster Tourism).	18
2.3.7 Ο τουρισμός Φαντασμάτων (Ghost Tourism).	19

2.3.8 Ο τουρισμός Φτώχειας (Poverty Tourism).....	19
2.3.9 Ο τουρισμός Αυτοκτονίας (Suicide Tourism), ...	19
2.4 Τύποι φάσματος του Σκοτεινού Τουρισμού.	20
2.5 Κίνητρα για πραγματοποίηση Σκοτεινού Τουρισμού.	22
2.6 Μείζονες διεθνείς προορισμοί Σκοτεινού τουρισμού.	25
2.6.1 Άουσβιτς – Μπίρκεναου.....	25
2.6.2 Τσερνόμπιλ.....	26
2.6.3 Χιροσίμα και Ναγκασάκι.	26
2.6.4 Βερολίνο – Γερμανία.....	27
2.6.5 Ρουάντα – Μνημείο γενοκτονίας Murabi.	28
2.6.6 Ground Zero στη Ν. Υόρκη ΗΠΑ - Εθνικό Μνημείο και Μουσείο 9/1. ...	28
2.6.7 The Polygon – Semipalatinsk (Καζακστάν).....	29
2.6.8 Tuol Sleng / 521 και Φονικά πεδία Καμπότζη.	30
2.6.9 Majdanek – Στρατόπεδο Συγκέντρωσης στη Πολωνία.	30
2.6.10 Το ναυάγιο του Τιτανικού.	30
2.6.11 Το κάστρο του Δράκουλα.....	31
2.6.12 Πομπηία – Ιταλία.....	31
2.7 Ο Σκοτεινός Τουρισμός στην Ελλάδα.	32
2.7.1 Φυλακές και χώροι απομόνωσης.....	33
2.7.1.1 Μακρόνησος	33
2.7.1.2 Γυάρος.....	34
2.7.1.3 Τα υπόγεια της Κομαντατούρ.	35
2.7.1.4 Παλαμήδι	36
2.7.1.5 Λευκός Πύργος	36

2.7.1.6 Φυλακές Ωρωπού.....	37
2.7.1.7 Επταπύργιο – Γεντί Κουλέ.....	38
2.7.1.8 Σπιναλόγκα	38
2.7.1.9 Λωβοκομείο Χίος.....	39
2.7.2 Πεδία Μαχών.....	39
2.7.2.1 Ψαρά	39
2.7.2.2 Σούλι – Κούγκι.....	40
2.7.3 Τόποι Φαντασμάτων και παραφυσικών δραστηριοτήτων.....	40
2.7.3.1 Φραγκοκάστελο – Δροσουλίτες.....	40
2.7.3.2 Λίμνη Παμβώτιδα- Νησί της Κυρά Φροσύνης.....	41
2.7.4 Νεκροταφεία και τόποι μνήμης.....	42
2.7.4.1 Ζεϊτενλικ – Συμμαχικά νεκροταφεία.....	42
2.7.4.2 Πολεμικό νεκροταφείο Φαλήρου.....	42
2.7.4.3 Ο Κήπος των Ηρώων.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ερευνητικό μέρος.....	44
3.1 Σκοπός και μεθοδολογία της έρευνας.....	44
3.2 Ερευνητικά εργαλεία.....	45
3.2.1 Δείγμα της έρευνας.....	47
3.2.2 Αξιοπιστία και εγκυρότητα του ερωτηματολογίου.....	47
3.2.3 Περιορισμοί της έρευνας.....	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Αποτελέσματα της έρευνας.....	49
4.1 Διερεύνηση των λόγων - κινήτρων και αναγκών των ταξιδιωτών που πραγματοποιούν Σκοτεινό τουρισμό.....	49
4.1.1 Συχνότητα πραγματοποίησης ταξιδιών εσωτερικού – εξωτερικού.....	49

4.1.2	Λόγοι ταξιδιών.....	50
4.1.3	Γνώση της μορφής του Σκοτεινού τουρισμού.....	52
4.1.4	Επίσκεψη σε τόπους που σχετίζονται με το θάνατο στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό π.χ. φυλακές, μέρη ολοκαυτωμάτων, νεκροταφεία κ.α.. ..	53
4.1.5	Λόγοι- κίνητρα επίσκεψης Σκοτεινών προορισμών.....	54
4.1.6	Ανάγκες που ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό.....	55
4.1.7	Συναισθήματα που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες ύστερα από την επίσκεψή τους σε έναν Σκοτεινό προορισμό.	56
4.1.7.1	Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Φόβου].....	57
4.1.7.2	Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Θλίψης].....	58
4.1.7.3	Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Αγχους].....	58
4.1.7.4	Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Συγκίνησης].....	59
4.1.7.5	Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Θυμού].....	59
4.1.8	Αξιολόγηση της εμπειρίας του δείγματος ως Σκοτεινοί τουρίστες.	60
4.1.9	Θα προτείνατε σε κάποιον φίλο/φίλη σας να επισκεφθεί τόπους που σχετίζονται με το Σκοτεινό τουρισμό;.....	61
4.1.10	Μελλοντική εξέλιξη – ανάπτυξη του Σκοτεινού τουρισμού.	62
4.2	Διερεύνηση της συμβολής του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.	63
4.2.1	Επιρροή των ταξιδιωτών από τον τοπικό πολιτισμό κατά την επίσκεψή τους σε έναν Σκοτεινό τουριστικό προορισμό.....	63

4.2.2 Ευαισθητοποίηση από την πολιτιστική κληρονομιά των Σκοτεινών προορισμών που έχουν επισκεφτεί οι ερωτώμενοι έως τώρα.	64
4.2.3 Θέληση για αναζήτηση περαιτέρω γνώσης της πολυσύνθετης ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου υποδοχής που επισκεφτήκαν οι ταξιδιώτες κατά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.	65
4.2.4 Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.	66
4.2.5 Τα οφέλη του Σκοτεινού τουρισμού για τους τόπους υποδοχής.	68
4.2.6 Μέτρηση της επιρροής του Σκοτεινού τουρισμού στην προβολή και την διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.	69
4.2.7 Εάν απαντήσατε ΟΧΙ, είναι μεταξύ των ενδιαφερόντων σας η επίσκεψη σε χώρους Σκοτεινού τουρισμού, όπως περιγράφηκαν στην αρχή;	69
4.2.8 Εάν στον χώρο διακοπών σας υπάρχει η δυνατότητα να επισκεφθείτε ένα χώρο Σκοτεινού τουρισμού τι θα σας ωθούσε να το κάνετε;	71
4.3 Δημογραφικά στοιχεία.	72
4.3.1 Φύλο	72
4.3.2 Ηλικία	73
4.3.3 Εκπαιδευτικό επίπεδο.	74
4.3.4 Οικογενειακή κατάσταση.	75
4.3.5 Επαγγελματική ιδιότητα.	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Συμπεράσματα – Προτάσεις.	77
5.1 Συμπεράσματα.....	77
5.2 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.	80
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	82
Ελληνόγλωσσες.....	82

Ξενόγλωσσες.....	83
Διαδικτυακές Αναφορές.....	87
Παράρτημα. Ερωτηματολόγιο	92

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 2-1: Μεταπολεμικές φωτογραφίες: Άποψη τμήματος του συρματοπλέγματος, των στρατώνων στο Άουβιτς και του θαλάμου αερίων για μαζικές δολοφονίες.	25
Εικόνα 2-2: Συνέπειες της έκρηξης της 26ης Απριλίου του 1986 στον πυρηνικό σταθμό του Τσερνόμπιλ.....	26
Εικόνα 2-3: Συνέπειες της έκρηξης της πυρηνικής βόμβας στη Χιροσίμα.	27
Εικόνα 2-4: Το τείχος του Βερολίνου.....	28
Εικόνα 2-5: Συμβολικά στοιχεία του μνημείου της 11ης Σεπτεμβρίου.....	29
Εικόνα 2-6: Ευρήματα στην Πομπηία.	32
Εικόνα 2-7: Το στρατόπεδο της Μακρονήσου.	34
Εικόνα 2-8: Η φυλακή της Γυάρου.....	35
Εικόνα 2-9: Υπόγεια κρατητήρια της Κομαντατούρ.	36
Εικόνα 2-10: Οι φυλακές του Ωρωπού.	37
Εικόνα 2-11: Γεντί Κουλέ.....	38
Εικόνα 2-12: Φανταστική απεικόνιση του Φραγκοκάστελο.	41
Εικόνα 2-13: Λίμνη Παμβώτιδα.	42

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 2-1: Τύποι φάσματος του Σκοτεινού τουρισμού.	22
Σχήμα 4-1: Συχνότητα ταξιδιών.	49
Σχήμα 4-2: Λόγοι Ταξιδιών.	50
Σχήμα 4-3: Γνώση του Σκοτεινού τουρισμού.	52
Σχήμα 4-4: Επισκέψεις σε Σκοτεινούς τόπους.	53
Σχήμα 4-5: Λόγοι - κίνητρα Σκοτεινού τουρισμού.	54
Σχήμα 4-6: Ανάγκες που ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό.	55
Σχήμα 4-7: Συναισθήματα που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.	56
Σχήμα 4-8: Αξιολόγηση της εμπειρίας του δείγματος ως Σκοτεινοί τουρίστες.	60
Σχήμα 4-9: Ανταπόκριση των ερωτηθέντων στο αν διατίθενται να προτείνουν σε φίλους να επισκεφθούν Σκοτεινούς τόπους.	61
Σχήμα 4-10: Μελλοντική εξέλιξη - ανάπτυξη του Σκοτεινού τουρισμού.	62
Σχήμα 4-11: Επιρροή των ταξιδιωτών από τον τοπικό πολιτισμό των Σκοτεινών προορισμών.	63
Σχήμα 4-12: Ευαισθητοποίηση των ταξιδιωτών από την πολιτιστική κληρονομιά των Σκοτεινών προορισμών.	64
Σχήμα 4-13: Θέληση των επισκεπτών για περαιτέρω γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού των Σκοτεινών προορισμών.	65
Σχήμα 4-14: Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής. .... Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Σχήμα 4-15: Οφέλη του Σκοτεινού τουρισμού για τους τόπους υποδοχής.	68
Σχήμα 4-16: Επιρροή του Σκοτεινού τουρισμού στην προβολή και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.	69
Σχήμα 4-17: Διάθεση των ερωτηθέντων που δεν έχουν πραγματοποιήσει έως τώρα Σκοτεινό τουρισμό για μελλοντική πραγματοποίηση.	70
Σχήμα 4-18: Λόγοι ώθησης πραγματοποίησης Σκοτεινού τουρισμού των ερωτηθέντων που δεν έχουν πραγματοποιήσει Σκοτεινό τουρισμό έως σήμερα.	71

Σχήμα 4-19: Φύλο.....	72
Σχήμα 4-20: Ηλικία.....	73
Σχήμα 4-21: Εκπαιδευτικό επίπεδο.	74
Σχήμα 4-22: Οικογενειακή κατάσταση.....	75
Σχήμα 4-23: Επαγγελματική ιδιότητα.	76

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1-1: Ομάδες Ειδικών και Εναλλακτικών μορφών τουρισμού.....	9
Πίνακας 4-1: Συχνότητα ταξιδιών.	50
Πίνακας 4-2: Λόγοι ταξιδιών.....	51
Πίνακας 4-3: Γνώση του Σκοτεινού τουρισμού.....	52
Πίνακας 4-4: Επισκέψεις σε Σκοτεινούς τόπους.	53
Πίνακας 4-5: Λόγοι κίνητρα Σκοτεινού τουρισμού.....	54
Πίνακας 4-6: Ανάγκες που ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό.	56
Πίνακας 4-7: Συναισθήματα φόβου που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.	57
Πίνακας 4-8: Συναισθήματα θλίψης που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.	58
Πίνακας 4-9: Συναισθήματα άγχους που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.	58
Πίνακας 4-10: Συναισθήματα συγκίνησης που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.	59
Πίνακας 4-11: Συναισθήματα θυμού που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.	59
Πίνακας 4-12: Αξιολόγηση της εμπειρίας του δείγματος ως Σκοτεινοί τουρίστες.4-12	60
Πίνακας 4-13; Ανταπόκριση των ερωτηθέντων στο αν διατίθενται να προτείνουν σε φίλους να επισκεφθούν Σκοτεινούς τόπους.....	61
Πίνακας 4-14: Μελλοντική εξέλιξη - ανάπτυξη του Σκοτεινού τουρισμού.	62
Πίνακας 4-15: Επιρροή των ταξιδιωτών από τον τοπικό πολιτισμό των Σκοτεινών προορισμών.....	63
Πίνακας 4-16: Εαισθητοποίηση των ταξιδιωτών από την πολιτιστική κληρονομία των Σκοτεινών προορισμών.....	64
Πίνακας 4-17: Θέληση των επισκεπτών για περαιτέρω γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού των Σκοτεινών προορισμών.....	65

Πίνακας 4-18: Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής με την αύξηση του ενδιαφέροντος των ταξιδιωτών για την ιστορία του τόπου.....	66
Πίνακας 4-19: Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση των τόπων υποδοχής με την δημιουργία βιώσιμων πηγών εσόδων για την διατήρηση των μνημείων.	67
Πίνακας 4-20: Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής με την προσφορά διαφορετικής οπτικής για την τοπική κοινωνία.....	67
Πίνακας 4-21: Οφέλη του Σκοτεινού τουρισμού για τους τόπους υποδοχής.....	68
Πίνακας 4-22: Επιρροή του Σκοτεινού τουρισμού στην προβολή και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.	69
Πίνακας 4-23: Διάθεση των ερωτηθέντων που δεν έχουν πραγματοποιήσει έως τώρα Σκοτεινό τουρισμό για μελλοντική πραγματοποίηση.	70
Πίνακας 4-24: Λόγοι ώθησης πραγματοποίησης Σκοτεινού τουρισμού των ερωτηθέντων που δεν έχουν πραγματοποιήσει Σκοτεινό τουρισμό έως σήμερα.	71
Πίνακας 4-25: Φύλο.....	73
Πίνακας 4-26: Ηλικία	73
Πίνακας 4-27: Εκπαιδευτικό επίπεδο	74
Πίνακας 4-28: Οικογενειακή κατάσταση	75
Πίνακας 4-29: Επαγγελματική ιδιότητα	76

Εισαγωγή

Η ραγδαία εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου, ιδιαίτερα στη μεταπολεμική περίοδο κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, έφερε σύμφωνα με τους Κοκκώση και Τσάρτα (2019) αλλαγές στην οικονομία παγκοσμίως. Καθώς ο τουριστικός τομέας αποτελεί μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες βιομηχανίες της σύγχρονης εποχής με τη βοήθεια της τεχνολογίας, της πληροφορικής, της επικοινωνίας και των μετακινήσεων (Σακελλαρίδης, 1999), οι τόποι υποδοχής προκειμένου να γίνουν και να παραμείνουν γνωστοί στους τουρίστες καταναλωτές θα πρέπει να ανακαλύπτουν διαρκώς νέους τρόπους διαφοροποίησης (Johnson, 2017). Η λύση στην προσπάθεια διαφοροποίησης δίνεται μέσα από τη δημιουργία και ανάπτυξη εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού. Η εξέλιξη και διαφοροποίηση του τουριστικού τομέα εναρμονίζεται σύμφωνα με τα εκάστοτε κοινωνικά και οικονομικά πρότυπα (Κοκκώσης, Τσάρτας και Γκρίμπα, 2020). Η βιωσιμότητα των τόπων υποδοχής τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό επέρχεται με την αξιοποίηση των ειδικών κινήτρων και των αναγκών των τουριστών, συντελώντας στην διαρκή εξέλιξη μέσω της ανάδειξης των τοπικών, πολιτιστικών, ιστορικών και φυσικών στοιχείων που διαθέτουν.

Στα πλαίσια της εξέλιξης του τουριστικού φαινομένου τα τελευταία χρόνια, τόσο παγκοσμίως όσο και τοπικά, έκαναν την εμφάνισή τους νέες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που περιλαμβάνουν ατομικές και ομαδικές μετακινήσεις τουριστών που επιθυμούν να ικανοποιήσουν τα ειδικά ενδιαφέροντά τους. Μια απ' αυτές είναι και ο σκοτεινός τουρισμός. Ο σκοτεινός τουρισμός περιλαμβάνει επισκέψεις σε μέρη που έχουν συμβεί τραγωδίες, όπως μνημεία γενοκτονίας, στρατόπεδα συγκέντρωσης, τοποθεσίες εγκλημάτων κτλ. Ως έννοια ο σκοτεινός τουρισμός, διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τους Foley και Lennon (1996) ενώ η πληροφόρηση, η έρευνα και η κατανόηση του σκοτεινού τουρισμού από την πλευρά της ζήτησης και της προσφοράς είναι περιορισμένη (Stone & Shapley, 2008). Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο σκοτεινός τουρισμός αποτελεί μια σχετικά άγνωστη έννοια, σε αντίθεση με τον

πολιτιστικό τουρισμό και τον τουρισμό πολιτιστικής κληρονομιάς (Πιορουλίου-Georgoudaki, Theodoropoulos, Konstantinopoulos & Georgoudaki, 2016).

Παρά το γεγονός, ότι ο σκοτεινός τουρισμός αποτελεί μία αμφιλεγόμενη και συναισθηματικά φορτισμένη μορφή ειδικού τουρισμού που αντιμετωπίζεται διαφορετικά από τους διάφορους ταξιδιώτες, η ύπαρξη του παίζει σημαντικό ρόλο στην μετακίνηση των ταξιδιωτών. Οι τουρίστες καλούνται να αντιμετωπίσουν αναμνήσεις και καταστάσεις που σχετίζονται με τραυματικά γεγονότα, ενώ έρχονται σε επαφή με το μυστήριο, καθώς ο σκοτεινός τουρισμός αναφέρεται στην επίσκεψη σε τοποθεσίες ή δραστηριότητες που σχετίζονται με αρνητικά γεγονότα ή περιστατικά όπως εγκλήματα, τραγωδίες, ιστορικά γεγονότα ή περιοχές με αναξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης,

Μια από τις σημαντικότερες πτυχές του σκοτεινού τουρισμού είναι η ιστορική και πολιτιστική εκπαίδευση που προσφέρει στους επισκέπτες. Επιπλέον, ο σκοτεινός τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη των τόπων υποδοχής. Η αύξηση του τουρισμού σε αυτές τις περιοχές μπορεί να δημιουργήσει θέσεις απασχόλησης για τους ντόπιους και να αναβαθμίσει την υποδομή των περιοχών, προσφέροντας οικονομική ανάκαμψη. Τέλος, ο σκοτεινός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την ευαισθητοποίηση και την αίσθηση ευθύνης των ταξιδιωτών σε θέματα που αφορούν σε ιστορικά γεγονότα παγκοσμίως, δίνοντας έμφαση στην γνωριμία και κατανόηση του πολιτισμού των τόπων υποδοχής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι λόγοι - κίνητρα που ωθούν τον τουρίστα στην πραγματοποίηση ταξιδιών που αφορούν στον σκοτεινό τουρισμό. Ο σκοτεινός τουρισμός αποτελεί μια ακόμη εναλλακτική μορφή τουρισμού υψίστης σημασίας για την τουριστική βιομηχανία, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό .

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της έννοιας μιας σχετικά νέας μορφής ειδικού τουρισμού, αυτής του σκοτεινού, καθώς επίσης και η ανάδειξη της αξίας του ρόλου και της συνεισφοράς του σκοτεινού τουρισμού ως μορφή ειδικού τουρισμού στους τόπους υποδοχής.

Στόχοι της εργασίας είναι:

- Η διερεύνηση των λόγων- κινήτρων και των αναγκών των ταξιδιωτών που πραγματοποιούν σκοτεινό τουρισμό.
- Η διερεύνηση της συμβολής του σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.

Όσον αφορά τη δομή, γίνεται διαχωρισμός της εργασίας ανάμεσα στο θεωρητικό και το ερευνητικό μέρος. Αρχικά στο θεωρητικό μέρος γίνεται μία αναφορά στον τουρισμό ειδικού ενδιαφέροντος και πιο συγκεκριμένα στο σκοτεινό τουρισμό.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ανάπτυξη του ειδικού - εναλλακτικού τουρισμού στο πέρασμα των χρόνων και εν συνεχεία παρουσιάζονται οι σημαντικές ειδικές – εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ευρεία έννοια του όρου «σκοτεινός τουρισμός», ενώ στη συνέχεια γίνεται μια ιστορική αναδρομή στην ειδική αυτή μορφή τουρισμού. Στις ενότητες που ακολουθούν γίνεται αναφορά στις μορφές σκοτεινού τουρισμού και στους τύπους του φάσματος αυτού, ενώ ακολουθούν τα κίνητρα που ωθούν τους ταξιδιώτες στην πραγματοποίηση του. Στις δύο τελευταίες υποενότητες αναφέρονται παραδείγματα τόπων όπου μπορεί κάποιος ταξιδιώτης να πραγματοποιήσει σκοτεινό τουρισμό, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα.

Η εργασία στο δεύτερο/ερευνητικό μέρος της αποτελείται από τον σκοπό και τη μεθοδολογία της έρευνας. Η ποσοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε με τη χρήση της μεθόδου των ερωτηματολογίων μέσω του διαδικτύου επιφέρει τα αποτελέσματα ύστερα από τη συλλογή δεδομένων με τη χρήση του μοντέλου SPSS κάνοντας στατιστική ανάλυση των δεδομένων αυτών.

Στο τρίτο κεφάλαιο του ερευνητικού μέρους αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας. Στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζεται ο σκοπός της έρευνας ενώ αναλύεται ο σχεδιασμός και η δημιουργία του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων. Εν συνεχεία αναλύεται ο πληθυσμός που διεξήχθη η έρευνα αλλά και το δείγμα της έρευνας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας με την χρήση σχημάτων και στατιστικών πινάκων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο συνοψίζονται τα συμπεράσματα και προτάσεις που προέκυψαν από την έρευνα και αφορούν στο σκοτεινό τουρισμό τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Ακολουθεί η Βιβλιογραφία στην οποία βασίστηκα για τη συγγραφή της εργασίας και η οποία συντάχθηκε με βάση το βιβλιογραφικό σύστημα APA.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Τουρισμός Ειδικού Ενδιαφέροντος

1.1 Η ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού

Η ραγδαία τουριστική ανάπτυξη που σημειώθηκε ύστερα από το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα οδήγησε στην αύξηση της τουριστικής ζήτησης από τη μία πλευρά και στην μαζικοποίηση του τουρισμού από την άλλη. Σύμφωνα με τον Βελισσαρίου (2000) η τουριστική προσφορά και ζήτηση, αλλά και η δημιουργία νέων προϊόντων που ονομάστηκαν «ειδικές μορφές», ήταν απόρροια της έντονης διεθνοποίησης του τουρισμού που παρουσιάστηκε από το 1980 και ύστερα. Ακόμη, άλλοι παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού ήταν: α) οι νέοι ταξιδιωτικοί ορίζοντες-προορισμοί που ανοίχτηκαν, β) η ανάγκη για αναζήτηση νέων προϊόντων αναψυχής καθώς και γ) η εμφάνιση νέων ταξιδιωτικών τάσεων (Κοκκώσης κ.α., 2019).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η δημιουργία του νέου αυτού ταξιδιωτικού προτύπου στηρίζεται στην ανάγκη των ταξιδιωτών για κάλυψη των ειδικών ενδιαφερόντων τους στα πλαίσια τα διακοπών τους και χαρακτηρίζεται από την διαφορετικότητα. Έτσι, δίνοντας τον ορισμό των ειδικών μορφών τουρισμού, θα λέγαμε ότι είναι: «τα ταξίδια που πραγματοποιούνται από ταξιδιώτες με ειδικά κίνητρα- ενδιαφέροντα και αυτά ικανοποιούνται μόνο σε συγκεκριμένες περιοχές ή προορισμούς ειδικού ενδιαφέροντος». Οι μετακινήσεις των τουριστών ειδικού ενδιαφέροντος περιλαμβάνουν είτε ομαδικές, είτε ατομικές μετακινήσεις ανθρώπων, που επισκέπτονται αξιοθέατα και μέρη που συνάδουν με τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα (Λαγός, 2005).

Η ιδιαιτερότητα των ειδικών μορφών τουρισμού οδηγούν σε μία ειδική ζήτηση τουρισμού που αντανακλά στην ειδική προσφορά και υφίσταται όταν τα κίνητρα και οι αποφάσεις των ταξιδιωτών εξαρτώνται από συγκεκριμένο ειδικό ενδιαφέρον. Οι ειδικές αυτές μορφές τουρισμού δεν έχουν μαζικό χαρακτήρα. Από τη μία πλευρά

αυξάνουν την ανταγωνιστικότητα και την ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων και προορισμών που θ' αναπτυχθούν, ενώ από την άλλη προωθούν τόσο την κατανομή όσο και τη διάρκεια της τουριστικής ζήτησης, με τη μείωση της εποχικότητας στους προορισμούς αυτούς, διαφοροποιώντας την τουριστική προσφορά (Λαγός, 2005).

Σύμφωνα με τον Βελισσαρίου (2000) το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που διαθέτουν οι ειδικές μορφές τουρισμού είναι αυτό που τις διαφοροποιεί λειτουργώντας ως κίνητρο για τους τουρίστες που αποζητούν τις ειδικές αυτές μορφές δίνοντάς τους μάλιστα και την εκάστοτε ονομασία για κάθε μορφή τους. Σημαντικό χαρακτηριστικό για την ικανοποίηση των ταξιδιωτών ειδικού τουρισμού αποτελεί η ειδική λειτουργία και οργάνωση, αλλά και οι απαραίτητες υποδομές. Ωστόσο δεν θα πρέπει να συγχέουμε τους όρους εναλλακτικές μορφές τουρισμού με αυτούς τον ειδικών μορφών, καθώς ο τελευταίος αποτελεί μία ευρύτερη έννοια τουρισμού και περιλαμβάνει την υποκατηγορία των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που σαν χαρακτηριστικό τους έχουν σχέση με τον ήπιο τουρισμό.

Οι Κοκκώσης, Τσάρτας και Γκρίμπα (2020) υποστηρίζουν ότι μέσω των ειδικών μορφών τουρισμού το ταξίδι αποκτά νόημα και δεν αποτελεί φυγή, καθώς έχει κοινωνικό και πολιτισμικό χαρακτήρα. Έτσι για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού εμπλέκονται μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων που επιθυμούν να επισκεφτούν μέρη και τοποθεσίες αναπτύσσοντας τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους που αφορούν σε έναν ειδικό σκοπό.

1.2 Μορφές ειδικού τουρισμού – Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Σύμφωνα με τους Κοκκώση κ.ά., (2020) η λίστα με τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι ανεξάντλητη, καθώς αυτές οι μορφές αυξάνονται διαρκώς ανάλογα με τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, επιθυμίες και απαιτήσεις των τουριστών, με αποτέλεσμα την μείωση των ποσοστών συμμετοχής τους σε οργανωμένα μαζικά ταξίδια. Στον παρακάτω πίνακα εξετάζονται επτά ομάδες προϊόντων και υποπροϊόντων τουρισμού τα οποία έχουν εξειδικευμένη ζήτηση και πρόσφορα. Είναι

σημαντικό ν' αναφερθεί ότι οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές ομαδοποιούνται ανάλογα με το κυρίαρχο κίνητρο που τις χαρακτηρίζει όπως: α) η γνωριμία και η επαφή με την φύση, β) η θρησκεία, η επιστήμη και ο πολιτισμός, γ) επαγγελματικά κίνητρα, κίνητρα που αφορούν στη θάλασσα, ε) κοινωνικοί λόγοι, λόγοι υγείας στ) κίνητρα που αφορούν στον θεματικό τουρισμό και τέλος ζ) με κίνητρο τον παραθερισμό.

ΟΜΑΔΕΣ	ΚΥΡΙΑΡΧΑ ΚΙΝΗΤΡΑ	ΠΡΟΪΟΝΤΑ – ΥΠΟΠΡΟΪΟΝΤΑ
1 ^η Ομάδα	➤ Τη γνωριμία με την φύση και την ύπαιθρο.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Αγροτουρισμός ➤ Οικοτουρισμός ➤ Χιονοδρομικός τουρισμός ➤ Ορεινός τουρισμός ➤ Αθλητικών περιηγητικών δραστηριοτήτων υπαίθρου
2 ^η Ομάδα	➤ Τον πολιτισμό, τη θρησκεία, την επιστήμη, την εκπαίδευση και την καινοτομία.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Πολιτισμικός τουρισμός ➤ Θρησκευτικός/προσκυνηματικός ➤ Εκπαιδευτικός επιστημονικός ➤ Αστικός ➤ Γαστρονομικός οινοτουρισμός
3 ^η Ομάδα	➤ Επαγγελματικούς λόγους, την εργασία.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Συνεδριακός τουρισμός ➤ Εκθεσιακός τουρισμός ➤ Τουρισμός κινήτρων ➤ Ατομικό επαγγελματικό ταξίδι

4 ^η Ομάδα	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Τη θάλασσα (περιήγηση, αθλητισμός, αναψυχή) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Θαλάσσιος τουρισμός ➤ Τουρισμός ιδιωτικής θαλάσσιας περιήγησης και ιστιοπλοΐας ➤ Τουρισμός κρουαζιέρας ➤ Τουρισμός θαλάσσιων σπορ / Ναύταθλητισμός
5 ^η Ομάδα	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Κοινωνικούς λόγους, στην υγεία και την ποιότητα της ζωής. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ιαματικός θεραπευτικός/ <ul style="list-style-type: none"> • Ιατρικός τουρισμό • Τουρισμός Υγείας • Τουρισμό ευεξίας ➤ Κοινωνικό τουρισμό <ul style="list-style-type: none"> • Τουρισμό ατόμων με ειδικές ανάγκες. • Τουρισμό ατόμων τρίτης ηλικίας.
6 ^η ομάδα	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Τον θεματικό τουρισμό (ισχυρό χόμπι στον ελεύθερο χρόνο). 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Τουρισμός καζίνο ➤ Τουρισμός θεματικών πάρκων <ul style="list-style-type: none"> • Τουρισμός θεματικών μουσείων ➤ Τουρισμός γκολφ ➤ Τουρισμός περιπέτειας ➤ Τουρισμός μεγάλων διοργανώσεων αθλητικού χαρακτήρα <ul style="list-style-type: none"> • Τουρισμός μεγάλων διοργανώσεων πολιτιστικού χαρακτήρα

7 ^η ομάδα	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Παραθερισμό, την οργανωμένη αγορά (real estate) εξοχικών κατοικιών, ειδικές μορφές μίσθωσης ή αγοράς 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Παραθερισμός σε εξοχικές κατοικίες ➤ Οργανωμένη αγορά εξοχικών κατοικιών ➤ Χρονομεριστική μίσθωση <ul style="list-style-type: none"> • Προγράμματα ανταλλαγών • Οικονομία διαμοιρασμού ➤ Fractionals <ul style="list-style-type: none"> • Private residence Clubs • Destination Clubs • Condo (minium) Hotels • Σύνθετα τουριστικά καταλύματα
----------------------	--	--

Πίνακας 1-1: Ομάδες Ειδικών και Εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Πηγή: Κοκκώσης κ.ά.,(Ιδίοεπεξεργασία)

Παρακάτω θα παρουσιαστούν συνοπτικά οι κυριότερες μορφές αυτού του τουρισμού με κυρίαρχα κίνητρα την θρησκεία, τον πολιτισμό, την εκπαίδευση, την φύση κ.α. Η επιλογή των συγκεκριμένων μορφών έγινε με άξονα τόσο την εμπειρία που προσφέρουν στους τουρίστες, όσο και την δυνατότητα της βαθύτερης γνώσης των τόπων υποδοχής.

Θρησκευτικός τουρισμός

Σύμφωνα με τη Μοίρα (2010), ως θρησκευτικός τουρισμός χαρακτηρίζεται το σύνολο των δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με την πραγματοποίηση επισκέψεων σε τόπους, περιοχές, χώρους και μνημεία με θρησκευτική και πολιτισμική σημασία και πραγματοποιείται από μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων. Κυρίαρχο κίνητρο αποτελεί η επαφή με το θρησκευτικό στοιχείο που σχετίζεται με τους τόπους υποδοχής.

Ο αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός αποτελεί μία από τις αρχαιότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού και αφορά στη διαμονή τουριστών σε κάποιο ξενοδοχειακό κατάλυμα που στεγάζεται σε αγροτική περιοχή ή αγρόκτημα ή σε αγροτικό κατάλυμα όπου (είτε μαζί είτε χωριστά από την οικογένεια γεωργών) παρατηρούν - συμμετέχουν σε αγροτικές δραστηριότητες και εργασίες, ενώ μπορούν να τρέφονται με τα φαγητά που οι ίδιοι παράγουν. Με την ενεργητική ή παθητική συμμετοχή του, ο τουρίστας μέσω αυτής της μορφής τουρισμού έρχεται σε επαφή με τη φύση (Κοκκώσης, Τσάρτας και Γκρίμπα, 2020).

Συνεδριακός τουρισμός

Με σκοπό την επιστημονική ενημέρωση και την ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων πραγματοποιούνται κάποιες οργανωμένες συναντήσεις ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα και επαγγελματικές ιδιότητες. Ο συνεδριακός τουρισμός αποτελεί συνιστώσα του επαγγελματικού τουρισμού, μαζί με αυτούς του εκθεσιακού τουρισμού και των ταξιδιών κινήτρων. Η μορφή αυτή τουρισμού στοχεύει στο να προσελκύσει μεγάλο αριθμό τουριστών για λίγες ημέρες σε έναν τόπο, διευρύνοντας έτσι την τουριστική περίοδο και προβάλλοντας τα χαρακτηριστικά των τόπων υποδοχής (Υπουργείο Τουρισμού, χ.η.). Η διάκριση το συνεδρίων γίνεται σε τοπικά, διεθνή και εθνικά και κατηγοριοποιούνται σε επιστημονικά, πολιτικά, κοινωνικά, εμπορικά, διεθνών οργανισμών και οργανώσεων, σε συνέδρια, συσκέψεις και σεμινάρια (Παπαγεωργίου, 2018).

Εκπαιδευτικός τουρισμός

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός αποτελεί ειδική μορφή τουρισμού που απευθύνεται σε ομάδες ή μονωμένα άτομα, είτε ενήλικες είτε ανήλικους μαθητές, σπουδαστές πανεπιστημίων, ξένων γλωσσών ή ακόμα και σε άτομα τρίτης ηλικίας που στοχεύουν στη μάθηση. Αφού επιλεγθεί ένα ειδικό θέμα προς διερεύνηση, οι εμπλεκόμενοι συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία δόμησης γνώσεων και εμπειριών (Ritchie, Carr & Cooper, 2003). Η εκπαιδευτική διαδικασία περιλαμβάνει ημερήσιες επισκέψεις

και εκδρομές σε μουσεία, χώρους αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος κ.τ.λ. (Hooper- Greenhill,2001).

Πολιτιστικός τουρισμός

Με βάση τον ορισμό που έδωσε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού ο πολιτιστικός τουρισμός ορίζεται ως το ταξίδι του ατόμου που προσπαθεί να βιώσει εκτός του περιβάλλοντός του, τον πολιτισμό και τη ζωή του τόπου υποδοχής που επισκέπτεται συμμετέχοντας σε πολιτιστικές δραστηριότητες π.χ. επισκέψεις σε μουσεία, παρακολουθώντας συναυλίες και παραστάσεις που διεξάγονται σε ιστορικούς χώρους ή μνημεία, συμμετέχοντας στην καθημερινότητα των ντόπιων κατοίκων, γνωρίζοντας την τοπική κληρονομιά, την γαστρονομία, την κουλτούρα κ.τ.λ. («Competitiveness Commitee», n.d.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Σκοτεινός Τουρισμός

2.1 Έννοια του Σκοτεινού τουρισμού

Η έλξη των ανθρώπων στο θέμα του «σκοτεινού» και του «θανάτου» υπήρχε ανέκαθεν (Stone, 2006). Σύμφωνα με τον Allman (2017) πολλοί ερευνητές έχουν επιχειρήσει να δώσουν τον ορισμό του σκοτεινού τουρισμού και, παρά το γεγονός ότι παρεκκλίνουν μεταξύ τους σε κάποια σημεία, στην ουσία οι απόψεις τους είναι παρεμφερείς, τόσο ως προς τον ορισμό όσο και στις ονομασίες των γεγονότων που αφορούν σ' αυτή τη μορφή ειδικού τουρισμού. Η άποψη των Biran και Hyde (2013) είναι ότι το θέμα σκοτεινός τουρισμός, εκτός από σύνθετο φαινόμενο όσον αφορά τη ζήτηση και την προσφορά του στον τουρισμό, αποτελεί κοινωνικό και πολιτιστικό φαινόμενο με μεγάλη ιδιαιτερότητα στον ορισμό.

Ο όρος σκοτεινός τουρισμός διατυπώθηκε πρώτη φορά από τους Foley και Lennon (1996) ώστε να περιγράψουν τη σχέση των εμπορευματοποιημένων τουριστικών προορισμών που σχετίζονται με την καταστροφή (φυσική ή ανθρωπογενή), τον πόνο, το μακάβριο και τον θάνατο (νεκροταφεία, μνημεία κ.α.) υποστηρίζοντας ότι παρά τις αυξημένες έρευνες πάνω στην ειδική αυτή μορφή τουρισμού εξακολουθούν να υπάρχουν αναπάντητα ερωτήματα για τους λόγους – κίνητρα της επιλογής αυτού του είδους τουρισμού από τους ταξιδιώτες.

Ο Seaton (1996) κάνει αναφορά στην ειδική αυτή μορφή τουρισμού κάνοντας χρήση του όρου «thanatotourism» ενώ υποστηρίζει ότι η ιστορία του είναι μακρά και πηγάζει από παραδόσεις που έχουν ως κύριο θέμα τους τον θάνατο και αφορούν στα ταξίδια που γίνονται με κίνητρο επισκέψεις σε μέρη όπου έγιναν μαρτυρικοί θάνατοι κυρίως γνωστών στον επισκέπτη νεκρών π.χ. σε μνημεία πολέμου πεσόντων που ίσως να σχετίζονται με τους επισκέπτες συγγενικά.

Σύμφωνα με τους Lennon και Foley (2000) ο σκοτεινός τουρισμός είναι αποτέλεσμα - προϊόν που οφείλεται σε άσχημα περιστατικά/ γεγονότα της σύγχρονης εποχής.

Οι Dann και Seaton (2001) ορίζουν τον σκοτεινό τουρισμό ως οποιαδήποτε δραστηριότητα έχει σχέση με τραγωδίες καταστροφής, βίαια περιστατικά και άγρια γεγονότα της ιστορίας.

Κατά τον Tarlow (2005) ο σκοτεινός τουρισμός αφορά σε επισκέψεις σε μέρη που έχουν γίνει τραγωδίες και γεγονότα της ιστορίας που σχετίζονται με τον θάνατο ενώ συνεχίζουν να επιδρούν στη ζωή των ανθρώπων.

Ο σκοτεινός τουρισμός κατά τους Stone και Sharpley (2008) αφορά σε ταξίδια, προορισμούς, αξιοθέατα και γεγονότα που έχουν σχέση με δεινά, βία καταστροφή και θάνατο.

Σύμφωνα με τους Korstanje και Ivanov (2012) μπορούμε να προσδιορίσουμε τον σκοτεινό τουρισμό ως όργανο που συμβάλλει από τη μία στη διαδικασία ανάρρωσης ενός τραυματικού γεγονότος επιταχύνοντας το χρόνο για την επίτευξή του ενώ από την άλλη λειτουργεί ως διαρκής υπενθύμιση βοηθώντας τους πολιτικούς που επιδιώκουν να συνεχίζουν να υπάρχουν στη δημοσιότητα γεγονότα που σχετίζονται με καταστροφή ώστε να παραδειγματίζονται οι άνθρωποι και να μην τις επαναλαμβάνουν (Stone, 2012).

Ο ορισμός που δίνει ο Dalton (2015) για τον σκοτεινό τουρισμό είναι, ως μια επικέντρωση σε τοποθεσίες - μέρη που έγιναν γενοκτονίες, μαζικοί θάνατοι, τρομοκρατικά χτυπήματα, καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σύμφωνα με τους Kulcsar και Simon (2015) η μορφή του σκοτεινού τουρισμού είναι αμφιλεγόμενη και περιλαμβάνει μέρη και αξιοθέατα που συνδέονται απευθείας με τον θάνατο τις καταστροφές και άλλα τραγικά γεγονότα.

Ο Rosenbaum (2018) υποστηρίζει πως ο σκοτεινός τουρισμός δεν αποτελεί την απλή τυπική μορφή τουρισμού που έχει ως στόχο την αναψυχή των ταξιδιωτών καθώς αφορά σε δυσάρεστα συναισθήματα που δημιουργούνται από τις επισκέψεις σε χώρους όπως νεκροταφεία στρατόπεδα συγκέντρωσης κ.α.

Συσχετίζοντας τους παραπάνω ορισμούς θα καταλήγαμε στο συμπέρασμα ότι ο σκοτεινός τουρισμός αποτελεί μία αμφιλεγόμενη μορφή σύγχρονου τουρισμού που

έχει σχέση με γεγονότα που έχουν συμβεί είτε στο μακρινό, είτε στο πρόσφατο παρελθόν και αφορούν σε θέματα θανάτου, βίας, δεινών, τραγωδίας, καταστροφών και σε θέματα μη αποδεκτά από την ανθρωπότητα, όπως η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα η μορφή αυτή τουρισμού συμβάλλει στην εμπορευματοποίηση τραγικών περιστατικών και γεγονότων της ιστορίας με σκοπό την αύξηση της προώθησης του τουριστικού προϊόντος και την μελλοντική αποφυγή παρόμοιων περιστατικών λειτουργώντας ως παράδειγμα για τις μεταγενέστερες γενιές.

Τα τελευταία χρόνια οι μελέτες γύρω από τον σκοτεινό τουρισμό ως νέα μορφή ειδικού τουρισμού ή νέου φαινομένου έχουν διευρυνθεί χρησιμοποιώντας τον όρο σκοτεινός τουρισμός είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό με τον όρο τουρισμός θανάτου ή θανατοτουρισμός ενώ κάποιες μελέτες επιχειρούν στο να επαναπροσδιορίσουν την έννοια του «σκοτεινού» γι' αυτή την ειδική μορφή τουρισμού (Iliev, 2020). Σύμφωνα με τον Stone (2012, όπ. αναφ. στο Cohen 2018:157) τα αξιοθέατα που σχετίζονται με τον σκοτεινό τουρισμό αποτελούν υποκατάστατο παρελθοντικών θεσμών της θρησκείας απ' όπου ο άνθρωπος προσεγγίζει τον θάνατο αντιλαμβανόμενος ότι αποτελεί αναπόφευκτο γεγονός. Λειτουργεί δηλαδή ως διαμεσολαβητής των ζωντανών και των νεκρών. Η μοντέρνα αυτή εκδοχή της σχέσης ανάμεσα στη ζωή και στον θάνατο προσεγγίζεται θέτοντας υποθέσεις για την ανθρώπινη ύπαρξη, την παύση της, την άρνηση για τη ζωή μετά θάνατον και τον χαρακτήρα του θανάτου που είναι αμείλικτος με όποιον τρόπο και αν προέλθει. Σε κάθε περίπτωση πάντως σύμφωνα με τους Biran & Hyde (2013, όπ. αναφ. στο Parageorgiou 2021) για να υπάρξει Σκοτεινός Τουρισμός απαιτείται «ίχνος» πάνω στην επιφάνεια της γης π.χ. καταστροφές, αεροπορικές τραγωδίες, σφαγές αμάχων, απαγωγές, μαζικοί εκτοπισμοί ανθρώπων, όταν δηλαδή καταλείπουν τεκμήρια, πειστήρια ή ερείπια.

2.2 Ιστορική αναδρομή του Σκοτεινού τουρισμού

Ο σκοτεινός τουρισμός δεν αποτελεί νέο φαινόμενο. Ανέκαθεν οι άνθρωποι επισκέπτονταν αξιοθέατα και τοποθεσίες που συνδέονταν με το θάνατο, την βία, την καταστροφή κ.α. Οι επισκέπτες γοητεύονταν είτε λόγω συναισθημάτων όπως η ευλάβεια και ο σεβασμός, είτε από την περιέργεια τους για το μακάβριο και τις δεισιδαιμονίες. Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα ο σκοτεινός τουρισμός άρχισε να εξαπλώνεται, με ορισμένους ερευνητές να ισχυρίζονται πώς μεγάλος αριθμός ταξιδιωτών επιλέγει να επισκεφτεί μέρη και προορισμούς που έχουν σχέση με τον πόλεμο, τον θάνατο και τα μακάβρια αξιοθέατα. Παράδειγμα αυτού του τουρισμού αποτελούν οι μονομαχίες που διεξάγονταν στη Ρώμη, αλλά και η συμμετοχή των ανθρώπων σε δημόσιες εκτελέσεις κατά το Μεσαίωνα. Τα δημόσια αυτά θεάματα που είχαν από τη μία σκοπό τον παραδειγματισμό και την ικανοποίηση του κοινωνικού αισθήματος μέσω της τιμωρίας των ενόχων και από την άλλη την αποτροπή ανήθικων συμπεριφορών (χωρίς να αποκλείεται η ικανοποίηση της νοσηρής περιέργειας και του αισθήματος εκδίκησης), απέκτησαν με τον καιρό χαρακτηριστικό φαντασμαγορικών εκδηλώσεων λόγω των ετοιμασιών που αφορούσαν στη φιλοξενία των θεατών/ταξιδιωτών (Stone, 2006).

Την ίδια άποψη έχει και ο Allman (2017), καθώς υποστηρίζει ότι ο σκοτεινός τουρισμός προϋπήρχε, με παραδείγματα όπως η μετακίνηση των ανθρώπων για εξερεύνηση σε μέρη που γίνονταν οι απαγχονισμοί στην Αγγλία ή οι μονομαχίες στη Ρώμη, ή σε ή τοποθεσίες εκτελέσεων κατά το Μεσαίωνα που αποτελούν ατράνταχτες αποδείξεις της περιέργειας των ανθρώπων για εξερεύνηση τοποθεσιών που έχουν σχέση με το θάνατο.

Σύμφωνα με τους Bowman και Pezzullo (2009) κατά τη ρομαντική περίοδο η δυτική φιλοσοφία και θρησκευτική σκέψη ενστερνίστηκαν ταξίδια που αφορούσαν σε τόπους που σχετίζονταν με τη βία, τον θάνατο, τις φυλακές, τα νεκροταφεία, τα πεδία μαχών, τα κάστρα και τις εκτελέσεις που πραγματοποιούνταν δημοσίως με έμφαση στα ταξίδια στην Ευρώπη (Allman, 2017).

Η ανάγκη αυτή των ανθρώπων για γνωριμία με μέρη που σχετίζονται με τον θάνατο έχει αναφερθεί ως σκοτεινός τουρισμός, τουρισμός θανάτου, θανατοτουρισμός (thanatourism) ή ακόμα και τουρισμός μαύρων σημείων (black spot tourism) (Zheng, Zhang, Zhang & Qian, 2016). Η μορφή αυτή τουρισμού έγινε ευρύτερα γνωστή μετά το 2000, παρά το γεγονός ότι, τόσο το εννοιολογικό, όσο και το θεωρητικό πλαίσιο γύρω από τον σκοτεινό τουρισμό δεν έχουν ξεκαθαριστεί πλήρως (Stone & Sharplay, 2008). Παρόλα ταύτα προσελκύει ταξιδιώτες παγκοσμίως να επισκεφθούν αξιοθέατα σχετικά με τον θάνατο, όπως τα κοιμητήρια, ειδικά αυτά στα οποία έχουν ταφεί διάσημοι άνθρωποι που πέθαναν βίαια (Stone, 2006).

Κατά τον Robinson (2015) οι ταξιδιώτες ύστερα από τον 11ο αιώνα επισκέπτονταν μέρη που ήταν τα ίδια συνυφασμένα με την έννοια του θανάτου, όπως είναι το σημείο της σταύρωσης του Ιησού Χριστού στην Ιερουσαλήμ, με τους Αγίους Τόπους να γίνονται περιοχή προς ζήτηση. Τα επόμενα χρόνια οι οικονομικά ευκατάστατοι άνθρωποι κυρίως θεωρούσαν απαραίτητη για την κοινωνική τους τάξη τις επισκέψεις σε τουριστικά αξιοθέατα, ένα εκ των οποίων αποτελεί και το Κολοσσαίο στη Ρώμη.

Μια άλλη πιο σύγχρονη προσέγγιση σύμφωνα με τους Korstanje και Babu (2018) έχει να κάνει με τον σκοτεινό τουρισμό που, αναλόγως με την οπτική που εξετάζουν οι ερευνητές, δίνει στη μορφή αυτή τουρισμού διαφορετική διάσταση. Σύμφωνα με την παραπάνω άποψη, κατά το 1990 ο σκοτεινός τουρισμός σχετίζεται με τον θάνατο, το μεταφυσικό, την τραγωδία, το μακάβριο κ.α. ενώ κατά το 2000 ο σκοτεινός τουρισμός έχει σχέση και με την εκπαίδευση, τη διασκέδαση κ.α. Ωστόσο κατά την τελευταία δεκαετία ο σκοτεινός τουρισμός αφορά και στην ηθική, τα τρομοκρατικά χτυπήματα, τις γενοκτονίες, τους μαζικούς θανάτους και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Σύμφωνα με τα παραπάνω και καθώς ο σκοτεινός τουρισμός αναπτύσσεται ραγδαία κατά την τελευταία δεκαετία, με τους τουρίστες να τείνουν στην προσέλκυση τοποθεσιών και γεγονότων, άρχισε η σταδιακή αναγνώρισή του ως νέα μορφή ειδικού τουρισμού.

2.3 Μορφές Σκοτεινού Τουρισμού

Καθώς ο σκοτεινός τουρισμός, σύμφωνα με τους Fonseca, Seabra και Silva (2016), αναγνωρίστηκε ως φαινόμενο, πολλές χώρες παγκοσμίως προσπαθούν να τον ενσωματώσουν ως προϊόν της τουριστικής βιομηχανίας τους. Η προσφορά νέων προϊόντων προάγει τόσο την εικόνα όσο και την οικονομία των τόπων υποδοχής. Τα άτομα που επισκέπτονται τοποθεσίες για να δουν από κοντά τον πραγματικό ή τον αναδημιουργημένο θάνατο, με επισκέψεις σε μέρη που σχετίζονται με τον πόλεμο, τον βασανισμό, τον πόνο, τις καταστροφές, υποκινούνται από διάφορα κίνητρα. Ανάλογα με τα κίνητρα και τους τόπους/περιοχές τους οποίους επισκέπτονται οι τουρίστες που επιλέγουν την ειδική αυτή μορφή τουρισμού, οι κατηγορίες τις οποίες διακρίνουμε είναι οι εξής:

2.3.1 Τουρισμός Φυσικών καταστροφών (Disaster Tourism)

Ο τουρισμός αυτός σχετίζεται με ταξίδια που πραγματοποιούνται σε τόπους που έχουν βιώσει καταστροφές, είτε φυσικές, είτε ανθρωπογενείς. Ο κύριος λόγος συμμετοχής των τουριστών σ' αυτήν τη μορφή σκοτεινού τουρισμού είναι η περιέργεια που τους ωθεί στο να δουν τα αποτελέσματα - απομεινάρια αυτών των καταστροφών. Έτσι οι περιοχές αυτές μπορούν να σχετίζονται με ηφαίστεια, πλημμύρες, σεισμούς, τυφώνες π.χ. ο σεισμός και το τσουνάμι στην Ιαπωνία το 2011 κ.α. (Sharpley & Stone, 2008).

2.3.2 Ο τουρισμός Πεδίων μαχών (War / Battlefield Tourism)

Η μορφή αυτή τουρισμού συναντάται σε πεδία πολέμου, μνημεία, νεκροταφεία, μουσεία, κάστρα, οχυρώσεις κ.α. προσελκύοντας το ενδιαφέρον πολλών ταξιδιωτών ενισχύοντας την συλλογική τους μνήμη και την συνειδητοποίηση των γεγονότων προσφέροντας ιστορικές γνώσεις. Σημαντικό παράδειγμα αποτελεί ο χώρος της μάχης του Βατερλό (Light, 2017).

2.3.3 Ο τουρισμός Ολοκαυτώματος (Holocaust Tourism)

Ο τουρισμός αυτός αφορά σε επισκέψεις σε μέρη που συνδέονται με σκληρά γεγονότα όπως την εξόντωση ομάδων ανθρώπων, κατά βάση Εβραίων, γενοκτονίες εθνικοτήτων κ.α. κατά τη διάρκεια του δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου στην Ευρώπη. Ακόμα ιδιαίτερα ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι χώροι στρατοπέδων συγκέντρωσης, οι χώροι που δρούσαν οι ναζί, αλλά και πρώην γκέτο. Σημαντικά μνημεία αποτελούν στην Πολωνία το Άουσβιτς και στην Ουάσιγκτον των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής το Μουσείο του Ολοκαυτώματος (Molyneux, 2012).

2.3.4 Ο τουρισμός Νεκροταφείων (Cemetery Tourism)

Σ' αυτή τη μορφή σκοτεινού τουρισμού περιλαμβάνονται οι επισκέψεις σε νεκροταφεία, τάφους, οστεοφυλάκια κ.α. όπου έχουν ταφεί ιστορικά και διάσημα πρόσωπα. Μερικά γνωστά νεκροταφεία που προσελκύουν τουρίστες σκοτεινού τουρισμού είναι το Pere Lachaise στο Παρίσι όπου έχουν ταφεί γνωστές προσωπικότητες όπως ο Oscar Wilde, ο Jim Morrison κ.α. (Stone, 2006).

2.3.5 Ο τουρισμός Φυλακών (Prison Tourism)

Η μορφή αυτή σκοτεινού τουρισμού λαμβάνει χώρα σε τόπους τιμωρίας όπως οι φυλακές, οι χώροι κράτησης και απομόνωσης που με την πάροδο των χρόνων μετατράπηκαν σε μουσεία και αξιοποιούνται ως εκπαιδευτικοί χώροι. Στα κρατητήρια αυτά πραγματοποιούνταν εκτελέσεις ανθρώπων, διεξάγονταν βασανιστήρια κ.α. Τέτοιοι χώροι είναι οι φυλακές όπως το Alcatraz στις ΗΠΑ, της Στάζι στη Γερμανία κ.α. (Aslan, 2015).

2.3.6 Ο τουρισμός Πυρηνικών Καταστροφών (Nuclear Disaster Tourism)

Σ' αυτό το είδος σκοτεινού τουρισμού περιλαμβάνονται περιοχές όπου συνέβησαν πυρηνικές καταστροφές μετά από ατυχήματα ή δοκιμές πυρηνικών όπλων, ατομικών βομβών κ.α. και προσελκύουν μεγάλο αριθμό τουριστών. Παραδείγματα αποτελούν η Χιροσίμα, το Ναγκασάκι, το Τσερνόμπιλ κ.α. (Bakota, Zastavetska & Płomiński, 2018).

2.3.7 Ο τουρισμός Φαντασμάτων (Ghost Tourism)

Η μορφή αυτή τουρισμού στην λιγότερο σκοτεινή της μορφή μπορεί να περιλαμβάνει επισκέψεις με σκοπό την ψυχαγωγία όπως το κάστρο του Δράκουλα στη Ρουμανία, ενώ στη σκοτεινότερη της μορφή περιλαμβάνει επισκέψεις σε προορισμούς που έχουν συμβεί μυστηριώδη, μεταφυσικά και παραφυσικά φαινόμενα, (Fonseca, Seabra & Silva, 2016).

Επιπροσθέτως στα βασικά είδη Σκοτεινού τουρισμού, σύμφωνα με τον Stone (2010, οπ. αναφ. στο Papageorgiou 2021), περιλαμβάνεται και:

2.3.8 Ο τουρισμός Φτώχειας (Poverty Tourism)

Ο τουρισμός Φτώχειας (Poverty Tourism), περιλαμβάνει την τουριστική επίσκεψη σε γεωγραφικά σημεία με εκτεταμένη φτώχεια και πολύ δύσκολες συνθήκες διαβίωσης. Είναι μια ακόμα δραστηριότητα που ενισχύει την άποψη για διεύρυνση της έννοιας του Σκοτεινού τουρισμού, αφού δεν είναι τυπικοί προορισμοί καταστροφών και θανάτου π.χ. οι παραγκουπόλεις της Βομβάης αλλά και τα σύγχρονα στρατόπεδα προσφύγων (Papageorgiou, 2021).

2.3.9 Ο τουρισμός Αυτοκτονίας (Suicide Tourism)

Είναι ο τουρισμός κατά τον οποίο οι τουρίστες επισκέπτονται συγκεκριμένες τοποθεσίες και προορισμούς όπως π.χ. το δάσος Aokigahara στην Ιαπωνία με σκοπό την αυτοκτονία (Storrs, 2015). Στην κατηγορία αυτή, σύμφωνα με την σύγχρονη έρευνα κατατάσσονται και οι περιπτώσεις ανθρώπων που μεταβαίνουν σε χώρες όπου είναι νόμιμη η ευθανασία (Gauthier, 2014).

Ωστόσο σύμφωνα με την Papageorgiou (2021), καθώς ο Σκοτεινός Τουρισμός σήμερα τείνει να ξεφύγει εννοιολογικά από την αποκλειστική ενασχόληση με την καταστροφή και τον θάνατο και να μετατραπεί σε τουρισμό διακοπών, προτείνεται στην ειδική αυτή μορφή τουρισμού να συμπεριληφθούν και πολλές άλλες μορφές που παρουσιάζουν σκοτεινές πλευρές, όπως π.χ. ο παράνομος ιατρικός τουρισμός (Illegal

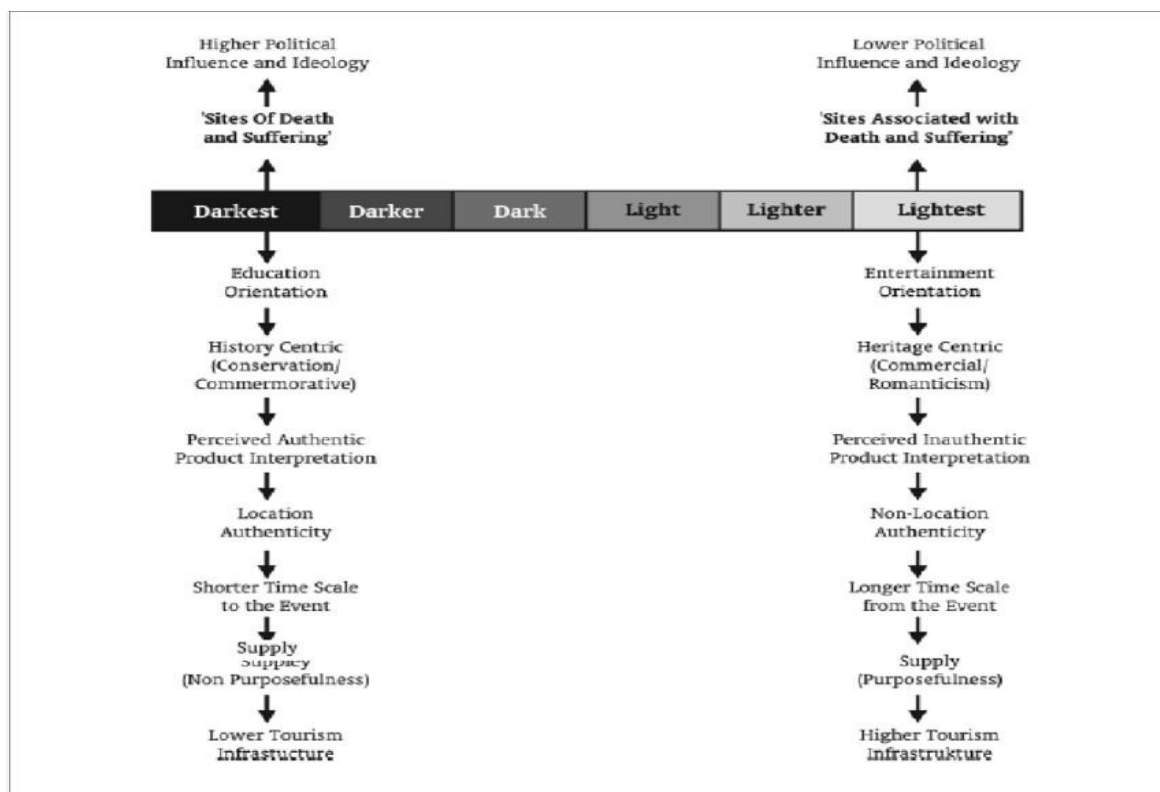
Medical Tourism), ο σεξοτουρισμός (Sextourism), ο ναρκοτουρισμός (Narcotourism), ο Τουρισμός Σύγχρονων Καταστροφών (Current Disasters Tourism) και ο τουρισμός παράνομου τζόγου (Illegal Gambling Tourism) (Botteril & Jones, 2010).

2.4 Τύποι φάσματος του Σκοτεινού Τουρισμού

Ενώ τα κίνητρα και οι σκοποί / λόγοι για τους οποίους πραγματοποιεί κάποιος σκοτεινό τουρισμό είναι σαφή, η γενικευμένη και πολύπλοκη έννοια του όρου «σκοτάδι» υπήρξε πρόβλημα για τους ερευνητές π.χ. των Strange και Kempa (2003) όπου ύστερα από τον σχεδιασμό δύο σκοτεινών τουριστικών προϊόντων αυτών των φυλακών του Αλκατράζ από τη μία και της Νήσου Ρόμπεν στην Αφρική από την άλλη, διαπίστωσαν ότι παρά το γεγονός ότι η πρώτη φυλακή φιλοξενούσε βαρυποινίτες, εγκληματίες και κακοποιούς, μετατράπηκαν αργότερα σε χώρους υποδοχής επισκεπτών, κυρίως παραγωγών από το Hollywood, ενώ από την άλλη η δεύτερη φυλακή στην οποία ήταν κρατούμενος ο Νέλσον Μαντέλα παρέμεινε φυλακή για πολιτικούς κρατούμενους. Παρά το γεγονός ότι και οι δύο είχαν την ίδια χρήση (φυλακές) ωστόσο οι επιρροές που ασκήθηκαν σ' αυτές (πολιτικές, πολιτιστικές) έδωσαν διαφορετική σκοτεινή διάσταση στην καθεμία με την φυλακή που κρατήθηκε ο Μαντέλα να θεωρείται πιο σκοτεινή από αυτές του Αλκατράζ (Strange & Kempa, 2003). Την επίδραση αυτή (πολιτική, πολιτιστική) επιβεβαιώνει και ο Seaton (1999) συμπεριλαμβάνοντας και την άσκηση επιρροής από τη στρατηγικές μάρκετινγκ για την προώθηση προορισμού αλλά και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Στο συμπέρασμα των Strange και Kempa (2003) οδηγήθηκε και ο Stone (2006) ο οποίος εξέτασε τη διαφορά επιπέδων σκότους ανάμεσα στο Άουσβιτς και το Μουσείο Ολοκαυτώματος στις ΗΠΑ, υποστηρίζοντας πως η τουριστική βιομηχανία συχνά στρεβλώνει και παραποιεί την ιστορία και τα γεγονότα για διαφημιστικούς λόγους παρουσιάζοντας τα μουντρούμια στο Λονδίνο πιο τρομακτικά για χάρη της διασκέδασης και του θεάματος των επισκεπτών. Στην

έρευνα του ο Stone (2006) υποστηρίζει τον William Miles (2002) η θέση του οποίου είναι πως για κάθε τουριστικό θέαμα υπάρχει διαφορετικός τύπος, αυτός του φωτεινότερου και του σκοτεινότερου αναλόγως με τον πόνο και την θλίψη που προκαλεί στον επισκέπτη ο χώρος υποδοχής, ισχυριζόμενος ότι το Άουσβιτς είναι σκοτεινότερο από το Μουσείο του Ολοκαυτώματος στην Ουάσιγκτον, καθώς το πρώτο αποτελεί χώρο/τόπο βασανιστηρίων και θανάτου ενώ το δεύτερο αποτελεί περιοχή που έχει σχέση με τον θάνατο.

Επίσης ο William Miles (2002) υποστηρίζει ότι η εμπάθεια που νιώθει ο επισκέπτης και καθιστά έναν χώρο υποδοχής σκοτεινότερο, οφείλεται στο ότι ο χώρος σχετίζεται με το γεγονός το οποίο διαδραματίζεται, καθώς και η χρονική απόσταση ανάμεσα στην οποία έχει γίνει το γεγονός με αυτή της επίσκεψης του τουρίστα στο χώρο. Παράδειγμα αποτελούν οι καταστροφές στο Τσερνόμπιλ και στην Πομπηία όπου το πρώτο συμβάν επηρεάζει μέχρι και σήμερα την Ευρώπη ενώ παρά το γεγονός ότι στην Πομπηία αντικρίζουμε το θάνατο μιας κοινωνίας ανθρώπων, ο επισκέπτης είναι περισσότερο απομακρυσμένος από την εποχή αυτή. Καταλήγοντας στην έρευνα του ο Stone υποστηρίζει ότι οι περιοχές χαρακτηρίζονται από φωτεινότερες σε σκοτεινότερες δίνοντας έτσι μια φασματική τυπολογία στον σκοτεινό τουρισμό. Σύμφωνα με τα παραπάνω, περιοχές θανάτου και βασανισμού χαρακτηρίζονται από τον Stone ως σκοτεινότερες και τοποθετούνται στο ένα άκρο ενός συνεχούς, ενώ περιοχές που σχετίζονται με τον βασανισμό και τον θάνατο χαρακτηρίζονται ως φωτεινότερες και τοποθετούνται στο άλλο άκρο. Το σκότος κατά τον Stone περιλαμβάνει έξι επίπεδα ξεκινώντας από το πιο σκοτεινό, το σκοτεινότερο, το σκοτεινό, το φωτεινό, το φωτεινότερο και το πιο φωτεινό, κατηγοριοποιώντας στο πιο σκοτεινό άκρο του φάσματος τις περιοχές που έχουν ιστορικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα, ενώ στο πιο φωτεινό τις περιοχές που έχουν σχέση με τον θάνατο και χαρακτήρα ψυχαγωγικό (Stone, 2006).

Σχήμα 2-1: Τύποι φάσματος του Σκοτεινού τουρισμού.

Πηγή: (Stone, 2006)

2.5 Κίνητρα για πραγματοποίηση Σκοτεινού Τουρισμού

Ο εσωτερικός παράγοντας που κατευθύνει τη συμπεριφορά ενός ατόμου σύμφωνα με τους ψυχολόγους είναι «το κίνητρο» και έχει συνδεθεί με το συναίσθημα της ικανοποίησης που πιθανόν να προκύπτει μελλοντικά (Iso-Ahola, 1982). Σύμφωνα με τα παραπάνω, βασικός παράγοντας για την επιλογή προορισμού από τον τουρίστα αποτελεί το κίνητρο (Moutinho, 1987). Καθώς η πρόσφατη βιβλιογραφία έρχεται να αναδείξει το ενδιαφέρον των ταξιδιωτών για την ειδική αυτή μορφή τουρισμού, τον «σκοτεινό» αλλά και τις εμπειρίες τους όσον αφορά τον σκοτεινό τουρισμό, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι λόγοι /κίνητρα που ωθούν τους ταξιδιώτες στην επιλογή αυτής της μορφής τουρισμού. Και ενώ πολλές έρευνες έχουν γίνει πάνω στο θέμα των κινήτρων, με την ανάλυση των ερευνών να εστιάζει στην επαφή των

ανθρώπων με τον θάνατο ως βασικό λόγο για την πραγματοποίηση σκοτεινού τουρισμού, ωστόσο στα στοιχεία των νεότερων ερευνών προκύπτει ότι η ανάγκη των επισκεπτών αυτών στηρίζεται πρότινος στην επιθυμία για κατανόηση, εκπαίδευση, μάθηση, για κοινωνικούς λόγους ή καθαρά από περιέργεια της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων που σχετίζονται με το σκοτεινό τουρισμό (Dejan, 2021). Σύμφωνα με τον Seaton (2018) τα κίνητρα ώθησης των τουριστών γι' αυτή τη μορφή τουρισμού είναι περίπλοκα καθώς μπορεί αρχικά μία επίσκεψη σ' αυτά τα μέρη να μην υπήρχε καν σαν σκέψη και ν' αναδείχθηκε κατά τη διάρκεια της ή μετέπειτα αφού είχε ολοκληρωθεί το ταξίδι. Η πολυπλοκότητα των κινήτρων επιβεβαιώνεται και από τον Stone (2011), καθώς οι μελέτες σε τόπους που σχετίζονται με τον σκοτεινό τουρισμό έχουν ως αποτέλεσμα και άλλους λόγους από τους οποίους υποκινούνται οι επισκέπτες πέραν του μακάβριου. Έτσι, σύμφωνα με τους Isaac, Nawijn, Liempt και Gridnevskiy (2019), κίνητρα μπορούν να αποτελέσουν πέραν από την γνώση και την μάθηση, ο σεβασμός, η μνήμη αλλά και η φήμη του τόπου που θα επισκεφτεί ο τουρίστας. Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και από τον Seaton (1996) προσθέτοντας ως κίνητρο των τουριστών την επιλογή τόπων σκοτεινού τουρισμού για λόγους κύρους αλλά και έπαρσης της κοινωνικής τους εικόνας. Τα κίνητρα που προτείνονται από τον Dunkley (2015) για την επίσκεψη ταξιδιωτών σε μέρη σκοτεινού τουρισμού συνοψίζονται παρακάτω:

- ✓ Επισκέψεις για πνευματικούς λόγους σε νεκροταφεία.
- ✓ Ανάγκη για επαφή με τον κίνδυνο και την συγκίνηση.
- ✓ Επαφή με χώρους εγκλημάτων, δολοφονιών και καταστροφών για επιβεβαίωση των συμβάντων.
- ✓ Αναγνώριση του τόπου ως αυθεντικού.
- ✓ Ανάγκη για μάθηση και εσωτερική αναζήτηση.
- ✓ Περιέργεια για επίσκεψη σε τόπους θανάτων και καταστροφών.
- ✓ Προσκυνηματικοί και θρησκευτικοί λόγοι σε τόπους καταστροφών ή μακάβριων γεγονότων.

Άλλα κίνητρα σύμφωνα με τον Podoshen (2013) είναι και η ανάγκη για προβολή και προώθηση της προσωπικής εικόνας των τουριστών, εκπληρώνοντας τα προσωπικά τους κίνητρα π.χ. βγάζοντας selfies σε τόπους καταστροφών και θανάτου χωρίς καμία ενσυναίσθηση για τον πόνο των θυμάτων. Τα άτομα που κάνουν σκοτεινό τουρισμό σύμφωνα με τον Tarlow (2005) μπορεί να νιώθουν συναισθήματα όπως η ανασφάλεια, η ταπείνωση, η ευγνωμοσύνη και η ανωτερότητα. Κατά τους Bristow & Newman (2004, όπ. αναφ. στο Papageorgiou 2021) πολλοί τουρίστες επισκέπτονται σκοτεινούς προορισμούς με σκοπό την συγκίνηση ή και τον συγκλονισμό τους, μέσα από μια εμπειρία που ονομάζουν “Thrill Tourism”.

Σύμφωνα με τον Gaya (2013) κίνητρα αποτελούν :

- ✓ Η περιέργεια, όπου ο τουρίστας επισκεπτόμενος μέρη σκοτεινού τουρισμού προσπαθεί να μάθει, ν’ αντιληφθεί, να θυμηθεί, να θρηνήσει ή να πάρει ελπίδα.
- ✓ Η αναζήτηση για το διαφορετικό, για μία νέα περιπέτεια ή για μία αλλαγή.
- ✓ Η αναζήτηση του παρελθόντος, ανακαλώντας μνήμες.
- ✓ Η εκμάθηση και εκπαίδευση για καταστροφικά και μοιραία γεγονότα που έχουν συμβεί.
- ✓ Η ανακάλυψη της πολιτιστικής ταυτότητας και κληρονομιάς των τόπων που σχετίζονται με τον σκοτεινό τουρισμό.
- ✓ Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μέσω των οποίων μεταδίδονται σε ζωντανή κάλυψη μακάβρια γεγονότα και καταστροφές που σχετίζονται με τον θάνατο ανά τον κόσμο.

Σύμφωνα με τους Martini και Buda (2018) το φάσμα σκοτεινού τουρισμού είναι ευρύ και αφορά σε οτιδήποτε έχει σχέση με τον θάνατο. Κατά συνέπεια οι αντιδράσεις των τουριστών είναι πολύπλοκες, ανάλογα με τα κίνητρα που τους ωθούν να κάνουν το ταξίδι. Την άποψη αυτή ενστερνίζονται οι Bowman και Perzullo (2009) υποστηρίζοντας πως ο σκοτεινός τουρισμός δημιουργεί διαφορετικές αντιδράσεις στους ταξιδιώτες αναλόγως τους λόγους που ταξιδεύουν.

2.6 Μείζονες διεθνείς προορισμοί Σκοτεινού τουρισμού

Η νέα ταξιδιωτική τάση του σκοτεινού τουρισμού άρχισε να εξαπλώνεται παγκοσμίως με τους ταξιδιώτες να καταγράφουν ανοδικά ποσοστά επισκέψεων σε μέρη που κύριο αξιοθέατο είναι ο «θάνατος». Η διεθνής τάση του σκοτεινού τουρισμού έχει αναδείξει πολλούς σκοτεινούς προορισμούς με μεγάλη επισκεψιμότητα, κάποιοι εκ των οποίων παρουσιάζονται παρακάτω.

2.6.1 Άουσβιτς – Μπίρκεναου

Το Άουσβιτς ή αλλιώς η «επιτομή του σκοτεινού τουρισμού» παγκοσμίως λόγω του τεράστιου αριθμού επισκεπτών που προσελκύει, αποτελεί τοποθεσία στην Πολωνία που χρησιμοποιήθηκε ως ναζιστικό στρατόπεδο συγκέντρωσης - θανάτου αντιπροσωπεύοντας τη φρίκη του Ολοκαυτώματος, με γενοκτονίες και μαζικές δολοφονίες που πραγματοποιήθηκαν από τη ναζιστική Γερμανία με εκτιμώμενα θύματα 1,6 εκατομμύρια ανθρώπων εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν πολιτικοί κρατούμενοι, κυρίως Εβραίοι. Και ενώ αρχικά προοριζόταν ως στρατόπεδο συγκέντρωσης για τον εγκλεισμό πολιτικών κρατουμένων στη συνέχεια μετατράπηκε σε τόπο φρικαλέων βασανιστηρίων και δολοφονιών. Δύο χρόνια μετά την απελευθέρωση του στρατοπέδου (1947) από τον Σοβιετικό Κόκκινο Στρατό το Άουσβιτς χρησιμοποιήθηκε ως χώρος μνημείων και μουσείο («Auschwitz», n.d.).

Εικόνα 2-1: Μεταπολεμικές φωτογραφίες: Αποψη τμήματος του συρματοπλέγματος, των στρατώνων στο Άουσβιτς και του θαλάμου αερίων για μαζικές δολοφονίες.

Πηγή: («View of a section of the barbed wire fence and barracks at Auschwitz at the time of the liberation of the camp», n.d.)

2.6.2 Τσερνόμπιλ

Στις 26 Απριλίου του 1986 στον πυρηνικό σταθμό παραγωγής ενέργειας του Τσερνόμπιλ που βρίσκεται στην Ουκρανία έγινε ένα από τα μεγαλύτερα στη Διεθνή Κλίμακα Πυρηνικά δυστυχήματα με καταστροφικές συνέπειες προκαλώντας το θάνατο αλλά και επιβαρύνοντας την υγεία χιλιάδων ανθρώπων με αύξηση του καρκίνου και της λευχαιμίας σαν συνέπεια του δυστυχήματος. Οι συνέπειες της μεγάλης αυτής διαρροής που προκλήθηκε από μία σειρά λανθασμένων ανθρώπινων χειρισμών αλλά και ατέλειες στο σχεδιασμό του αντιδραστήρα του εργοστασίου είναι εμφανής μέχρι σήμερα. Το Τσερνόμπιλ αποτελεί πόλη φάντασμα με μεγάλο αριθμό τουριστών να επισκέπτονται τον τόπο του ατυχήματος («Chernobyl», n.d.).

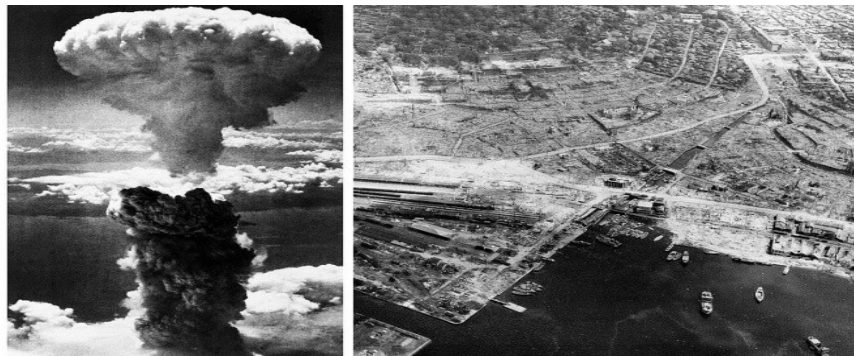
Εικόνα 2-2: Συνέπειες της έκρηξης της 26ης Απριλίου του 1986 στον πυρηνικό σταθμό του Τσερνόμπιλ.

Πηγή: (ΜΗΧΑΝΗ του ΧΡΟΝΟΥ, χ.η.)

2.6.3 Χιροσίμα και Ναγκασάκι

Η Χιροσίμα και το Ναγκασάκι είναι πόλεις στην Ιαπωνία όπου το 1945 διαδραματίστηκε μία από τις πιο μεγάλες καταστροφές στην ανθρώπινη ιστορία. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου στις 6 Αυγούστου η Χιροσίμα βομβαρδίστηκε με την πρώτη πυρηνική ατομική βόμβα από τις ΗΠΑ σκοτώνοντας περίπου 70.000 ανθρώπους ενώ η πόλη καταστράφηκε ολοσχερώς. Στο επόμενο διάστημα μετά την ρίψη της πυρηνικής βόμβας ουρανίου, 60.000 άνθρωποι πέθαναν είτε από τραύματα είτε λόγω της έκθεσης τους στη ραδιενέργεια («Hiroshima», n.d.).

Τρεις ημέρες μετά τον βομβαρδισμό της Χιροσίμα ακολούθησε η ρίψη της δεύτερης ατομικής βόμβας στο Ναγκασάκι, καταστρέφοντας την πόλη και προκαλώντας το θάνατο 40.000 ανθρώπων με τον τελικό απολογισμό να ανέρχεται σε 120.820 ασθενείς που είχαν προσβληθεί από τη ραδιενέργεια. Στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι υπάρχουν αμέτρητα μνημεία και μουσεία που αποτυπώνουν τη μαζική αυτή καταστροφή («Nagasaki», n.d.).

Εικόνα 2- 3: Συνέπειες της έκρηξης της πυρηνικής βόμβας στη Χιροσίμα.

Πηγή: («75 χρόνια μετά: Ναγκασάκι και Χιροσίμα δεν ξεχνούν», 2020)

2.6.4 Βερολίνο – Γερμανία

Μία από τις πιο σκοτεινές πόλεις του πλανήτη αποτελεί η πρωτεύουσα της Γερμανίας, το Βερολίνο, με σκοτεινή ιστορία που αποτυπώνεται από το 1933 έως το 1945 κατά τη διάρκεια του ναζιστικού καθεστώτος και από το 1945 έως το 1989 την εποχή δηλαδή του Ψυχρού πολέμου, του διχασμού και του κομμουνισμού της Ανατολής. Η σκοτεινή ιστορία των ετών αυτών είναι εμφανής μέσα από ερείπια, μουσεία, μνημεία, το τείχος του Βερολίνου, φυλακές, μνημεία ολοκαυτώματος και άλλα σημεία που μαρτυρούν τη φρικαλεότητα και τον τρόμο που σκόρπισε το ναζιστικό καθεστώς («Berlin», n.d.).

Εικόνα 2-4: Το τείχος του Βερολίνου.

Πηγή: («Το τείχος του Βερολίνου- ΦΩΤΟ», 2017)

2.6.5 Ρουάντα – Μνημείο γενοκτονίας Murabi

Στη χώρα της Ρουάντα της Ανατολικής Κεντρικής Αφρικής διαδραματίστηκε το 1994 μία από τις πιο βάνουσες γενοκτονίες της σύγχρονης εποχής, μια μαζική σφαγή με περίπου ένα εκατομμύριο ανθρώπους από την εθνική μειονότητα Τούτσι να σφαγιάζονται από εξτρεμιστές της πλειοψηφίας Χούτου. Οι δολοφονίες είχαν διάρκεια από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 1994 με βάνουσους βασανισμούς, βιασμούς και αποτρόπαια εγκλήματα. Στις 18 Ιουλίου του 1994 αφού το Πατριωτικό μέτωπο ανέλαβε τον έλεγχο της πόλης Γκισένι και της Ρουάντα, κατάφερε να τερματίσει την γενοκτονία. Κοντά στην πόλη της Ρουάντα βρίσκονται σήμερα το μνημείο της γενοκτονίας Gisozi στην πρωτεύουσα Κιγκάλι αλλά και άλλα μνημεία που θυμίζουν στον επισκέπτη τη φρικαλεότητα αυτού του εγκλήματος («Rwanda»,n.d.).

2.6.6 Ground Zero στη Ν. Υόρκη ΗΠΑ - Εθνικό Μνημείο και Μουσείο 9/11

Στη Νέα Υόρκη του Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής βρίσκεται ένα από τα κορυφαία αξιοθέατα του σύγχρονου σκοτεινού τουρισμού, το Εθνικό Μνημείο (2011) και το Ειδικό Μουσείο (2014) που δημιουργήθηκαν στη μνήμη των θυμάτων που σκοτώθηκαν κατά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου στο Παγκόσμιο

Κέντρο Εμπορίου στο Μανχάταν της Νέας Υόρκης και πιο συγκεκριμένο στους Δίδυμους Πύργους, κατά τη διάρκεια των οποίων σκοτώθηκαν 3.000 άνθρωποι περίπου (Χάμοντ, 2022). Το σημείο μηδέν (Ground Zero) όπου συνέβη αυτή η τραγωδία έχει ευαισθητοποιήσει πολλούς επισκέπτες καθιστώντας το μέρος ως δημοφιλή προορισμό («Ground Zero», n.d.).

Εικόνα 2-5: Συμβολικά στοιχεία του μνημείου της 11ης Σεπτεμβρίου.

Πηγή: («Ground Zero Tour 9/11», n.d.)

2.6.7 The Polygon – Semipalatinsk (Καζακστάν)

Η τοποθεσία αυτή βρίσκεται στο Καζακστάν και είναι γνωστή ως το Semipalatinsk Test site (STS) ή αλλιώς «Πολύγωνο». Πρόκειται για μία έρημη περιοχή όπου χρησιμοποιήθηκε από την Σοβιετική Ένωση για δοκιμές πυρηνικών όπλων κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Παρά το γεγονός ότι η περιοχή είχε κηρυχθεί ακατοίκητη μεγάλος αριθμός κατοίκων στη γύρω περιοχή, 150.000 περίπου με βοσκούς, νομάδες κ.α. ήταν αρκετά κοντά με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν από την πτώση ραδιενέργειας. Ενώ οι δοκιμές άρχισαν να γίνονται υπόγεια από το 1963 και έπειτα με την υπογραφή της «Συνθήκης Μερικής Απαγόρευσης Δοκιμών» ωστόσο λόγω της τεράστιας μόλυνσης του εδάφους και της ατμόσφαιρας με ραδιενέργεια οι δοκιμές μειώθηκαν και εν συνεχεία σταμάτησαν. Το μέρος προσελκύει αρκετούς τουρίστες ιδιαίτερα σκοτεινούς που ενδιαφέρονται για τον πυρηνικό τουρισμό («The Polygon, Semipalatinsk Test Site», n.d.).

2.6.8 Tuol Sleng / 521 και Φονικά πεδία Καμπότζη

Στην Πνομ Πενχ, σήμερα πόλη φάντασμα στην Καμπότζη οι Ερυθροί Χμερ (κομμουνιστές επαναστάτες της χώρας) το 1975 αφού κατέλαβαν και άδειασαν την πόλη μετέτρεψαν ένα κτιριακό συγκρότημα (σχολείο άλλοτε) σε φυλακή με την κωδική ονομασία S-21. Οι κρατούμενοι/θύματα ήταν διανοούμενοι, κυβερνητικά στελέχη, ύποπτοι για την επανάσταση που με την κατηγορία της προδοσίας βασανίζονταν με βάνουσες μεθόδους ανάκρισης και κατέληγαν στα χωράφια δολοφονίας του Choeung Ek μία περιοχή έξω από την πόλη. Περίπου 20.000 θύματα υπολογίζονται έως το 1979 απ' όταν απελευθερώθηκε από τους Βιετναμέζους. Η πρώην φυλακή ασφαλείας ή αλλιώς κέντρο βασανιστηρίων των Ερυθρών Χμερ αποτελεί σήμερα μουσείο γενοκτονίας ενώ ο επισκέπτης μπορεί να δει και τα πεδία θανάτωσης όπου εκτελούνταν τα θύματα («Tuol Sleng», n.d.).

2.6.9 Majdanek – Στρατόπεδο Συγκέντρωσης στη Πολωνία

Κοντά στην πόλη Λούμπλιν ανατολικά της Πολωνίας βρίσκεται το Majdanek ένα καλοδιατηρημένο μέρος/μνημείο που αποτέλεσε στρατόπεδο συγκέντρωσης και θανάτου κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Το Majdanek δημιουργήθηκε στα τέλη του 1941 από τον ναζί Χάινριχ Χίμλερ και λειτούργησε αρχικά ως στρατόπεδο αιχμαλώτων και μετέπειτα ως στρατόπεδο συγκέντρωσης με θύματα κυρίως Πολωνούς, Εβραίους κ.α. Η στέρηση, η βία, η εξοντωτική δουλειά αλλά και οι μαζικές δολοφονίες με πυροβολισμούς και θαλάμους αερίων σύμφωνα με εκτιμήσεις κόστισε τη ζωή σε 80.000 ανθρώπους. Οι καλά διατηρημένες κατασκευές ακόμα και σήμερα κάνουν το μέρος να φαίνεται αυθεντικό και ιδανικό για τους λάτρεις τους σκοτεινού τουρισμού («Majdanek», n.d.).

2.6.10 Το ναυάγιο του Τιτανικού

Το ναυάγιο του Τιτανικού που αποτελεί λείψανο μιας τεράστιας τραγωδίας που διαδραματίστηκε το 1912 στο Βόρειο Ατλαντικό είναι μία από τις θαλάσσιες καταστροφές που έχει προσελκύσει μεγάλο αριθμό επισκεπτών σκοτεινού τουρισμού. Το φερόμενο «αβύθιστο» πλοίο βυθίστηκε καθώς προσέκρουσε σ' ένα παγόβουνο

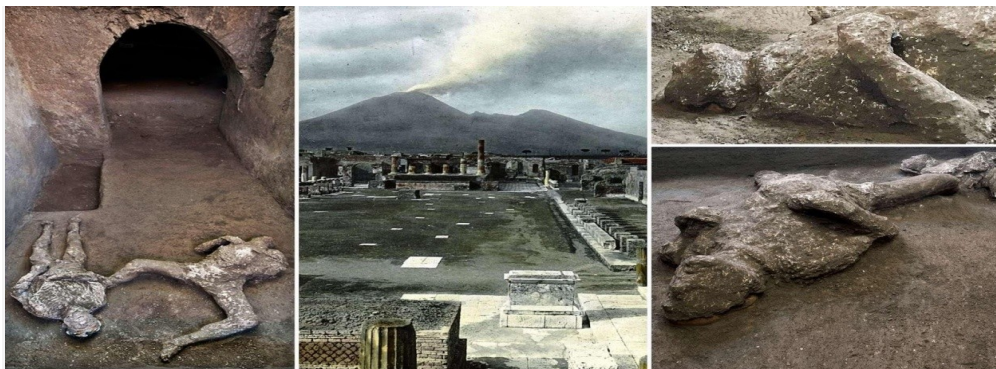
ενώ οι έλλειψη σωσίβιων λέμβων και το αρκτικό κρύο κόστισαν τη ζωής σε περισσότερους από 1500 ανθρώπους με το 1/3 των επιβατών (700) να επιβιώνουν. Το ναυάγιο ανακαλύφθηκε το 1985 ενώ βρίσκεται σε βάθος δύομισι μιλίων στο βυθό της θάλασσας. Η επίσκεψη στο ναυάγιο του Τιτανικού από τουρίστες αποτέλεσε πολυτέλεια για λίγους λόγω του υψηλού κόστους και του κινδύνου που ενέχουν τα ταξίδια που γίνονται με συγκεκριμένα υποβρύχια, σε μεγάλα βάθη, με πολύ μικρά τμήματα να γίνονται ορατά από τους τουρίστες. Ωστόσο τα γεγονότα του Ιουνίου 2023 με την απώλεια του υποβρυχίου «Τιτάν» που στοίχισε τη ζωή πέντε πλούσιων επιβαινόντων ίσως να σημαίνει το τέλος των υποβρυχίων ταξιδιών. Στην μνήμη της τραγωδίας του Τιτανικού υπάρχουν 200 μουσεία περίπου σε όλο τον κόσμο με το μεγαλύτερο να βρίσκεται στη πολιτεία των ΗΠΑ («The wreck of the Titanic, North Atlantic», n.d.).

2.6.11 Το κάστρο του Δράκουλα

Στη Ρουμανία και πιο συγκεκριμένα στην Τρανσυλβανία βρίσκεται το κάστρο Bran το οποίο έχει ταυτιστεί με την ιστορία του Βλαντ Τσέπες (1431-1476) ενός αιμοσταγούς ηγέτη που τιμωρούσε τους εχθρούς κυρίως Οθωμανούς με βάνουσες και βασανιστικές μεθόδους. Οι μύθοι γύρω από τον Βλαντ τον «παλουκωτή» ή αλλιώς στον κόμη Δράκουλα προσελκύουν μεγάλο αριθμό σκοτεινών τουριστών για να δουν το κάστρο που σήμερα έχει μετατραπεί σε μουσείο («The myth of count Dracula», n.d.).

2.6.12 Πομπηία – Ιταλία

Η Πομπηία της Ιταλίας αποτελεί μία πόλη μυστήριο σαγηνεύοντας χιλιάδες ταξιδιώτες να την επισκεφτούν ώστε να έρθουν σε επαφή με τα απομεινάρια που άφησε πίσω της η ηφαιστειακή έκρηξη του Βεζούβιου τον Αύγουστο του 79 μ.Χ. αφήνοντας την ρωμαϊκή πόλη θαμμένη κάτω από πολλά μέτρα ηφαιστειακής λάβας και στάχτης προκαλώντας το θάνατο χιλιάδων ανθρώπων (ΜΗΧΑΝΗ του ΧΡΟΝΟΥ, χ.η.).

Εικόνα 2-6: Ευρήματα στην Πομπηία.

Πηγή: (Καραμιχάλης, 2023)

2.7 Ο Σκοτεινός Τουρισμός στην Ελλάδα

Ο σκοτεινός τουρισμός στην Ελλάδα αποτελεί μια σχετικά νέα και άγνωστη έννοια σε σχέση με τον πολιτιστικό τουρισμό (Ilioroulou-Georgudaki et al., 2006). Οι συνέπειες της μαζικοποίησης οδήγησαν την Ελλάδα σε αναπροσαρμογή της ταυτότητας του τουριστικού της προϊόντος με σκοπό την ανταγωνιστική της θέση στη βιομηχανία του τουρισμού. Στα πλαίσια του εμπλουτισμού της διαφοροποίησης και της αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος της χώρας, αναδείχθηκαν νέες μορφές ειδικού - εναλλακτικού τουρισμού (Vasileiou, Tsartas & Stogiannidou, 2016). Στην Ελλάδα λόγω του πλούσιου ιστορικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος που διαθέτει, με κατάλοιπα που άφησαν πίσω τους οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι ο σκοτεινός τουρισμός, βρίσκει πρόσφορο έδαφος σε μέρη- τόπους που τους σφραγίζει με την παρουσία του ο θάνατος. Ωστόσο η ανάπτυξη του σκοτεινού τουρισμού υστερεί τόσο στην οργάνωση των υποδομών όσο και στο τουριστικό ενδιαφέρον πάνω στη μορφή αυτή τουρισμού.

Σύμφωνα με την Parageorgiou (2022) στην Ελλάδα υπάρχουν πολλοί προορισμοί που χαρακτηρίζονται ή θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως σκοτεινοί. Ύστερα από μελέτη βασισμένη στην προσφορά και όχι την ζήτηση ακολουθεί μια ενδιαφέρουσα

και διδακτική κατάταξη των σκοτεινών χώρων χωρισμένη στις εξής εννέα κατηγορίες προοδευτικής σκοτεινότητας:

- Φαντασμάτων και παραφυσικών δραστηριοτήτων
- Φτώχειας
- Αυτοκτονίας
- Νεκροταφείων
- Φυλακών
- Φυσικών καταστροφών
- Μαχών
- Πυρηνικών καταστροφών
- Ολοκαυτώματος και Γενοκτονίας

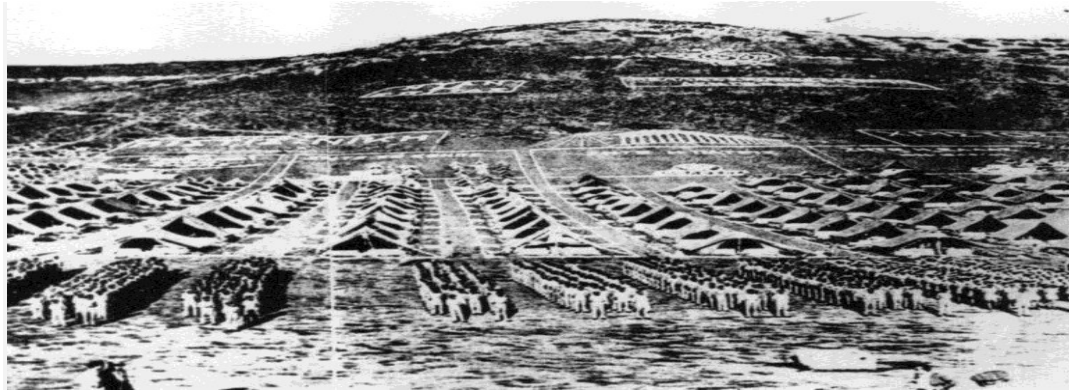
Παρακάτω παρουσιάζονται τα πλέον σημαντικά αξιοθέατα σκοτεινού τουρισμού στην Ελλάδα και ομαδοποιούνται σε κάποιες από τις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν.

2.7.1 Φυλακές και χώροι απομόνωσης

2.7.1.1 Μακρόνησος

Ένας από τους πιο γνωστούς τόπους βασανιστηρίων στην Ελλάδα αποτελεί το νησί της Μακρονήσου που βρίσκεται πολύ κοντά στην Αθήνα. Το νησί ήταν τόπος συγκέντρωσης, εξορίας και θανάτου. Αρχικά ο τόπος χρησιμοποιήθηκε ως καθακτήριο για τους πρόσφυγες της Μικράς Ασίας που είχαν μολυνθεί με λοιμό για την αποφυγή της μετάδοσης του στην ενδοχώρα. Το 1949 έγινε επίσημα τόπος εξορίας για τους αντιφρονούντες αριστερούς κυρίως τόπος βασανιστηρίων ενώ παράλληλα είχε χαρακτήρα κατήχησης για τους ενήλικους και ανήλικους κρατούμενους (Papageorgiou, 2022). Παρά το γεγονός ότι το νησί αποτελεί ιστορικό

μνημείο δεν έχει αξιοποιηθεί επαρκώς ώστε να προάγει τη μορφή του σκοτεινού τουρισμού («Makronisos», n.d.).

Εικόνα 2-7: Το στρατόπεδο της Μακρονήσου.

Πηγή: («Makronisos. Jpg.», n.d.)

2.7.1.2 Γυάρος

Η Γυάρος αποτελεί νησί των Κυκλάδων στην Ελλάδα, το οποίο αποτέλεσε τόπο εξορίας για πολλά χρόνια ιδιαίτερα μεταξύ 1967 και 1974 κατά τη διάρκεια της χούντας στη χώρα. Η φυλακή αυτή που χαρακτηρίζεται ως νησί του θανάτου λόγω των αντίξωων και βασανιστικών συνθηκών που αντιμετώπιζαν οι φυλακισμένοι κυρίως πολιτικοί αντιφρονούντες του αριστερού φάσματος, αφού έκλεισε και εγκαταλείφθηκε χρησιμοποιήθηκε από τον ναυτικό της Ελλάδας ως βεληνεκές. Παρά το γεγονός ότι το νησί δεχόταν κοινό για μία δεκαετία, ωστόσο δεν υπάρχει υποδομή ενώ η προσπελασιμότητα είναι ιδιαίτερα δύσκολη ώστε να αποτελέσει τόπο υποδοχής τουριστών («Yaros », n.d.).

Εικόνα 2-8: Η φυλακή της Γυάρου.

Πηγή: ΥΠ. ΑΙΓΑΙΟΥ(2023).

2.7.1.3 Τα υπόγεια της Κομαντατούρ

Στην οδό Κοραή στο κέντρο της Αθήνας κατά τα χρόνια της κατοχής στεγάστηκε το αρχηγείο και τα κρατητήρια της Κομαντατούρ. Τα υπόγεια που βρίσκονταν έξι μέτρα κάτω από την επιφάνεια του εδάφους χρησιμοποιήθηκαν ως κρατητήρια και κέντρα μεταγωγών για τους συλληφθέντες από τις κατοχικές δυνάμεις. Στους χώρους αυτούς φυλακίζονταν, βασανίζονταν και εκτελούνταν άνθρωποι αθώοι κάθε ηλικίας ακόμη και παιδιά και αποτελούν σήμερα μάρτυρες της τραγωδίας του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Τα μακάβρια απομεινάρια από σχέδια στους τοίχους των κολαστηρίου βασανιστηρίων της Κομαντατούρ είναι από τα μόνα ευρήματα που μαρτυρούν τον πόνο και τη θλίψη των ανθρώπων που βρέθηκαν σ' αυτά τα υπόγεια, ενώ μία λίστα με 239 ονόματα βρίσκονται σκαλισμένα στον τοίχο από Έλληνες κρατούμενους με την αναγραφή ως το 1944. Τα υπόγεια της Κομαντατούρ αποτελούν Χώρο Ιστορικής Μνήμης από το 1941 έως το 1944 («Κοραή 4», χ.η.).

Εικόνα 2-9: Υπόγεια κρατητήρια της Κομαντατούρ.

Πηγή: («Ζωντανεύουν οι μνήμες στα Κολαστήρια της Κομαντατούρ», 2019)

2.7.1.4 Παλαμήδι

Ένα από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα της Βενετσιάνικης οχυρωματικής αρχιτεκτονικής αποτελεί το φρούριο του Παλαμηδίου που δημιουργήθηκε από το 1711 έως το 1714, σχεδιασμένο από τους μηχανικούς Ζιαζίχ και Λασάλ. Εκτός από φρούριο στο οποίο ξεκίνησε η απελευθέρωση της πόλης το 1822 από τους Τούρκους, το Παλαμήδι αποτέλεσε και φυλακή όπου από το 1840 έως το 1926 υπήρξε μία από τις πιο σκληρές φυλακές για βαρυποινίτες (Parageorgiou, 2022). Το Παλαμήδι διατηρείται σε άριστη κατάσταση με μεγάλο αριθμό τουριστών να το επισκέπτεται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους («Παλαμήδι», χ.η.).

2.7.1.5 Λευκός Πύργος

Ο Λευκός Πύργος χτίστηκε ύστερα από την άλωση της Θεσσαλονίκης το 1430 από τους Οθωμανούς. Οι ονομασίες που είχαν δοθεί στον Πύργο κατά το πέρασμα των χρόνων ήταν διάφορες π.χ. «Πύργος του Λέοντος» τον 16ο αιώνα «Πύργος της Καλαμαριάς» τον 18ο αιώνα «Πύργος των Γενιτσάρων» και «Πύργος του αίματος» όπου έγινε φυλακή αλλά και τόπος όπου εκτελούνταν οι κατάδικοι. Στην «Βαστίλη της Θεσσαλονίκης» όπου σφάζονταν οι θανατοποινίτες στον εξώστη και οι τοίχοι είχαν βαφτεί με το αίμα τους ενώ η βολή του τηλεβόλου από τα δυτικά της Θεσσαλονίκης σήμαινε την εκτέλεση της θανατικής ποινής. Αργότερα κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα ασπρίζεται από τον κατάδικο Νάθαν Γκουέλεντι με

αντάλλαγμα την ελευθερία του ύστερα από διαταγή του σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ Β' δίνοντας του την ονομασία Λευκός (Μπεγιάζ Κουλέ) Πύργος κάνοντας τον έτσι σύμβολο της Θεσσαλονίκης. Από το 1912 και ύστερα ο χώρος χρησιμοποιείται για την φύλαξη αρχαιοτήτων, ως χώρος φιλοξενίας της αεράμυνας της πόλης, ως εργαστήριο μετεωρολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, ενώ το 1983 ο λευκός πύργος παραχωρήθηκε στο Υπουργείο Πολιτισμού και λειτουργεί σήμερα ως Εκθεσιακός χώρος («Λευκός Πύργος Θεσσαλονίκη», χ.η.).

2.7.1.6 Φυλακές Ωρωπού

Οι φυλακές του Ωρωπού αποτελούν ένα από τα πλέον ιστορικά μνημεία της Ελλάδας όπου μαρτυρούν το ένδοξο παρελθόν των ανθρώπων που μαρτύρησαν για την πίστη και τα ιδανικά τους στην προσπάθεια τους για ένα καλύτερο μέλλον. Ο χώρος δημιουργήθηκε το 1909 και λειτούργησε ως το 1933, αρχικά ως ορφανοτροφείο ενώ στη συνέχεια μετατράπηκε σε φυλακές όλων των ηλικιακών ομάδων. Καθ' όλη τη διάρκεια της Δικτατορίας περίπου το 1967 οι φυλακές του Ωρωπού μετατρέπονται σε τόπο εξορίας για πολιτικούς κρατούμενους που είχε σκοπό μέσα από βασανιστήρια ν' αλλάξει τις απόψεις και τις πεποιθήσεις των πολιτικών κρατουμένων. Από το κολαστήριο αυτό πέρασαν αρκετές προσωπικότητες που μαρτύρησαν για την δημοκρατία μία εκ των οποίων είναι και ο Μίκης Θεοδωράκης. Παρά το γεγονός ότι η φυλακές έχουν κηρυχθεί ως προστατευόμενο μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς ωστόσο δεν έχει γίνει αποκατάσταση και συντήρηση του χώρου (δήμοι.gr, 2023).

Εικόνα 2-10: Οι φυλακές του Ωρωπού.

Πηγή: («Ωρωπός jpg.», χ.η.)

2.7.1.7 Επταπύργιο – Γεντί Κουλέ

Στο βορειοανατολικό άκρο των τειχών της Θεσσαλονίκης βρίσκεται το φρούριο του Επταπυργίου γνωστό ως Γεντί Κουλέ, σύμφωνα με την Οθωμανική του ονομασία. Το οικοδόμημα αποτελείται από το Βυζαντινό Φρούριο και από επτά κτίσματα που λειτούργησαν ως φυλακές το 1890 με κελιά απομόνωσης για γυναίκες και άντρες. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Μεταξά, την Κατοχή και σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, οι φυλακές απέκτησαν πολύ κακή φήμη λόγω των άγριων βασανιστηρίων που υπόκειντο οι φυλακισμένοι κρατούμενοι (Parageorgiou, 2022). Μετέπειτα το Επταπύργιο πέρασε στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού ενώ γίνεται προσπάθεια για αναστήλωση του χώρου (WIKIPEDIA, χ.η.).

Εικόνα 2-11: Γεντί Κουλέ.

Πηγή: («Σκοτεινός Τουρισμός/Dark Tourism», 2021)

2.7.1.8 Σπιναλόγκα

Η νησίδα που βρίσκεται στον κόλπο της Ελούντας υπήρξε κατά την αρχαιότητα φρούριο των Ολουνιτών ενώ κατά τη διάρκεια του Τουρκοενετικού πολέμου λειτούργησε ως στρατιωτική βάση των Βενετών. Στις αρχές του 19ου αιώνα καταλήφθηκε και κατοικήθηκε από τους Τούρκους ενώ μετά το 1903 και ως και το 1957 η πολιτεία της Κρήτης αποφάσισε τη μεταφορά και απομόνωση των πασχόντων από τη νόσο Χάνσεν ιδρύοντας λεπροκομείο για την παροχή φροντίδας τους. Λόγω

του συναισθηματικά φορτισμένου τόπου το νησί χαρακτηρίζεται ως ιστορικό μνημείο και τόπος μαρτυρίου («Σπιναλόγκα», χ.η.).

2.7.1.9 Λωβοκομείο Χίου

Το Λωβοκομείο στη Χίο ιδρύθηκε πιθανώς το 1378 από τους Γενουάτες και θεωρείται το μακροβιότερο «καθαριότερο» και «καλώς διοικούμενο» ίδρυμα της Ελλάδας το οποίο παρείχε περίθαλψη σε ασθενείς που έπασχαν από λέπρα. Για αρκετά χρόνια οι οικισμοί, περίπου 30 οικήματα που είχαν δημιουργηθεί λόγω συνθηκών όπως οικονομική δυσχέρεια για τη συντήρησή τους, καταστροφή από το σεισμό της Χίου το 1881, την σφαγή του 1822 όπου σφαγιάστηκαν όλοι οι κάτοικοι και ασθενείς του νησιού πλην 5 τροφίμων και το ίδρυμα πυροβολήθηκε ήταν σε άθλια κατάσταση ενώ το 1885 άρχισα ν' ανακαινίζονται από τις δωρεές των εύπορων κατοίκων του νησιού με την λειτουργία του Λωβοκομείου να φτάνει έως το 1959 όπου το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας δεν ανανέωσε τη σύμβαση για την νοσηλεία των ασθενών με αποτέλεσμα τη διακοπή των της λειτουργίας του. Στις 8 Σεπτεμβρίου του 2011 το Λωβοκομείο της Χίου χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο Μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού («Το Λωβοκομείο Χίου που μας γοητεύει και μας εκπλήσσει με την ιστορία του», χ.η.).

2.7.2 Πεδία Μαχών

2.7.2.1 Ψαρά

Το νησί των Ψαρών το οποίο σύμφωνα με αρχαιολογικά ευρήματα κατοικείται από την Μυκηναϊκή περίοδο είναι ένα νησί με δοξασμένο παρελθόν και με ιστορία συνυφασμένη με την επανάσταση του 1821. Η καταστροφή των νησιού αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τον διάσημο Έλληνα ποιητή Διονύσιο Σολωμό και τον φημισμένο ζωγράφο Νικόλαο Γύζη. Τα Ψαρά και πιο συγκεκριμένα ο λόφος της Μαύρης Ράχης όπου βρίσκεται το Μνημείο της Σφαγής, αποτελεί ενθύμιο του

Ολοκαυτώματος του νησιού και τιμάται κάθε χρόνο με πολιτιστικές εκδηλώσεις («Ψαρά», χ.η.).

2.7.2.2 Σούλι – Κούγκι

Το Σούλι της Θεσπρωτίας αποτελεί έναν σημαντικό ιστορικό τόπο της Ελλάδας καθώς τη δεκαετία του 1830 – 1840 οι Τούρκοι με αρχηγό τον Αλή Πασά επιχείρησαν εκστρατείες για την κατάκτηση της περιοχής βρίσκοντας ισχυρή αντίσταση από τους Σουλιώτες. Η ηρωική αντίσταση των κατοίκων του Σουλίου γράφτηκε στο λόφο Κούγκι στις 13 Δεκεμβρίου του 1830 όπου ο αγωνιστής ιερομόναχος Σαμουήλ και άλλοι κάτοικοι της περιοχής προέβησαν στην ανατίναξη της πυριτιδαποθήκης που βρισκόταν στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής.. Το Ολοκαύτωμα του Σουλίου και η θυσίες των πεσόντων τιμώνται με εκδηλώσεις μνήμης κάθε χρόνο («ΚΟΥΓΚΙ ΣΟΥΛΙ», χ.η.).

2.7.3 Τόποι Φαντασμάτων και παραφυσικών δραστηριοτήτων

2.7.3.1 Φραγκοκάστελο – Δροσουλίτες

Το Φραγκοκάστελο είναι ένα βενετσιάνικο κάστρο που βρίσκεται στα Σφακιά της Κρήτης. Στο σημείο αυτό ξετυλίχθηκε μία από τη σημαντικότερη σελίδες της ιστορίας της Κρήτης με πρωταγωνιστή τον Χατζημιχάλη Νταλιάνη, έναν μορφωμένο και εύπορο άνθρωπο που το 1816 έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας με ενεργεί συμμετοχή στην Επανάσταση κατά των Οθωμανών. Σε μία από τις μάχες του ο Χατζημιχάλης κατέλαβε το Φραγκοκάστελο με 500 άνδρες και 100 ιππείς όμως η τελική μάχη απέναντι στον Μουσταφά ήταν άνιση και ή Οθωμανοί κατάφεραν να κατατροπώσουν στις πύλες του φρουρίου τον Χατζημιχάλη και τους ιππείς του περικυκλώνοντας τους. Έτσι το κάστρο με τους υπερασπιστές παραδόθηκε αφήνοντας πίσω άταφα πτώματα. Σύμφωνα με την παράδοση οι ψυχές των άταφων πολεμιστών στα τέλη Μαΐου, με την δροσιά της αυγής, παρελαύνουν πεζή και καβαλάρηδες προς τη θάλασσα (Papageorgiou, 2022). Το φαινόμενο αυτό

ονομάστηκε από τους ντόπιους «Δροσουλίτες» και χαρακτηρίζεται από κάποιους ως μεταφυσικό (ΜΗΧΑΝΗ του ΧΡΟΝΟΥ, 2020).

Εικόνα 2-12: Φανταστική απεικόνιση του Φραγκοκάστελο.

Πηγή: (ΜΗΧΑΝΗ του ΧΡΟΝΟΥ, 2023)

2.7.3.2 Λίμνη Παμβώτιδα- Νησί της Κυρά Φροσύνης

Μια από τις αρχαιότερες παγκοσμίως λίμνες είναι αυτή της Παμβώτιδας στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα στα Ιωάννινα. Η λίμνη πέραν της ανεκτίμητης φυσικής κληρονομιάς (προστατευόμενη περιοχή NATURA) έχει ιστορική αξία κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Στη λίμνη αυτή ο Αλή Πασάς έπνιξε την Γιαννιώτισσα Κυρά - Φροσύνη με άλλες 16 γυναίκες με την κατηγορία πως ζούσαν ανήθικα λόγος για τον οποίο υπάρχουν αμφιβολίες, με τις γυναίκες να θεωρούνται θύματα πολιτικών διώξεων («Λίμνη Παμβώτιδα», χ.η.).

Εικόνα 2-13: Λίμνη Παμβώτιδα.

Πηγή: (VICE, 2015)

2.7.4 Νεκροταφεία και τόποι μνήμης

2.7.4.1 Ζεϊτενλικ – Συμμαχικά νεκροταφεία

Ζεϊτενλικ κατά την τουρκική γλώσσα είναι ο ελαιώνας ένας χώρος γεμάτος αιωνόβιες ελιές που βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη. Ο χώρος αυτός αποτελεί στρατιωτικό Κοιμητήριο της δυτικής Θεσσαλονίκης όπου κατά την διάρκεια του Α΄ παγκοσμίου πολέμου δημιουργήθηκε για την κάλυψη των ταφικών αναγκών. Αποτελεί κοινό χώρο ταφής πολλών στρατιωτών ενώ σήμερα στα συμμαχικά κοιμητήρια αναπαύονται 20.500 στρατιώτες ανάμεσά τους Γάλλοι, Σέρβοι, Ιταλοί, Βρετανοί, Ρώσοι, Βούλγαροι κ.α. (Parageorgiou, 2022). Σήμερα αποτελεί ένα μακάβριο σημείο λόγω των μαρμάρινων τάφων υπενθυμίζοντας στους επισκέπτες ότι ο θάνατος δεν γνωρίζει διαχωρισμούς δημιουργώντας ταυτόχρονα προβληματισμό για το αποτρόπαιο του πολέμου («Ζεϊτενλικ: η ιστορία της μεγαλύτερης στρατιωτικής νεκρόπολης της χώρας», 2018).

2.7.4.2 Πολεμικό νεκροταφείο Φαλήρου

Το Συμμαχικό Πολεμικό Νεκροταφείο του Φαλήρου αποτελεί χώρο αφιερωμένο στους πεσόντες στρατιώτες της Κοινοπολιτείας που πολέμησαν κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα ενώ μετέπειτα αποφασίστηκε η χρήση του ως

Κοιμητήριο των στρατιωτών του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου. Στο νεκροταφείο αναπαύονται 2.029 στρατιώτες που προέρχονταν από την Βρετανία, τον Καναδά, τη Νέα Ζηλανδία, την Αυστραλία, την Νότια Αφρική. Κάθε μνήμα έχει χαραγμένο το σύμβολο του τάγματος και στοιχεία των πεσόντων, ενώ το κοιμητήριο κοσμείται από μνημεία όπως ο « Λίθος της Μνήμης» το « Μνημείο Αποτέφρωσης» το « Μνημείο των Αθηνών» (WIKIPEDIA, χ.η.).

2.7.4.3 Ο Κήπος των Ηρώων

Στη βόρεια πλευρά του Μεσολογγίου βρίσκεται ο Κήπος των Ηρώων. Ο κήπος ο οποίος είναι μία έκταση 14 στρεμμάτων αποτελεί χώρο όπου θάφτηκαν οι μαχητές που αγωνίστηκαν για την ανεξαρτησία του Μεσολογγίου επιχειρώντας ηρωική έξοδο ύστερα από την πολιορκία ενός χρόνου από τους Οθωμανούς. Οι απώλειες των Ελλήνων ανέρχονταν στις 4.500 νεκρών. Στον κήπο υπάρχουν μνημεία, στήλες προτομές, σταυροί των αγωνιστών που έπεσαν ηρωικά στη μάχη («ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ», χ.η.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ερευνητικό μέρος

3.1 Σκοπός και μεθοδολογία της έρευνας

Καθώς στα προηγούμενα κεφάλαια μελετήθηκε το θεωρητικό πλαίσιο γύρω από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και πιο συγκεκριμένα του Σκοτεινού τουρισμού κάνοντας αναφορά στις μορφές αλλά και στους τύπους του φάσματος της ειδικής αυτής μορφής τουρισμού, στο παρόν κεφάλαιο θ' αναλυθεί το πλαίσιο της μεθοδολογίας της έρευνας που υλοποιήθηκε για τη δημιουργία της υπάρχουσας μελέτης.

Σύμφωνα με τους Creswell και Plano-Clark (2017) ο σχεδιασμός μιας έρευνας αφορά στη διαδικασία πάνω στην οποία στηρίζεται η ανάλυση δεδομένων σχετικά με ένα συγκεκριμένο θέμα. Κατά τη διαδικασία της μελέτης επιλέγεται ο στόχος της έρευνας, οι συμμετέχοντες, δημιουργείται ένα ερωτηματολόγιο, αναλύονται και ερμηνεύονται τα δεδομένα. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο τρόπος υλοποίησης της έρευνας που θα πρέπει να φέρει τα αποτελέσματα μέσω της απάντησης των ερευνητικών ερωτημάτων που έχουν τεθεί. Μια έρευνα μπορεί να είναι ποσοτική, ποιοτική ή και μεικτή. Χρησιμοποιώντας την ποσοτική έρευνα τα αριθμητικά δεδομένα της μελέτης αναλύονται με τη χρήση στατιστικής ανάλυσης. Έτσι οι μεταβλητές ποσοτικοποιούνται και τα αποτελέσματα γενικεύονται. Με τη συγκεκριμένη έρευνα μπορεί να μετρηθεί ένα μεγάλο δείγμα αποτελεσμάτων καθώς τα δεδομένα μπορούν να συλλεχθούν με τη χρήση ερωτηματολογίου.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι ν' αναδειχτεί η έννοια μιας σχετικά νέας για την Ελλάδα, μορφής ειδικού τουρισμού, αυτή του Σκοτεινού, καθώς επίσης και η ανάδειξη της αξίας, του ρόλου και της συνεισφοράς του Σκοτεινού τουρισμού ως μορφή ειδικού τουρισμού στους τόπους υποδοχής.

Στόχοι της εργασίας είναι:

- Να διερευνηθούν οι λόγοι - κίνητρα και οι ανάγκες των ταξιδιωτών που πραγματοποιούν Σκοτεινό τουρισμό.
- Να διερευνηθεί η συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.

Στην παρούσα μελέτη επιλέχθηκε η ποσοτική μέθοδος και η πρωτογενής έρευνα εστιάζει στην μέτρηση μεταβλητών που προκύπτουν από τα εξής ερευνητικά ερωτήματα.

- Ποια είναι τα κίνητρα που ωθούν τους ταξιδιώτες στην πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού;
- Ποιες ανάγκες τους ικανοποιούν οι ταξιδιώτες κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό;
- Συμβάλλει ο Σκοτεινός τουρισμός στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής;
- Με ποιους τρόπους μπορεί να συμβάλλει ο Σκοτεινός τουρισμός στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής;

Ύστερα από τον προσδιορισμό των ερευνητικών ερωτημάτων δημιουργήθηκαν συγκεκριμένες ερωτήσεις ώστε οι απαντήσεις που θα συλλεχθούν να είναι μετρήσιμες και να κωδικοποιηθούν με τη χρήση στατιστικών μεθόδων (Creswell, 2016). Η επιλογή της ποσοτικής μεθόδου έγινε με σκοπό τα δεδομένα να συλλεχτούν εύκολα και γρήγορα ενώ το κόστος ήταν μικρό και υπήρξε συνέπεια. Η επιλογή αυτής της μεθόδου έγινε επίσης με σκοπό την εξαγωγή πληρέστερων συμπερασμάτων μέσω της κωδικοποίησης και της συσχέτισης των μεταβλητών που απαντούν στην μελέτη (Βάμβουκας, 2007).

3.2 Ερευνητικά εργαλεία

Σημαντικό μέσο - εργαλείο για τη μελέτη της συμπεριφοράς των στάσεων και των απόψεων ενός συνόλου όσον αφορά ένα συγκεκριμένο θέμα αποτελεί το

ερωτηματολόγιο. Σε ένα ερωτηματολόγιο οι ερωτήσεις μπορεί να είναι κλειστού ή ανοιχτού τύπου (Creswell, 2016).

Ερευνητικό εργαλείο της παρούσας μελέτης αποτελεί το δομημένο ερωτηματολόγιο. Για τη δημιουργία του, αφού πραγματοποιήθηκε δευτερογενής έρευνα με την μελέτη της βιβλιογραφικής ανασκόπησης ερευνών που σχετίζονται με το θέμα μελέτης της παρούσας διπλωματικής εργασίας, ακολούθησε η πρωτογενής έρευνα με την δημιουργία ερωτηματολογίου, ενώ επιλέχθηκαν ερωτήσεις απλές και κατανοητές ώστε να είναι εύκολη η διαδικασία της συμπλήρωσής τους (Durbar, 2020).

Στην αρχή του ερωτηματολογίου υπάρχει το εισαγωγικό κείμενο στο οποίο αναφέρεται ο σκοπός της μελέτης, ενώ γίνεται αναφορά στην έννοια του σκοτεινού τουρισμού ώστε να γίνει κατανοητή από τους ερωτηθέντες. Επίσης αναφέρονται στο ερωτηματολόγιο τα στοιχεία του ερευνητή με σκοπό την επικοινωνία σε περίπτωση που προκύψει κάποια απορία ή χρειαστεί κάποια παρέμβαση για βελτίωση του από τους ερωτηθέντες. Η διάρκεια για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι 10 λεπτά. Το ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε αποτελείται από ερωτήσεις κλειστού τύπου, διχοτομικές, πολλαπλής επιλογής, κλίμακες Linker και είναι χωρισμένες σε δύο μέρη (Durbar, 2020).

Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε με σκοπό τη διερεύνηση μεταβλητών για την επίτευξη των στόχων της εργασίας και είναι χωρισμένο σε δύο ενότητες. Η πρώτη ενότητα σχετίζεται με τα ερευνητικά ερωτήματα που στοχεύουν στην διερεύνηση των λόγων-κινήτρων και των αναγκών των ταξιδιωτών που πραγματοποιούν Σκοτεινό τουρισμό, ενώ η δεύτερη ενότητα αφορά στα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί πιο πάνω και σχετίζονται με την διερεύνηση της συμβολής του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής. Ακολουθούν ερωτήσεις που αφορούν στα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων όπως το φύλλο, η ηλικία, το επίπεδο σπουδών, η οικογενειακή κατάσταση και η ιδιότητα των συμμετεχόντων της έρευνας. Εν συνεχεία για τη δημιουργία του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκαν οι ηλεκτρονικές φόρμες της Google με σκοπό την ηλεκτρονική διανομή τους

3.2.1 Δείγμα της έρευνας

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 132 υποκείμενα, άνδρες και γυναίκες ηλικίας από 18 έως άνω των 45 ετών. Επιλέχθηκε η δειγματοληψία ευκολίας ως η καταλληλότερη μέθοδος καθώς οι συμμετέχοντες είναι εύκολα διαθέσιμοι - προσβάσιμοι και οι απαντήσεις συλλέγονται γρήγορα ενώ προσεγγίζεται μεγάλο μέρος του δείγματος και το κόστος είναι μικρό. Το ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε εστάλη με e-mail ενώ αναρτήθηκε στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και σε φόρουμ που σχετίζονται με τον τουρισμό. Ωστόσο θα πρέπει να τονίσουμε ότι το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό όλων των σκοτεινών τουριστών πράγμα που δυσκολεύει στη γενίκευση των ευρημάτων της έρευνας (Durbary, 2020).

3.2.2 Αξιοπιστία και εγκυρότητα του ερωτηματολογίου

Κατά τον Creswell (2016) οι έρευνες θα πρέπει να έχουν δύο σημαντικές ιδιότητες α) την συνέπεια και β) την ακρίβεια. Για να αξιολογηθούν οι παραπάνω ιδιότητες θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της έρευνας. Έτσι ως αξιοπιστία αναφέρεται η τάση συνέπειας σε επαναλαμβανόμενες μετρήσεις που γίνονται στο ίδιο φαινόμενο ενώ ως εγκυρότητα αναφέρεται ο βαθμός στον οποίο μία δοκιμή μετρά αυτό για το οποίο δημιουργήθηκε για να μετρηθεί (Bryman, 2017).

Η εγκυρότητα της παρούσας μελέτης πραγματοποιήθηκε με τη χρήση της πιλοτικής εφαρμογής κατά την οποία το ερωτηματολόγιο στάλθηκε αρχικά σε τρεις ερωτηθέντες ώστε να εξακριβωθεί εάν οι ερωτήσεις ήταν απλές, σαφείς και ακριβείς με σκοπό αν υπάρξουν κάποιες απορίες να διορθωθούν ενώ στη συνέχεια να αναρτηθούν και να σταλούν τα ερωτηματολόγια (Durbary, 2020).

3.2.3 Περιορισμοί της έρευνας

Κατά τη διάρκεια της έρευνας οι βασικές δυσκολίες που προέκυψαν αφορούσαν κυρίως στην δυσκολία εύρεσης στοιχείων και ιδιαίτερα στην ελληνική βιβλιογραφία καθώς τα στοιχεία ήταν περιορισμένα λόγω του ότι ο Σκοτεινός τουρισμός αποτελεί μία σχετικά νέα μορφή που χρήζει περαιτέρω μελέτης και έρευνας. Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι η απόκριση των ερωτηθέντων της έρευνας ήταν άμεση καθώς τα

ερωτηματολόγια απαντήθηκαν εντός λίγων ημερών από την ημέρα αποστολής τους και ανάρτησης τους σε φόρουμ και κοινωνικά μέσα δικτύωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Αποτελέσματα της έρευνας

Τα αποτελέσματα των ευρημάτων της ποσοτικής πρωτογενούς έρευνας που πραγματοποιήθηκε με την χρήση ερωτηματολογίων παρατίθενται παρακάτω. Για την παρουσίαση τους χρησιμοποιήθηκαν τόσο γραφήματα όσο και πινάκες συχνοτήτων, ενώ σε κάθε εύρημα δίνεται η περιγραφική επεξήγηση του.

4.1 Διερεύνηση των λόγων - κινήτρων και αναγκών των ταξιδιωτών που πραγματοποιούν Σκοτεινό τουρισμό

Η ενότητα αυτή αποτελεί το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου που διερευνά τους λόγους – κίνητρα και τις ανάγκες που ικανοποιούν οι ταξιδιώτες που πραγματοποιούν Σκοτεινό τουρισμό. Τα ευρήματα της στατιστικής ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας παρατίθενται προοδευτικά παρακάτω όπως εμφανίζονται στο ερωτηματολόγιο που απάντησε το εξεταζόμενο δείγμα της έρευνας.

4.1.1 Συχνότητα πραγματοποίησης ταξιδιών εσωτερικού – εξωτερικού

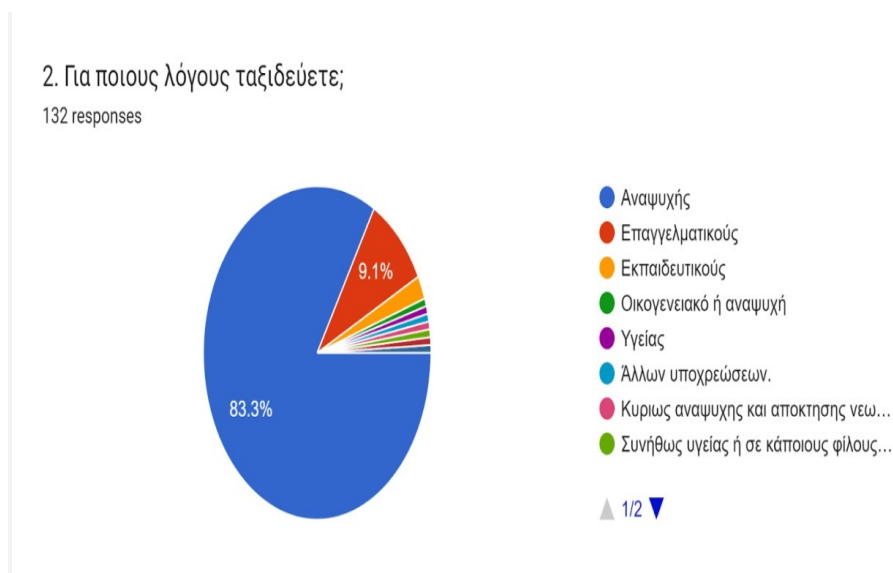
Σχήμα 4-1: Συχνότητα ταξιδιών.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-3 φορές το χρόνο.	107	81,1	81,1	81,1
	3-6 φορές το χρόνο.	20	15,2	15,2	96,2
	Πάνω από 6 φορές το χρόνο	5	3,8	3,8	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-1: Συχνότητα ταξιδιών.

Στο σχήμα 4.1 και στον πίνακα 4.1 παρατηρούμε τη συχνότητα με την οποία το δείγμα που εξετάζεται πραγματοποιεί ταξίδια εσωτερικού - εξωτερικού. Σύμφωνα με το σχήμα το 81,1% του δείγματος πραγματοποιεί ταξίδια εσωτερικού - εξωτερικού 1 έως 3 φορές το χρόνο, το 15,2% 3 έως 6 φορές ενώ το 3,8% ταξιδεύει πάνω από 6 φορές το χρόνο.

4.1.2 Λόγοι ταξιδιών

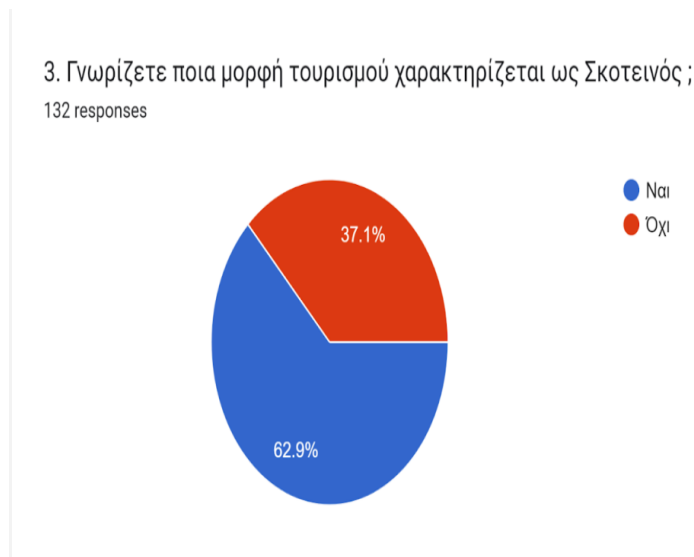
Σχήμα 4-2: Λόγοι ταξιδιών.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άλλων υποχρεώσεων.	1	,8	,8	,8
	Αναψυχής	110	83,3	83,3	84,1
	Εκπαιδευτικούς	3	2,3	2,3	86,4
	Επαγγελματικούς	12	9,1	9,1	95,5
	Επαγγελματικούς και αναψυχής	1	,8	,8	96,2
	Επίσκεψη σε συγγενείς	1	,8	,8	97,0
	Κυρίως αναψυχής και απόκτησης νέων εμπειριών και κατ' επέκταση αναμνήσεων.	1	,8	,8	97,7
	Οικογενειακό ή αναψυχή	1	,8	,8	98,5
	Συνήθως υγείας ή σε κάποιους φίλους-συγγενείς	1	,8	,8	99,2
	Υγείας	1	,8	,8	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-2: Λόγοι ταξιδιών.

Στο σχήμα 4.2 και στον πίνακα 4.2 παρουσιάζονται οι λόγοι για τους οποίους το εξεταζόμενο δείγμα ταξιδεύει. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος 83,3% πραγματοποιεί ταξίδια για λόγους αναψυχής ενώ ακολουθούν με 9, 1% του ποσοστού του δείγματος οι επαγγελματικοί λόγοι πραγματοποίησης ταξιδιών. Το 2,3% του δείγματος ταξιδεύει για εκπαιδευτικούς λόγους ενώ ακολουθεί μικρό ποσοστό δείγματος που επιλέγει να ταξιδεύει για άλλους λόγους, όπως λόγοι υγείας, επισκέψεις σε φίλους και συγγενείς, απόκτηση νέων εμπειριών – αναμνήσεων και άλλων υποχρεώσεων.

4.1.3 Γνώση της μορφής του Σκοτεινού τουρισμού

Σχήμα 4-3: Γνώση του Σκοτεινού τουρισμού.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	83	62,9	62,9	62,9
	Όχι	49	37,1	37,1	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

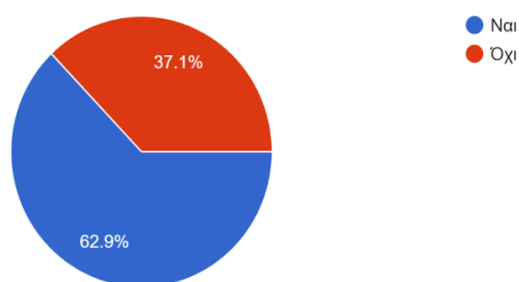
Πίνακας 4-3 Γνώση του Σκοτεινού τουρισμού.

Στο σχήμα 4.3 και στον πίνακα 4.3 που ακολουθεί παρουσιάζεται το ποσοστό του δείγματος που γνωρίζει τη μορφή του Σκοτεινού τουρισμού. Όπως προκύπτει το 62,9% του εξεταζόμενου δείγματος αναγνωρίζει τη μορφή του Σκοτεινού τουρισμού έναντι του 37,1 που δεν γνωρίζει τη μορφή αυτή τουρισμού.

4.1.4 Επίσκεψη σε τόπους που σχετίζονται με το θάνατο στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό π.χ. φυλακές, μέρη ολοκαυτωμάτων, νεκροταφεία κ.α.

4. Έχετε επισκεφθεί τόπους που σχετίζονται με το θάνατο στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό π.χ. φυλακές, μέρη ολοκαυτωμάτων, νεκροταφεία κ.α.;

132 responses

Σχήμα 4-4: Επισκέψεις σε Σκοτεινούς τόπους.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	83	62,9	62,9	62,9
	Όχι	49	37,1	37,1	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

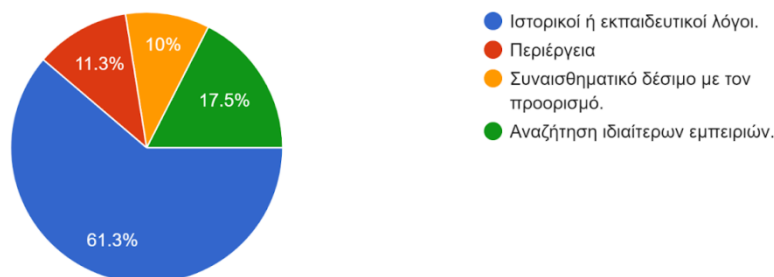
Πίνακας 4-4: Επισκέψεις σε Σκοτεινούς τόπους.

Στο σχήμα 4.4 και στον πίνακα 4.4 παρουσιάζονται τα ποσοστά των απαντήσεων όπου το εξεταζόμενο δείγμα απάντησε στο ερώτημα εάν έχει επισκεφτεί τόπους που σχετίζονται με τον θάνατο στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις το 62,9 του δείγματος απάντησε θετικά στο ερώτημα έχοντας πραγματοποιήσει Σκοτεινό τουρισμό, ενώ το 37,1% δεν έχει επισκεφθεί Σκοτεινούς τόπους.

4.1.5 Λόγοι- κίνητρα επίσκεψης Σκοτεινών προορισμών

5. Εάν απαντήσατε ΝΑΙ, ποιοι λόγοι- κίνητρα σας οδήγησαν στο να επισκεφτείτε Σκοτεινούς προορισμούς;

80 responses

Σχήμα 4-5: Λόγοι - κίνητρα Σκοτεινού τουρισμού.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	52	39,4	39,4	39,4
Αναζήτηση ιδιαίτερων εμπειριών.	14	10,6	10,6	50,0
Ιστορικοί ή εκπαιδευτικοί λόγοι.	49	37,1	37,1	87,1
Περιέργεια	9	6,8	6,8	93,9
Συναισθηματικό δέσιμο με τον προορισμό.	8	6,1	6,1	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-5: Λόγοι κίνητρα Σκοτεινού τουρισμού.

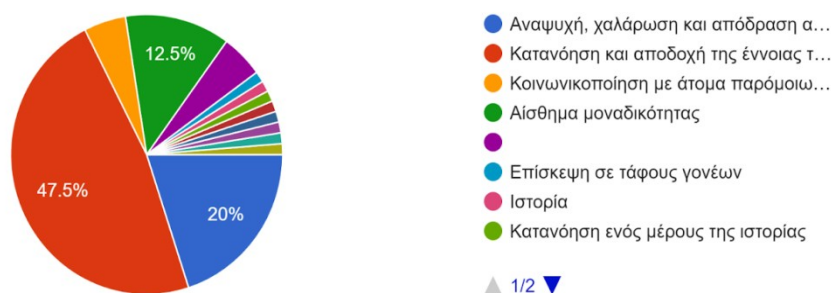
Μελετώντας το σχήμα και τον πίνακα 4.5 που παρουσιάζει τους λόγους - κίνητρα που οδήγησαν το δείγμα στην επίσκεψή του σε Σκοτεινούς προορισμούς παρατηρούμε ότι το 61,3% του δείγματος ταξίδεψε για ιστορικούς ή εκπαιδευτικούς λόγους, το 11,3% λόγω περιέργειας, το 10% ένιωθε συναισθηματικό δέσιμο με τον προορισμό, ενώ το 17,5% αναζητούσε ιδιαίτερες εμπειρίες.

4.1.6 Ανάγκες που ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό

6. Ποιες ανάγκες σας ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό;

80 responses

Σχήμα 4-6: Ανάγκες που ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό.

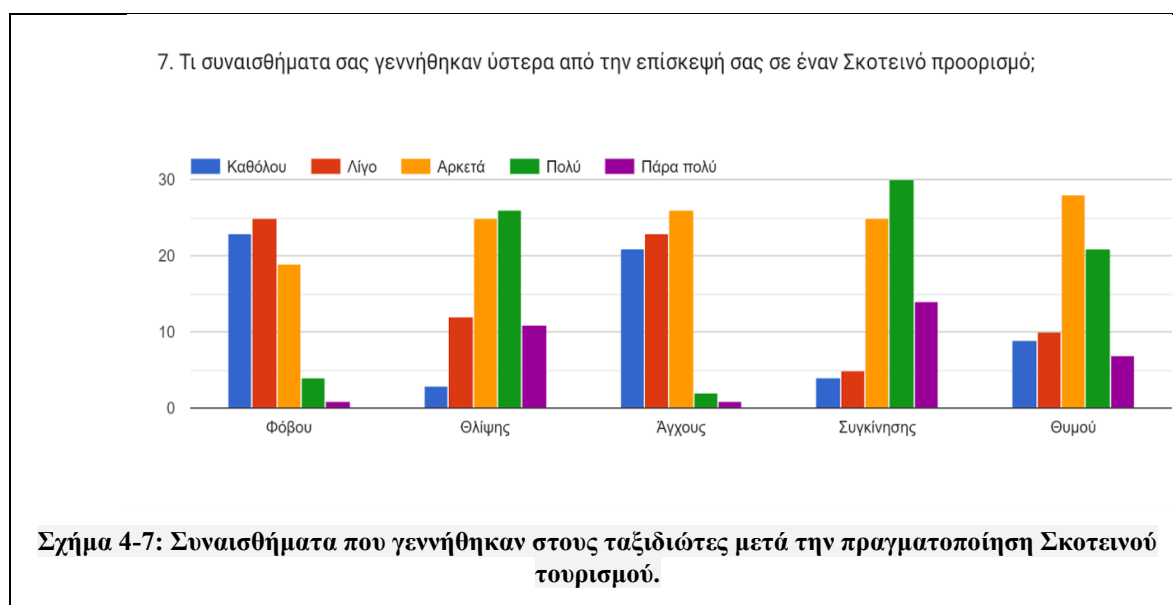
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	56	42,4	42,4	42,4
Αίσθημα μοναδικότητας	10	7,6	7,6	50,0
Ανάγκη διατήρησης της ιστορικής μνήμης	1	,8	,8	50,8
Αναψυχή, χαλάρωση και απόδραση από την καθημερινότητα.	16	12,1	12,1	62,9
Ενημέρωση για ιστορικά γεγονότα	1	,8	,8	63,6
Επίσκεψη σε τάφους γονέων	1	,8	,8	64,4
Ιστορία	1	,8	,8	65,2
Ιστορική εκπαίδευση	1	,8	,8	65,9
Κατανόηση ενός μέρους της ιστορίας	1	,8	,8	66,7
Κατανόηση και αποδοχή της έννοιας του θανάτου.	38	28,8	28,8	95,5
Κοινωνικοποίηση με άτομα παρόμοιων ενδιαφερόντων.	4	3,0	3,0	98,5

Μια ιδιαίτερη μορφή γνώσης που σχετίζεται με ιστορικά κοινωνικοπολιτικά γεγονότα..π.χ. Α και Β παγκόσμιος πόλεμος ή τα ολοκαυτώματα	1	,8	,8	99,2
Μόρφωση και Εμπειρία	1	,8	,8	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-6: Ανάγκες που ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό.

Στο ερώτημα ποιες ανάγκες του εξεταζόμενου δείγματος ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό όπως προκύπτει από το σχήμα και τον πίνακα 4.6, το 47,5% απάντησε την ανάγκη κατανόησης και αποδοχής της έννοιας του θανάτου, το 20% ικανοποίησε την ανάγκη του για αναψυχή, χαλάρωση και απόδραση από την καθημερινότητα, το 12,5% ικανοποίησε το αίσθημα της μοναδικότητας ενώ σε μικρότερο ποσοστό ακολουθούν η ικανοποίηση αναγκών που σχετίζονται με την κοινωνικοποίηση με άτομα παρόμοιων ενδιαφερόντων, την κατανόηση μέρους της ιστορίας, την επίσκεψη σε τάφους συγγενών.

4.1.7 Συναισθήματα που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες ύστερα από την επίσκεψή τους σε έναν Σκοτεινό προορισμό

Στον σχήμα 4.7 παρατίθενται τα ποσοστά των απαντήσεων του εξεταζόμενου δείγματος που αφορούν στα συναισθήματα που του γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή του σε έναν Σκοτεινό προορισμό. Όπως παρατηρούμε από την ανάλυση του σχήματος υπερσχύουν τα συναισθήματα με την σειρά, συγκίνησης, θυμού ενώ ακολουθούν αυτά της θλίψης, του άγχους και του φόβου. Στους παρακάτω πίνακες συχνοτήτων που ακολουθούν γίνεται η ανάλυση του ποσοστού ανά συναίσθημα ξεχωριστά, φόβου (πίνακας 4.7), θλίψης (πίνακας 4.8), άγχους (πίνακας 4.9), συγκίνησης (πίνακας 4.10), θυμού (πίνακας 4.11) με την μέτρηση τους σε ποσοστά που αφορούν στο κατά πόσο επηρεάστηκε το δείγμα των ερωτηθέντων απαντώντας με αρκετά, καθόλου, λίγο, πάρα πολύ, πολύ.

4.1.7.1 Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Φόβου]

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	60	45,5	45,5	45,5
Αρκετά	19	14,4	14,4	59,8
Καθόλου	23	17,4	17,4	77,3
Λίγο	25	18,9	18,9	96,2
Πάρα πολύ	1	,8	,8	97,0
Πολύ	4	3,0	3,0	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-7: Συναισθήματα φόβου που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.

4.17.2 Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Θλίψης]

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	55	41,7	41,7	41,7
Αρκετά	25	18,9	18,9	60,6
Καθόλου	3	2,3	2,3	62,9
Λίγο	12	9,1	9,1	72,0
Πάρα πολύ	11	8,3	8,3	80,3
Πολύ	26	19,7	19,7	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-8: Συναισθήματα θλίψης που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.

4.1.7.3 Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Άγχους]

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	59	44,7	44,7	44,7
Αρκετά	26	19,7	19,7	64,4
Καθόλου	21	15,9	15,9	80,3
Λίγο	23	17,4	17,4	97,7
Πάρα πολύ	1	,8	,8	98,5
Πολύ	2	1,5	1,5	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-9: Συναισθήματα άγχους που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.

4.1.7.4 Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Συγκίνησης]

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	54	40,9	40,9	40,9
Αρκετά	25	18,9	18,9	59,8
Καθόλου	4	3,0	3,0	62,9
Λίγο	5	3,8	3,8	66,7
Πάρα πολύ	14	10,6	10,6	77,3
Πολύ	30	22,7	22,7	100,0
Total	132	100,0	100,0	

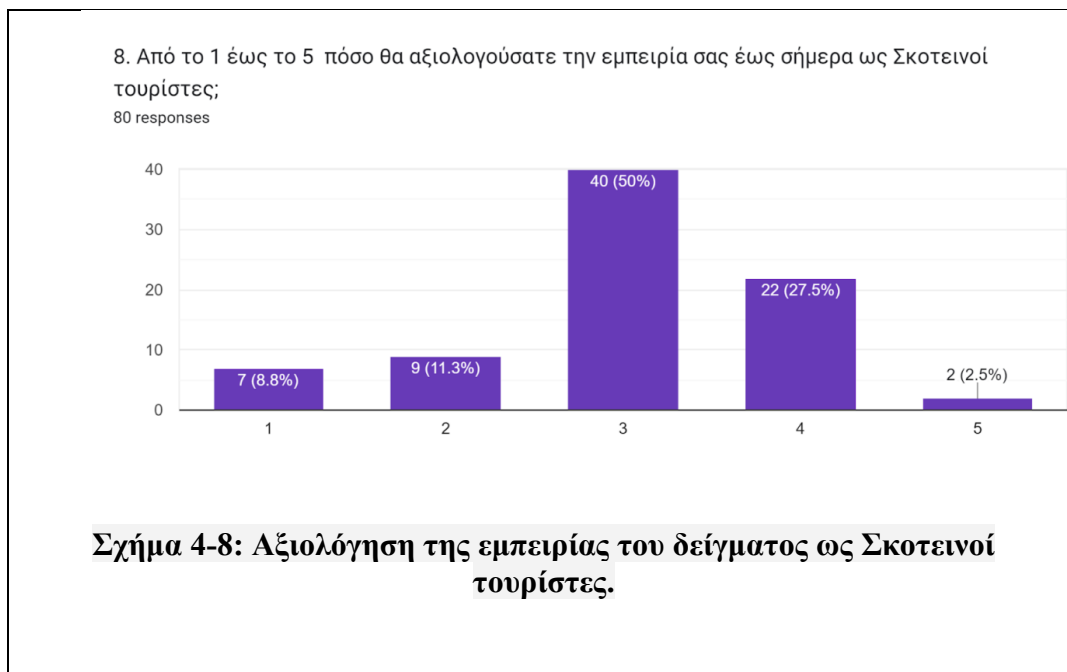
Πίνακας 4-10: Συναισθήματα συγκίνησης που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.

4.1.7.5 Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό προορισμό; [Θυμού]

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	57	43,2	43,2	43,2
Αρκετά	28	21,2	21,2	64,4
Καθόλου	9	6,8	6,8	71,2
Λίγο	10	7,6	7,6	78,8
Πάρα πολύ	7	5,3	5,3	84,1
Πολύ	21	15,9	15,9	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-11: Συναισθήματα θυμού που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες μετά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού.

4.1.8 Αξιολόγηση της εμπειρίας του δείγματος ως Σκοτεινοί τουρίστες.

Από το 1 έως το 5 πόσο θα αξιολογούσατε την εμπειρία σας έως σήμερα ως Σκοτεινοί τουρίστες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	7	5,3	8,8	8,8
	2	9	6,8	11,3	20,0
	3	40	30,3	50,0	70,0
	4	22	16,7	27,5	97,5
	5	2	1,5	2,5	100,0
	Total	80	60,6	100,0	
Missing	System	52	39,4		
Total		132	100,0		

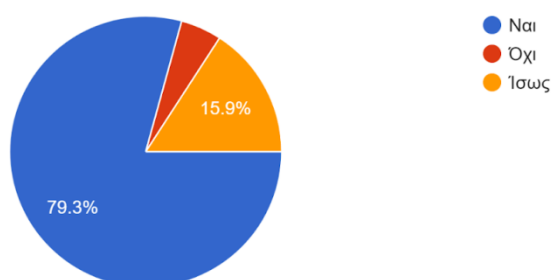
Πίνακας 4-12 Αξιολόγηση της εμπειρίας του δείγματος ως Σκοτεινοί τουρίστες.

Από την μελέτη του σχήματος 4-8 και του πίνακα 4-12 που απαντά στο ερώτημα αξιολόγησης του δείγματος των εμπειριών που είχαν έως σήμερα ως Σκοτεινοί τουρίστες προκύπτει ότι το 50% των ταξιδιωτών βαθμολογούν την εμπειρία τους με μονάδα μέτρησης από το 1(πολύ κακή) έως το 5(πολύ καλή), μέτρια ενώ 27,5% των ερωτηθέντων βρήκαν την εμπειρία τους πολύ καλή.

4.1.9 Θα προτείνετε σε κάποιον φίλο/φίλη σας να επισκεφθεί τόπους που σχετίζονται με το Σκοτεινό τουρισμό;

9. Θα προτείνετε σε κάποιον φίλο/φίλη σας να επισκεφθεί τόπους που σχετίζονται με τον Σκοτεινό τουρισμό;

82 responses

Σχήμα 4-9: Ανταπόκριση των ερωτηθέντων στο αν διατίθενται να προτείνουν σε φίλους να επισκεφθούν Σκοτεινούς τόπους.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		50	37,9	37,9	37,9
	Ίσως	13	9,8	9,8	47,7
	Ναι	65	49,2	49,2	97,0
	Όχι	4	3,0	3,0	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

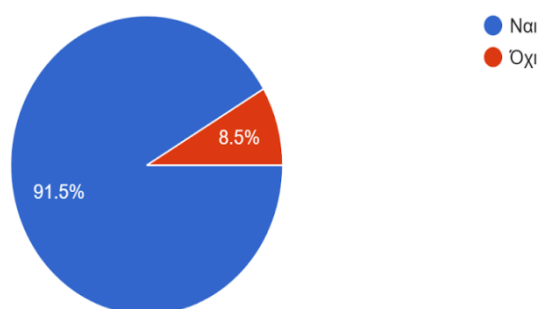
Πίνακας 4-13: Ανταπόκριση των ερωτηθέντων στο αν διατίθενται να προτείνουν σε φίλους να επισκεφθούν Σκοτεινούς τόπους.

Στο σχήμα 4.9 και στον πίνακα 4.13 παρουσιάζονται τα ποσοστά του δείγματος που θα πρότεινε σε κάποιον φίλο/φίλη του να επισκεφτεί τόπους που σχετίζονται με τον Σκοτεινό τουρισμό. Όπως φαίνεται στο σχήμα το 79,3% του δείγματος θα πρότεινε σε φίλους να επισκεφτούν τόπους Σκοτεινού τουρισμού, το 15,9% ίσως θα πρότεινε ενώ το 4,9% δεν θα πρότεινε σε φίλους του την επίσκεψη σε Σκοτεινούς τόπους.

4.1.10 Μελλοντική εξέλιξη – ανάπτυξη του Σκοτεινού τουρισμού

10. Πιστεύετε ότι ο Σκοτεινός τουρισμός θα εξελιχθεί- αναπτυχθεί μελλοντικά;

82 responses

Σχήμα 4-10: Μελλοντική εξέλιξη - ανάπτυξη του Σκοτεινού τουρισμού.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	50	37,9	37,9	37,9
Ναι	75	56,8	56,8	94,7
Όχι	7	5,3	5,3	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-14: Μελλοντική εξέλιξη - ανάπτυξη του Σκοτεινού τουρισμού.

Από την μελέτη του σχήματος 4.10 και του πίνακα 4.14 όπως προκύπτει, το 91,5% του δείγματος που εξετάστηκε πιστεύουν ότι ο Σκοτεινός τουρισμός θα εξελιχθεί - αναπτυχθεί μελλοντικά ενώ το 8,5% αυτού υποστηρίζει ότι η μορφή αυτή τουρισμού δεν θα έχει μέλλον.

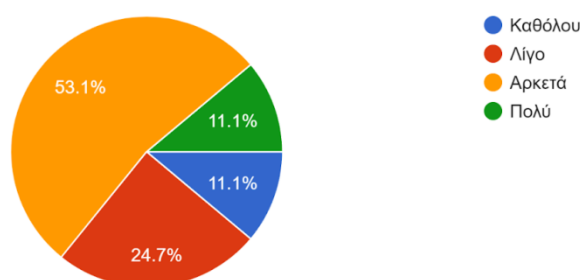
4.2 Διερεύνηση της συμβολής του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής

Τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας παρατίθενται με την σειρά που αναγράφονται στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε.

4.2.1 Επιρροή των ταξιδιωτών από τον τοπικό πολιτισμό κατά την επίσκεψή τους σε έναν Σκοτεινό τουριστικό προορισμό

11. Κατά την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό τουριστικό προορισμό, επηρεαστήκατε από τον τοπικό πολιτισμό;

81 responses

Σχήμα 4-11: Επιρροή των ταξιδιωτών από τον τοπικό πολιτισμό των Σκοτεινών προορισμών.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	51	38,6	38,6	38,6
Αρκετά	43	32,6	32,6	71,2
Καθόλου	9	6,8	6,8	78,0
Λίγο	20	15,2	15,2	93,2
Πολύ	9	6,8	6,8	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-15: Επιρροή των ταξιδιωτών από τον τοπικό πολιτισμό των Σκοτεινών προορισμών.

Από την μελέτη του σχήματος 4.11 και του πίνακα 4.15 παρατηρούμε κατά πόσο το εξεταζόμενο δείγμα έχει επηρεαστεί από τον τοπικό πολιτισμό του Σκοτεινού τουριστικού προορισμού που έχει επισκεφτεί. Όπως προκύπτει το 53,1% έχει

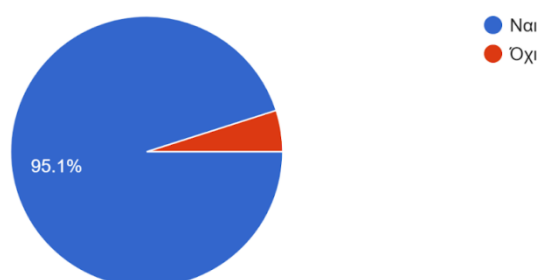
επηρεαστεί αρκετά, το 24,7% έχει επηρεαστεί λίγο, ενώ ισόποσα με 11,1% ακολουθούν τα ποσοστά των επισκεπτών που έχουν επηρεαστεί πολύ ή και καθόλου.

4.2.2 Ευαισθητοποίηση από την πολιτιστική κληρονομιά των Σκοτεινών

προορισμών που έχουν επισκεφτεί οι ερωτώμενοι έως τώρα

12. Ευαισθητοποιήκατε από την πολιτιστική κληρονομιά των Σκοτεινών προορισμών που έχετε επισκεφτεί έως τώρα;

81 responses

Σχήμα 4-12: Ευαισθητοποίηση των ταξιδιωτών από την πολιτιστική κληρονομιά των Σκοτεινών προορισμών.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		51	38,6	38,6	38,6
	Ναι	77	58,3	58,3	97,0
	Όχι	4	3,0	3,0	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

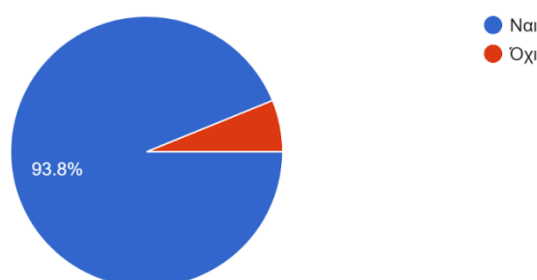
Πίνακας 4-16: Ευαισθητοποίηση των ταξιδιωτών από την πολιτιστική κληρονομιά των Σκοτεινών προορισμών.

Στο σχήμα 4.12 και στον πίνακα 4.16 φαίνεται ότι το 95,1% του δείγματος έχει ευαισθητοποιηθεί από την πολιτιστική κληρονομιά των Σκοτεινών προορισμών που έχει επισκεφτεί έως τώρα.

4.2.3 Θέληση για αναζήτηση περαιτέρω γνώσης της πολυσύνθετης ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου υποδοχής που επισκεφτήκαν οι ταξιδιώτες κατά την πραγματοποίηση Σκοτεινού τουρισμού

13. Θελήσατε ύστερα από την επίσκεψή σας να μάθετε περισσότερα για την πολυσύνθετη ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου υποδοχής που επισκεφτήκατε;

81 responses

Σχήμα 4-13: Θέληση των επισκεπτών για περαιτέρω γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού των Σκοτεινών προορισμών.

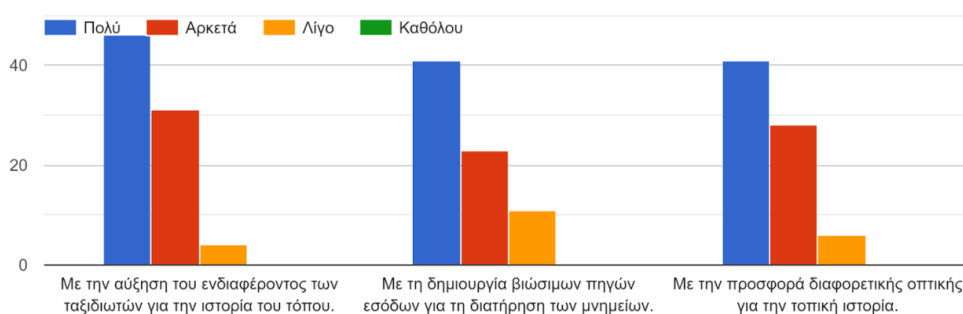
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		51	38,6	38,6	38,6
	Ναι	76	57,6	57,6	96,2
	Όχι	5	3,8	3,8	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-17: Θέληση των επισκεπτών για περαιτέρω γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού των Σκοτεινών προορισμών.

Από την μελέτη του σχήματος 4.13 και του πίνακα 4.17 συμπεραίνουμε ότι το 93,8% των επισκεπτών του δείγματος θέλησε να μάθει περισσότερα για την πολυσύνθετη ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά του Σκοτεινού τόπου υποδοχής που επισκέφτηκε.

4.2.4 Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής

14. Πώς πιστεύετε ότι συμβάλλει ο Σκοτεινός τουρισμός στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής;

Σχήμα 4-14: Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.

Το σχήμα 14 απεικονίζει την άποψη του δείγματος για το πώς συμβάλλει ο Σκοτεινός τουρισμός στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής. Από την μελέτη του προκύπτει ότι η αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς επιτυγχάνεται πρότινος με την αύξηση του ενδιαφέροντος των ταξιδιωτών για την ιστορία του τόπου, ενώ ακολουθούν ισόποσα η δημιουργία βιώσιμων πηγών εσόδων για την διατήρηση των μνημείων και η προσφορά διαφορετικής οπτικής για την τοπική ιστορία. Στους πίνακες 4.18, 4.19 και 4.20 που ακολουθούν παρακάτω παρατηρούμε την ανάλυση των προτάσεων για την αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς που αναφέρθηκαν πιο πάνω κάνοντας τις ποσοστιαίες μετρήσεις ανάλογα με τις απαντήσεις που έδωσαν οι ερωτηθέντες (αρκετά, λίγο, πολύ).

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	57	43,2	43,2	43,2
Αρκετά	23	17,4	17,4	60,6
Λίγο	11	8,3	8,3	68,9
Πολύ	41	31,1	31,1	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-18: Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής με την αύξηση του ενδιαφέροντος των ταξιδιωτών για την ιστορία του τόπου.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	57	43,2	43,2	43,2
Αρκετά	28	21,2	21,2	64,4
Λίγο	6	4,5	4,5	68,9
Πολύ	41	31,1	31,1	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-19: Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση των τόπων υποδοχής με την δημιουργία βιώσιμων πηγών εσόδων για την διατήρηση των μνημείων.

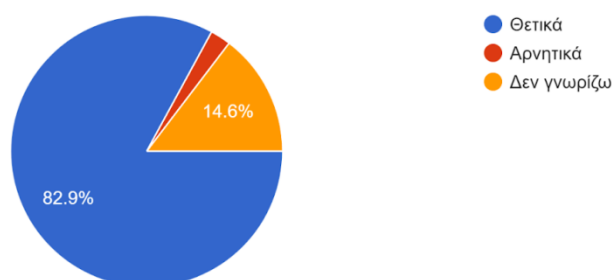
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	57	43,2	43,2	43,2
Αρκετά	28	21,2	21,2	64,4
Λίγο	6	4,5	4,5	68,9
Πολύ	41	31,1	31,1	100,0
Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-20: Συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής με την προσφορά διαφορετικής οπτικής για την τοπική κοινωνία.

4.2.5 Τα οφέλη του Σκοτεινού τουρισμού για τους τόπους υποδοχής

15. Κατά τη γνώμη σας τα οφέλη του Σκοτεινού τουρισμού για τους τόπους υποδοχής είναι.

82 responses

Σχήμα 4-15: Οφέλη του Σκοτεινού τουρισμού για τους τόπους υποδοχής.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Αρνητικά	2	1,5	1,5	39,4
Δεν γνωρίζω	12	9,1	9,1	48,5
Θετικά	68	51,5	51,5	100,0
Total	132	100,0	100,0	

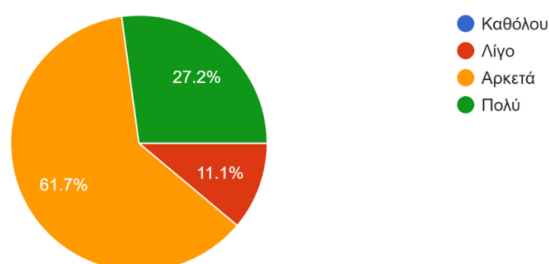
Πίνακας 4-21: Οφέλη του Σκοτεινού τουρισμού για τους τόπους υποδοχής.

Ακολουθώς παρατίθεται η ανάλυση του σχήματος 4.15 και του πίνακα 4.21 σχετικά με τα οφέλη του Σκοτεινού τουρισμού για τους τόπους υποδοχής. Σύμφωνα με το σχήμα το 82,9% των συμμετεχόντων απάντησε πως τα οφέλη είναι θετικά, το 14,6% πως δεν γνωρίζει ενώ το 2,4% πώς είναι αρνητικά.

4.2.6 Μέτρηση της επιρροής του Σκοτεινού τουρισμού στην προβολή και την διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής

16. Κατά τη γνώμη σας πόσο μπορεί ο Σκοτεινός τουρισμός να επηρεάσει την προβολή και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής;

81 responses

Σχήμα 4-16: Επιρροή του Σκοτεινού τουρισμού στην προβολή και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		51	38,6	38,6	38,6
	Αρκετά	50	37,9	37,9	76,5
	Λίγο	9	6,8	6,8	83,3
	Πολύ	22	16,7	16,7	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

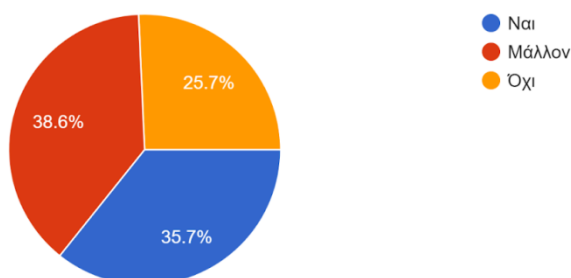
Πίνακας 4-22: Επιρροή του Σκοτεινού τουρισμού στην προβολή και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.

Οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν στο ερώτημα αν κατά τη γνώμη των συμμετεχόντων της έρευνας μπορεί ο Σκοτεινός τουρισμός να επηρεάσει την προβολή και την διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής, παρατίθενται στο σχήμα 4.16 και στον πίνακα 4.22, όπου το 61,7% του δείγματος που εξετάστηκε απάντησε ότι ο Σκοτεινός τουρισμός μπορεί να επηρεάσει αρκετά τους τόπους υποδοχής, το 27,2% πολύ και το 11,1% λίγο.

4.2.7 Εάν απαντήσατε ΟΧΙ, είναι μεταξύ των ενδιαφερόντων σας η επίσκεψη σε χώρους Σκοτεινού τουρισμού, όπως περιγράφηκαν στην αρχή;

17. Εάν απαντήσατε ΟΧΙ, είναι μεταξύ των ενδιαφερόντων σας η επίσκεψη σε χώρ
τουρισμού, όπως περιγράφηκαν στην αρχή;

70 responses

Σχήμα 4-17: Διάθεση των ερωτηθέντων που δεν έχουν πραγματοποιήσει έως τώρα Σκοτεινό τουρισμό για μελλοντική πραγματοποίηση.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		62	47,0	47,0	47,0
	Μάλλον	27	20,5	20,5	67,4
	Ναι	25	18,9	18,9	86,4
	Όχι	18	13,6	13,6	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-23: Διάθεση των ερωτηθέντων που δεν έχουν πραγματοποιήσει έως τώρα Σκοτεινό τουρισμό για μελλοντική πραγματοποίηση.

Στο σχήμα 4.17 και στον πίνακα 4.23 παρατίθεται οι απόψεις των συμμετεχόντων που απάντησαν όχι στο ερώτημα εάν έχουν επισκεφτεί τόπους που σχετίζονται με το θάνατο σχετικά με το αν είναι μεταξύ των ενδιαφερόντων τους η μελλοντική επίσκεψή τους σε χώρους Σκοτεινού τουρισμού ύστερα από τις πληροφορίες που έλαβαν μέσω του ερωτηματολογίου για την μορφή αυτή τουρισμού.

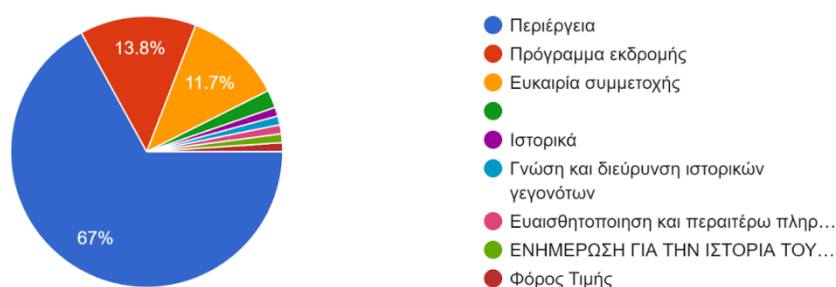
Από την μελέτη του σχήματος προκύπτει ότι το 38,6% μάλλον θα πραγματοποιήσει επισκέψεις σε τόπους Σκοτεινούς τουρισμού, το 35,7% θέλει να πραγματοποιήσει επισκέψεις, ενώ το 25,7% δεν θα επισκεφτεί τόπους που σχετίζονται με τον Σκοτεινό τουρισμό.

4.2.8 Εάν στον χώρο διακοπών σας υπάρχει η δυνατότητα να επισκεφθείτε ένα χώρο Σκοτεινού τουρισμού τι θα σας ωθούσε να το κάνετε;

18. Εάν στον χώρο διακοπών σας υπάρχει η δυνατότητα να επισκεφθείτε ένα χώρο Σκοτεινού τουρισμού τι θα σας ωθούσε να το κάνετε;

94 responses

Σχήμα 4-18: Λόγοι ώθησης πραγματοποίησης Σκοτεινού τουρισμού των ερωτηθέντων που δεν έχουν πραγματοποιήσει Σκοτεινό τουρισμό έως σήμερα.

	Freque ncy	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	40	30,3	30,3	30,3
Γνώση και διεύρυνση ιστορικών γεγονότων	1	,8	,8	31,1
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ	1	,8	,8	31,8
Ευαισθητοποίηση και περαιτέρω πληροφόρηση	1	,8	,8	32,6
Ευκαιρία συμμετοχής	11	8,3	8,3	40,9
Ιστορικά	1	,8	,8	41,7
Περιέργεια	63	47,7	47,7	89,4
Πρόγραμμα εκδρομής	13	9,8	9,8	99,2
Φόρος Τιμής	1	,8	,8	100,0
Total	132	100,0	100,0	

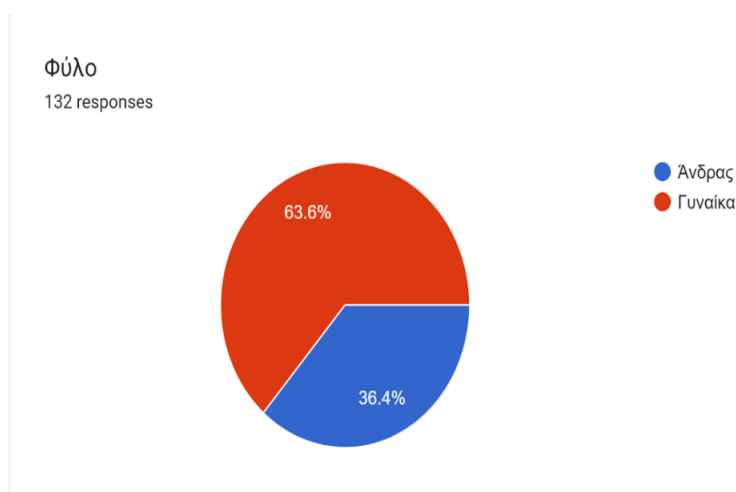
Πίνακας 4-24: Λόγοι ώθησης πραγματοποίησης Σκοτεινού τουρισμού των ερωτηθέντων που δεν έχουν πραγματοποιήσει Σκοτεινό τουρισμό έως σήμερα.

Στο δείγμα συμμετεχόντων που απάντησαν ότι δεν έχουν πραγματοποιήσει Σκοτεινό τουρισμό και στο ερώτημα αν υπάρχει δυνατότητα στο χώρο των διακοπών τους να επισκεφτούν ένα τόπο Σκοτεινού τουρισμού, ποιοι λόγοι θα τους ωθούσαν στο να το πραγματοποιήσουν, παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας σε ποσοστά στο σχήμα 4.18 και στον πίνακα 4.24. Σύμφωνα με το σχήμα, το 67% του δείγματος θα ωθούνταν λόγω περιέργειας, το 13,8% από ένα πρόγραμμα εκδρομής, το 11,7% από την ευκαιρία συμμετοχής, ενώ μικρότερο ποσοστό θα το ωθούνταν από λόγους όπως η ιστορική γνώση, η απόδοση φόρου τιμής σε πεσόντες.

4.3 Δημογραφικά στοιχεία.

4.3.1 Φύλο

Από την μελέτη των δημογραφικών στοιχείων όπως προκύπτει από το σχήμα 4.19 και τον πίνακα 4.25 που παρατίθενται παρακάτω, το ποσοστό του δείγματος που αντιστοιχεί στις γυναίκες είναι 63,6% ενώ το 36,4% είναι άνδρες.

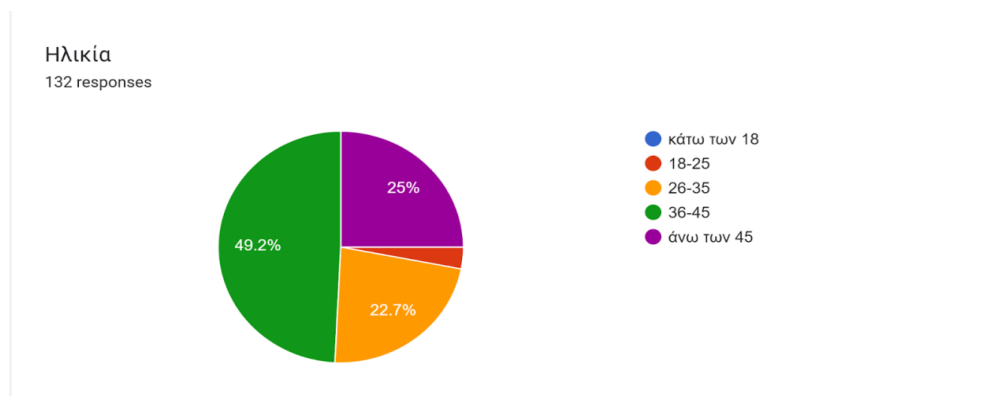
Σχήμα 4-19: Φύλο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ανδρας	48	36,4	36,4	36,4
	Γυναίκα	84	63,6	63,6	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-25: Φύλο

4.3.2 Ηλικία

Όσον αφορά στην ηλικία των συμμετεχόντων όπως προκύπτει από το σχήμα 4.20 και τον πίνακα 4.26, το 49,2% του δείγματος ανήκει στις ηλικιακές ομάδες από 36 έως 45 ετών, το 25% είναι άνω των 45 ετών, το 22,7% είναι μεταξύ 26 και 35 ετών, ενώ το 3% είναι από 18 έως 25 ετών.

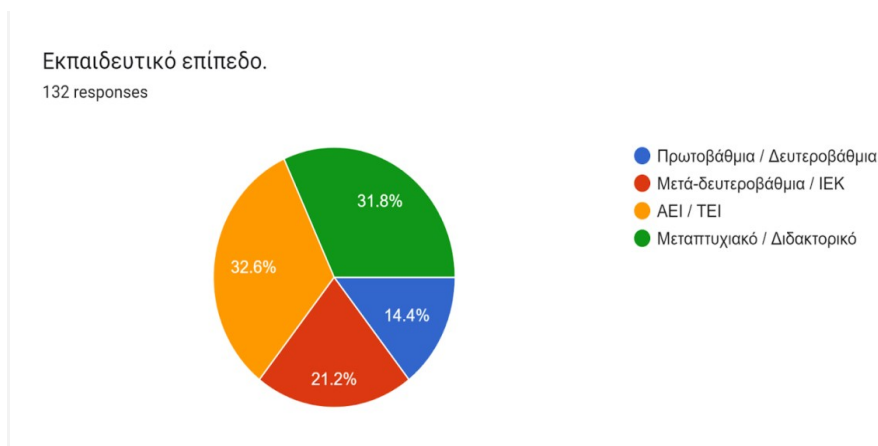
Σχήμα 4-20: Ηλικία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-25	4	3,0	3,0	3,0
	26-35	30	22,7	22,7	25,8
	36-45	65	49,2	49,2	75,0
	άνω των 45	33	25,0	25,0	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-26: Ηλικία

4.3.3 Εκπαιδευτικό επίπεδο

Το εκπαιδευτικό επίπεδο του δείγματος που εξετάστηκε όπως παρατίθεται στο παρακάτω σχήμα 4.21 και πίνακα 4.27 ανήκει το 32,6% στην βαθμίδα των ΑΕΙ/ΤΕΙ, το 31,8% έχει αποκτήσει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό δίπλωμα σπουδών, το 21,2% έχει ολοκληρώσει τις σπουδές του στην μετά-δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή σε κάποιο ΙΕΚ, ενώ το 14,4% ανήκει στην πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης.

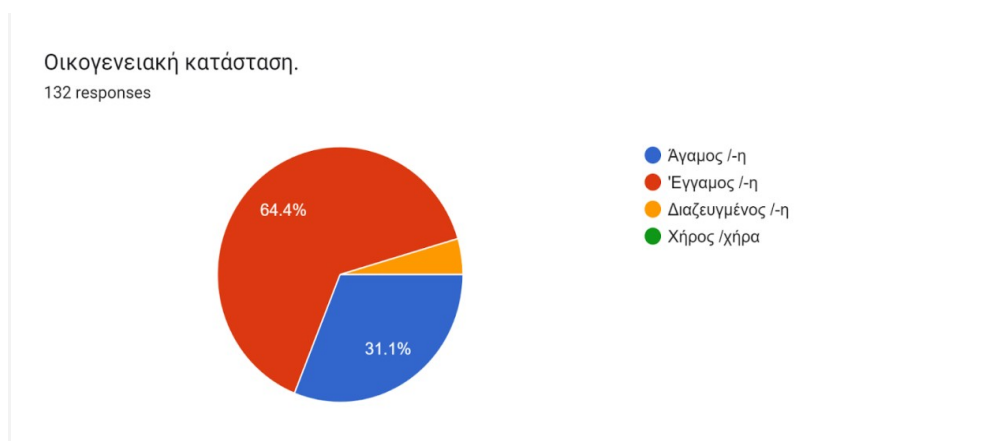
Σχήμα 4-21: Εκπαιδευτικό επίπεδο.

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΑΕΙ / ΤΕΙ	43	32,6	32,6	32,6
	Μετά-δευτεροβάθμια / ΙΕΚ	28	21,2	21,2	53,8
	Μεταπτυχιακό / Διδακτορικό	42	31,8	31,8	85,6
	Πρωτοβάθμια / Δευτεροβάθμια	19	14,4	14,4	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-27: Εκπαιδευτικό επίπεδο

4.3.4 Οικογενειακή κατάσταση

Όσον αφορά στην οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων του δείγματος όπως προκύπτει από το σχήμα 4.22 και τον πίνακα 4.28 το 64,4% είναι έγγαμοι, το 31,1% άγαμοι και ένα 4,5% των ερωτηθέντων ανήκει στην κατηγορία των διαζευγμένων.

Σχήμα 4-22: Οικογενειακή κατάσταση

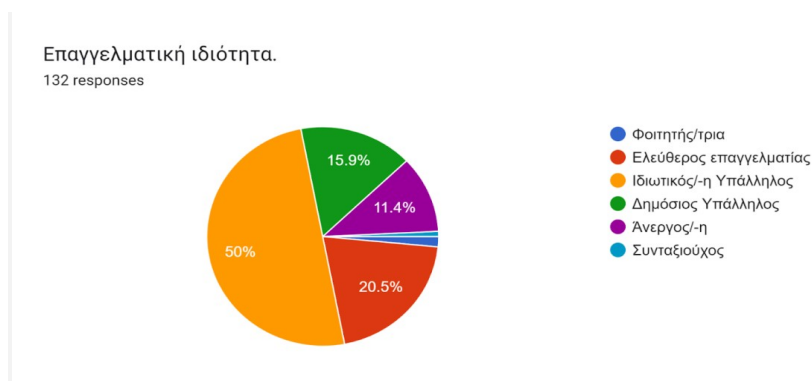
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άγαμος /-η	41	31,1	31,1	31,1
	Διαζευγμένος /-η	6	4,5	4,5	35,6
	Έγγαμος /-η	85	64,4	64,4	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-28: Οικογενειακή κατάσταση

4.3.5 Επαγγελματική ιδιότητα

Στο σχήμα 4.23 και τον πίνακα 4.29 που παρατίθεται στη συνέχεια διακρίνουμε την επαγγελματική ιδιότητα των ερωτηθέντων όπου όπως προκύπτει από την μελέτη τους το μισό ποσοστό του δείγματος 50% ανήκει σε ιδιωτικούς υπαλλήλους, το 20,5%

είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, το 15,4% είναι άνεργοι και το υπόλοιπο ποσοστό του δείγματος συμπληρώνεται από συνταξιούχους και φοιτητές.

Σχήμα 4-23: Επαγγελματική ιδιότητα.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άνεργος/-η	15	11,4	11,4	11,4
	Δημόσιος Υπάλληλος	21	15,9	15,9	27,3
	Ελεύθερος επαγγελματίας	27	20,5	20,5	47,7
	Ιδιωτικός/-η Υπάλληλος	66	50,0	50,0	97,7
	Συνταξιούχος	1	,8	,8	98,5
	Φοιτητής/τρια	2	1,5	1,5	100,0
	Total	132	100,0	100,0	

Πίνακας 4-29: Επαγγελματική ιδιότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Συμπεράσματα – Προτάσεις

5.1 Συμπεράσματα

Η ραγδαία ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας αποτελεί αναμφίβολα λόγο για την διαρκή εξέλιξη των τόπων υποδοχής. Στα πλαίσια της διαφοροποίησης οι τουριστικοί προορισμοί αναζητούνται νέοι τρόποι προώθησης του τουριστικού τους προϊόντος, δημιουργώντας και αναπτύσσοντας νέες, ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Μία ειδική μορφή τουρισμού είναι και ο Σκοτεινός τουρισμός που, όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία, αποτελεί μορφή τουρισμού που προσελκύει τουρίστες με ειδικά ενδιαφέροντα. Η σύγχρονη και ταυτόχρονα αμφιλεγόμενη αυτή μορφή τουρισμού έχει σχέση με γεγονότα του παρελθόντος που έχουν ως θέμα τους τον θάνατο, όπως π.χ. τραγωδίες, βία, δεινά, καταστροφές και γενικά αρνητικά για την ανθρωπότητα γεγονότα. Οι θεωρίες που συναντάμε στη μέχρι τώρα βιβλιογραφία και αφορούν στον Σκοτεινό τουρισμό σχετίζονται με τους τύπους των αποχρώσεων και του φάσματος του Σκοτεινού τουρισμού. Καθώς ο Σκοτεινός τουρισμός αποτελεί μια ακόμα μορφή τουρισμού υψίστης σημασίας για την τουριστική βιομηχανία και απευθύνεται σε τουρίστες με ειδικά ενδιαφέροντα είναι σημαντικό να διερευνηθούν οι λόγοι - κίνητρα και οι ανάγκες των ταξιδιωτών που πραγματοποιούν Σκοτεινό τουρισμό. Επίσης επιβάλλεται να διερευνηθεί ο ρόλος και η συμβολή του στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής με σκοπό την περαιτέρω ανάπτυξη και εξέλιξη του.

Η ταξιδιωτική τάση του Σκοτεινού τουρισμού ανέδειξε πολλούς Σκοτεινούς προορισμούς τόσο παγκοσμίως όσο και διεθνώς με την Ελλάδα να διαθέτει αρκετά, λόγω της ιστορίας της, προϊόντα Σκοτεινού τουρισμού. Με την κατάλληλη υποδομή και οργάνωση τα προϊόντα αυτά θα μπορούσαν να αποτελέσουν πυλώνα ανάπτυξης για τη χώρα, προσελκύοντας Σκοτεινούς τουρίστες εσωτερικού και εξωτερικού, συμβάλλοντας έτσι τόσο στην οικονομία όσο και στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.

Από τα ερευνητικά δεδομένα προέκυψαν συμπεράσματα που απαντούν στους αρχικούς ερευνητικούς σκοπούς και στόχους και αφορούν στην ανάδειξη της έννοιας του Σκοτεινού τουρισμού. Επίσης συνέβαλαν στη διερεύνηση των λόγων-κινήτρων και των αναγκών των ταξιδιωτών που πραγματοποιούν Σκοτεινό τουρισμό, στην αξία, τον ρόλο και τη συνεισφορά της μορφής αυτής τουρισμού στους τόπους υποδοχής.

Ως εκ τούτου από την έρευνα που έχει διεξαχθεί σε δείγμα 132 ανθρώπων, κυρίως γυναικών, ηλικίας από 36 έως 45 ετών, ως επί το πλείστον με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, κυρίως απόφοιτους ΑΕΙ/ΤΕΙ, αλλά και κατόχους μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών, οι μισοί εκ των οποίων δραστηριοποιούνται στον ιδιωτικό τομέα ως υπάλληλοι, προκύπτει ότι η πλειονότητα του δείγματος πραγματοποιεί ταξίδια εσωτερικού-εξωτερικού από μία έως τρεις φορές το χρόνο με κύριο λόγο πραγματοποίησης την αναψυχή, ενώ ακολουθούν οι επαγγελματικοί λόγοι.

Πάνω από το μισό δείγμα γνωρίζει την μορφή τουρισμού που χαρακτηρίζεται ως Σκοτεινός και έχουν επισκεφτεί τόπους που σχετίζονται με το θάνατο είτε στην Ελλάδα είτε στο εξωτερικό.

Οι βασικοί λόγοι-κίνητρα που ώθησαν το δείγμα στην επίσκεψη Σκοτεινών προορισμών ήταν κυρίως ιστορικοί και εκπαιδευτικοί ενώ άλλοι λόγοι σύμφωνα με το ποσοστό των απαντήσεων είναι η αναζήτηση ιδιαίτερων εμπειριών, η περιέργεια και το συναισθηματικό δέσιμο με τον προορισμό.

Οι ανάγκες των ταξιδιωτών που ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό είναι κυρίως αυτές της κατανόησης και της αποδοχής της έννοιας του θανάτου, η επίσκεψη σε τάφους γονέων και το αίσθημα μοναδικότητας. Τα συναισθήματα που γεννήθηκαν στους ταξιδιώτες είναι αυτά της συγκίνησης και του θυμού ενώ με ποσοστιαία σειρά ακολουθούν αυτά της θλίψης, του άγχους και του φόβου. Η πλειονότητα των Σκοτεινών τουριστών ανταποκρίθηκε θετικά στο να προτείνει σε φίλους του να επισκεφτούν τόπους που σχετίζονται με τον Σκοτεινό τουρισμό κάνοντας θετικές προβλέψεις για τη μελλοντική εξέλιξη του.

Διερευνώντας τη συμβολή του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς συμπεραίνουμε ότι πάνω από το μισό δείγμα απάντησε ότι επηρεάστηκε αρκετά από τον τοπικό πολιτισμό του Σκοτεινού τουριστικού προορισμού που επισκέφθηκε. Σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες ευαισθητοποιήθηκαν από την πολιτιστική κληρονομιά του Σκοτεινού τόπου που έχουν επισκεφτεί έως τώρα, με το αίσθημα αυτό να αποτελεί την κινητήρια δύναμη για έρευνα και μάθηση της πολυσύνθετης ιστορίας και του πολιτισμού του τόπου υποδοχής που είχαν επισκεφτεί. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος στην άποψη πως ο Σκοτεινός τουρισμός μπορεί να συμβάλλει στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής αυξάνοντας το ενδιαφέρον των ταξιδιωτών για την ιστορία του τόπου. Παράλληλα μέσω του δείγματος αναδείχτηκε ο σημαντικός ρόλος που παίζει η δημιουργία βιώσιμων πηγών εσόδων για την διατήρηση των μνημείων καθώς επίσης και η προσφορά διαφορετικής οπτικής για την τοπική ιστορία. Επιπλέον σημαντικό εύρημα αποτελεί η παραδοχή της πλειονότητας του δείγματος στα θετικά οφέλη που πιστεύει ότι μπορεί να αποκομίζει ο τόπος υποδοχής αλλά και το γεγονός ότι ο Σκοτεινός τουρισμός παίζει καθοριστικό ρόλο στην προβολή και στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Με βάση τα παραπάνω αποδεικνύεται ο καθοριστικός ρόλος και η αξία του, στην τοπική ανάπτυξη και στην ταξιδιωτική βιομηχανία γενικότερα.

Παρά το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός ταξιδιωτών γνωρίζει τη μορφή του Σκοτεινού τουρισμού ωστόσο σημαντικό εύρημα αποτελεί το ότι 37,1% των ερωτηθέντων έχουν άγνοια αυτής της μορφής τουρισμού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ύστερα από την επεξήγηση και περιγραφή της ερευνήτριας στην εισαγωγή του ερωτηματολογίου για την έννοια του Σκοτεινού τουρισμού ένα μεγάλο ποσοστό των ταξιδιωτών που προαναφέρθηκαν απάντησε ότι θα πραγματοποιούσε μελλοντικά επίσκεψη σε Σκοτεινούς χώρους και αυτό που θα τους ωθούσε ως επί το πλείστον είναι η περιέργεια, ένα πρόγραμμα εκδρομής και οι ευκαιρίες συμμετοχής σε ένα τέτοιο ταξίδι.

Συνοψίζοντας συμπεραίνουμε από τα παραπάνω ότι η υψίστης σημασίας αξία και ο ρόλος του Σκοτεινού τουρισμού έχει αρχίσει να διαφαίνεται στην ταξιδιωτική βιομηχανία όχι μόνο ικανοποιώντας τις ανάγκες των τουριστών (που υποκινούνται από τα ειδικά κίνητρα- ενδιαφέροντα τους) αλλά παράλληλα η μορφή αυτή τουρισμού διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αναβίωση και ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.

5.2 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

Ο σκοτεινός τουρισμός αποτελεί μια σχετικά νέα μορφή τουρισμού με πτυχές που παραμένουν ανεξερεύνητες. Από τη δευτερογενή έρευνα που πραγματοποιήθηκε διαπιστώθηκε ότι ενώ στη διεθνή βιβλιογραφία γίνεται μία εκτενής αναφορά τόσο στον Σκοτεινό τουρισμό ως έννοια, όσο και στα κίνητρα που ωθούν τους τουρίστες στην επιλογή αυτής της μορφής τουρισμού, παραταύτα η ελληνική βιβλιογραφία παραμένει ελλιπής πιθανόν λόγω της έλλειψης τόσο της προσφοράς όσο και της ζήτησης του συγκεκριμένου τουριστικού προϊόντος.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας θα μπορούσε μελλοντικά να μελετηθεί εκτενέστερα η μορφή του Σκοτεινού τουρισμού ούτως ώστε να γίνει ευρέως γνωστή στο ταξιδιωτικό κοινό, αποσαφηνίζοντας την έννοια του, με σκοπό οι ταξιδιώτες να εξοικειωθούν με τη μορφή αυτή τουρισμού καθώς για κάποιους παραμένει ακόμα άγνωστη. Η ενσωμάτωση αυτού του νέου σχετικά ταξιδιωτικού προτύπου στην Ελλάδα θα μπορούσε να επιτευχθεί με τη δημιουργία στρατηγικού σχεδίου που θα καταγράφει τους Σκοτεινούς προορισμούς της χώρας και σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς θα μπορούσαν να ερευνηθούν τρόποι ανάπτυξης των Σκοτεινών προορισμών της. Επιπλέον θα μπορούσαν να διερευνηθούν τρόποι συσχέτισης αυτών με τον πολιτισμό των τόπων υποδοχής, με σκοπό την προβολή και ανάδειξη της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

Ακόμα πρόταση για μελλοντική έρευνα αποτελεί η περαιτέρω μελέτη των κινήτρων ενός μεγαλύτερου δείγματος Σκοτεινών τουριστών αλλά και η μελέτη των ειδικών

αναγκών αυτών, που ικανοποιούνται μέσω της μορφής αυτής τουρισμού, θα μπορούσε να οδηγήσει στην κατανόηση και κατά συνέπεια στη δημιουργία τουριστικού προϊόντος που θα απευθύνεται αποκλειστικά στην κατηγορία των τουριστών με ειδικά ενδιαφέροντα στον ελληνικό χώρο.

Μια ακόμα ενδιαφέρουσα μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να εξετάσει τους τρόπους marketing και προώθησης του τουριστικού προϊόντος που λέγεται Σκοτεινός τουρισμός στον ελλαδικό χώρο με σκοπό τη διεξαγωγή συμπερασμάτων για τους τρόπους προώθησης του προϊόντος της χώρας, ως χώρα με αμιγώς σκοτεινούς τουριστικούς προορισμούς.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Βάμβουκας, Μ. Ι. (2007). Εισαγωγή στην ψυχολογική έρευνα και μεθοδολογία. Αθήνα: Γρηγόρης.

Βελισσαρίου, Ε. (2000). Μάνατζμεντ Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας, Π. (2019). Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και περιβάλλον. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική Α.Ε.

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. & Γκρίμπα, Ε. (2020). Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού: Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική Α.Ε.

Λαγός, Δ. (2005). Τουριστική Οικονομική. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική Α.Ε.

Μοίρα, Π. (2019). Θρησκευτικός τουρισμός & προσκύνημα: Πολιτικές-Διαχείριση-Αειφορία. Αθήνα: Εκδόσεις Φαίδιμος.

Παπαγεωργίου, Α. (2018). Οργάνωση Συνεδρίων και Εκδηλώσεων. Τουρισμός MICE. Αθήνα: Εκδόσεις Φαίδιμος.

Parageorgiou, A. (2021). Σκοτεινός Τουρισμός, in Sheela Agarwal, Graham Busby, Rong Huang (eds). Τουρισμός Ειδικού Ενδιαφέροντος, Λευκωσία: Broken Hill Publishers Ltd, chapter 26 (in Greek)., ISBN: 9789925588206.

Parageorgiou, A. (2022). “Αντί Επilogου – Ο Σκοτεινός Τουρισμός στην Ελλάδα”, in Glenn Cooper and John Lennon (eds). Σκοτεινός Τουρισμός, chapter 15 (in Greek). Λευκωσία: Broken Hill Publishers Ltd. ISBN: 9789925350148.

Σακελλαρίδης, Ο. (1999). Πληροφορική στον Τουρισμό. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Durbary, R. (2020). Μέθοδοι έρευνας για φοιτητές του τομέα του τουρισμού. Επιστημονική επιμέλεια Γ. Μ. Αγιομυργιανάκης – Α.Ν. Μενεγάκη. Μετάφραση: Ανδρέας Σοκοδήμος. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Ξενόγλωσσες

Allman, H.R. (2017). Motivations and intentions of tourists to visit dark tourism locations (Unpublished Doctor of Philosophy Thesis). Iowa State University: Iowa.

Bakota, D., Zastavetska, L. & Płomiński, A. (2018). The Disaster in Chernobyl Nuclear Power Plant and Tourism. Condition of and Prospects for the Development of Tourism in the Area of Radioactive Contamination. National Pedagogical University, F ROCZ OCHR SR 20 (1): 495-511

Biran, A. & Hyde, K.F. (2013). New perspectives on dark tourism. International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research, Vol 7 (No 3), pp. 191-198. doi: 10.1108/IJCTHR-05-2013-0032

Botteril, D. & Jones, T. (2010). Tourism and Crime: key themes. Goodfellow Publishers Limited, Woodeaton, Oxford, OX3 9TJ

Bowman, M.S. & Pezzullo, P.C. (2009). What's so Dark about Dark Tourism?: Death, Tours and Performance. Tourist Studies, Vol 9 (No 3), pp. 187-202. doi: 10.1177/1468797610382699

Bryman, A. (2017). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας (μτφ. Π. Σακελλαρίου). Αθήνα: Gutenberg (2016).

Cohen, E. (2018). Thanatourism: A Comparative Approach. In P.R. Stone, R. Hartman, R. Sharpley & L. White (Eds.), The Palgrave Book of Dark Tourism Studies, (157-171). London: Palgrave Macmillan.

Creswell, J. (2016). Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας (μτφ.: Ν. Κουβαράκου). Αθήνα: Ίων.

Creswell, J. W. & Plano-Clark, V. L. (2007). Designing and conducting mixed methods research. Thousand Oaks, Calif: SAGE Publications.

Dalton, D. (2015). Dark tourism and crime. Abingdon: Routledge.

Dann, G. & Seaton, A.V. (2001). Slavery, contested heritage and then tourism. International Journal of Hospitality & Tourism Administration, Vol 2 (No 3), pp. 1-31.

Dejan, I. (2021). Consumption, motivation and experience in Dark Tourism: a conceptual and critical analysis, Tourism Geographies 23:5-6, 963-964.

Dunkley, R. (2005). "Tourism Society seminar event, Dark tourism - cashing in on tragedy?" London, Kensington Close Hotel. On 17th October 2005.

Farmaki, A. (2013). Dark Tourism revisited: a supply/demand conceptualization. International journal of culture, tourism and hospitality research, Vol 7 (No 3), pp. 281- 292. doi: 10.1108/JCTHR-05-2012-0030

Fonseca, A.P., Seabra, C. & Silva , C. (2016). Dark Tourism: Concepts, Typologies and Sites. J Tourism Res Hospitality S2-002. doi: 10.4172/2324-8807.S2-002

Foley, M., & Lennon, J. (1996a). JFK and Dark Tourism: A Fascination with Assassination. International Journal of Heritage Studies, 2, 198–211.

Foley, M., & Lennon, J. (1996b). Editorial: Heart of Darkness. International Journal of Heritage Studies, 2,195–197.

Gaya, E. (2013). "Understanding motivation of visitors at dark tourism sites: Case study of August 7th Memorial Park, Kenya", HAAGA- HELIA. University of Applied Sciences

Gauthier, S., Mausbach, J., Reisch, T., Bartsch, C. (2014). Suicide tourism: a pilot study on the Swiss phenomenon. Journal of Medical Ethics 41(8), available at jme.bmj.com/content/41/8/611

Gibson, H. (1998). Active sport tourism: who participates? Leisure Studies, 17,(155-170.

Gotham, K.F. (2015). Dark Tourism and Disaster Tourism. Wiley Online Library, available at onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781405165518.wbeosd045.pub2

Hooper- Greenhill, Eil., (2001). The educational role of museum. London and New York : Routledge.

Iliev, D. (2020). Consumption, motivation and experience in dark tourism: a conceptual and critical analysis. Tourism Geographies pp. 1-22. doi: 10.1080/14616688.2020.1722215

Iliopoulou-Georgudaki, J., Theodoropoulos, C., Konstantinopoulos, P. & Georgoudaki, E. (2016). Sustainable tourism development including the enhancement of cultural heritage in the city of Nafpaktos – Western Greece. International Journal of Sustainable Development & World Ecology, 24(3), 224–235

Isaac, R. K., Nawijn, J., Van Liempt, A. & Gridnevskiy, K. (2019). Understanding Dutch visitors' motivations to concentration camp memorials. Current Issues in Tourism, 22(7), 747– 762. doi: 10.1080/13683500.2017.1310190.

Iso-Ahola, S.E. (1982). 'Toward A Social Psychological Theory of Tourism Motivation : A Rejoinder', Annals of Tourism Research, 9(2), pp. 256–262.

Johnson, C.L. (2017). Millennials' perception of destination attractiveness (Unpublished Master of Science Thesis). Indiana University: Indiana.

Korstanje, M.E. & Babu, G. (2018). Virtual Traumasces and Exploring the Roots of Dark Tourism. Hershey PA: IGI Global.

Korstanje, M.E. & Ivanov, S. (2012). Tourism as a form of new psychological resilience: The inception of Dark Tourism. Culture: Revista de Cultura e Turismo, Vol 6 (No 4), pp. 56- 71.

Kulcsar, E. & Simon, R.Z. (2015). The Magic of Dark Tourism. Management and Marketing journal, Vol XIII (No 1), pp. 124-136.

Lennon, J. & Foley, M. (2000). Dark Tourism: The attraction of death and disaster. London: Continuum

Light, D. (2017). The undead and dark tourism: Dracula tourism in Romania. In: Hooper J, Lennon JJ (2017). Dark Tourism: Practice and Interpretation, Routledge, NY.

Martini, C. & Buda, D. (2018). Dark tourism and affect: framing places of death and disaster, Current Issues in Tourism, pp. 1-14. doi: 10.1080/13683500.2018.1518972

Molyneux, J. (2012). Donny Gluckstein, A People's History of the Second World War. Irish Marxist Review 1(4):89-98.

Moutinho, L. (1987). 'Consumer Behaviour in Tourism', European Journal of Marketing, 21(10).

Pliakas, T. (2017). Dark tourism representations in travel articles. Master of Science Thesis. Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki. Available at ikee.lib.auth.gr/record/292285/files/GRI-2017-19633.pdf?version=1

Podoshen, J. S. (2013). Dark Tourism motivations: Simulation, emotional contagion and topographic comparison. Tourism Management, 35, 263-271.

Ritchie, B.W., Carr, N. & Cooper, C. (2003). Aspects of Tourism: Managing Educational Tourism. UK: Channel View Publications.

Robinson, N. (2015). Dark Tourism Motivations: An investigation into the motivations of visitors to sites associated with Dark Tourism (Unpublished Doctor of Philosophy Thesis). University of Salford:United Kingdom.

Robinson, P. (2015). Conceptualization urban exploration as beyond Tourism and as AntiTourism. Advances in Hospitality and Tourism Research Vol 3 (No 2), pp. 141-164.

Rosenbaum, A., Hartmann, R., Lennon, J., Reynolds, D., Rice, A. & Stone, R. (2018). The history of dark tourism, Journal of Tourism History, doi: 10.1080/1755182X.2018.1545394

Seaton, A. (1996). Guided by the dark: from thanatopsis to Thanatourism. *International Journal of Heritage Studies*, Vol 2 (No 4), pp. 234-244.

Stone, P. (2011). "Dark tourism: towards a new post-disciplinary research agenda", *International Journal of Tourism Anthropology*, 1(3), 318-332.

Stone, P. R. (2006). A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. *Tourism: An Interdisciplinary International Journal*, Vol 54 (No 2), pp. 145-160.

Stone, P.R. & Sharpley, R. (2008). Consuming Dark Tourism: A thanatological perspective. *Annals of tourism research*, Vol 35 (No 2), pp. 574-595. doi: 10.1016/j.annals.2008.02.003

Storrs, C. (2015). Saving lives at 18 of the world's suicide 'hot spots'. Available at edition.cnn.com/2015/09/23/health/saving-lives-worlds-suicide-hot-spots/index.html

Strange, C. & Kempa, M. (2003). Shades of Dark Tourism Alcatraz and Robben Island. *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, No. 2, pp. 386–405. doi:10.1016/S0160-7383(02)00102-0

Tarlow, P. (2005). Dark Tourism, the appealing “dark” side of tourism and more. In M. Novelli, (Eds.), *Niche Tourism: Contemporary Issues, Trends and Cases* (pp. 47-57). Oxford: Elsevier Ltd.

Vasileiou, M., Tsartas, P. & Stogiannidou, M. (2016). Wellness tourism: integrating special interest tourism within the Greek tourism market. *Tourismos*, 11(3).

William F. S. Miles(2002) «Auschwitz: Museum Interpretation and Darker Tourism, στο *Annals of Tourism Research*, Vol. 29, No 4, pp. 1175-1178

Zheng, C., Zhang, J., Zhang, H. & Qian, L. (2016). Exploring sub-dimensions of intrapersonal constraints to visiting “dark tourism” sites: a comparison of participants and non-participants. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, Vol 22 (No 1), pp. 21-33. doi: 10.1080/10941665.2016.1175489

Διαδικτυακές Αναφορές

Aslan, S. (2015). Prison Tourism As A Form Of Dark Tourism. The Journal of International Social Research 40 8):600-608. Ανακτήθηκε από www.researchgate.net/publication/283342678_PRISON_TOURISM_AS_A_FORM_OF_DARK_TOURISM

Auschwitz. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/529-auschwitz>

Berlin. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/228-berlin>

Chernobyl. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/481-chernobyl>

Competitiveness Committee (CTC). (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.unwto.org/competitiveness-committee-ctc>

«Ground Zero», New York. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/720-ground-zero>

Ground Zero Tour 9/11. (n.d.). Ανακτήθηκε από https://911groundzero.com/#tour_options

Hirosima. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/455-hiroshima>

Majdanek. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/530-majdanek>

Makronisos. Jpg. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.travel.gr/wp-content/uploads/2021/09/makronisos8.jpg>

Makronisos. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/greece/15-countries/individual-chapters/344-makronisos-greece>

Nagasaki. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/461-nagasaki>

Rwanda. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/rwanda>

Stone, P. R. (2006). A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. *Tourism: An Interdisciplinary International Journal* 54(2):145-160. Ανακτήθηκε από www.mnstate.edu/robertsb/390/A%20dark%20tourism%20spectrum.pdf

The myth of count Dracula. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://brancastle.com/explore/count-dracula/>

The Polygon, Semipalatinsk Test Site. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/519-sts-polygon-soviet-nuclear-test-site-kazakhstan>

The wreck of the Titanic, North Atlantic. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/98-titanic>

Tuol Sleng. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/darktourism/15-countries/individual-chapters/140-tuol-sleng>

Yaros (Gyaros). (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://www.dark-tourism.com/index.php/greece/15-countries/individual-chapters/345-yaros-prison-island-greece>

VICE. (2015). Σπάνιες Εικόνες από το «Σκοτεινό» Νησί της Λίμνης των Ιωαννίνων. Ανακτήθηκε Δεκέμβριο 23, 2023, από <https://www.vice.com/el/article/vvgdp8/nisi-giannena-photos-dimitris-rapakousis>

View of a section of the barbed wire fence and barracks at Auschwitz at the time of the liberation of the camp. (n.d.). Ανακτήθηκε από <https://collections.ushmm.org/search/catalog/pa1037956>

WIKIPEDIA. (χ.η.). Πολεμικό κοιμητήριο Φαλήρου. Ανακτήθηκε από https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BC%CE%B7%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF_%CE%A6%CE%B1%CE%BB%CE%AE%CF%81%CE%BF%CF%85

WIKIPEDIA. (χ.η.). Επταπύργιο (Θεσσαλονίκη). Ανακτήθηκε από [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%80%CF%84%CE%B1%CF%80%CF%8D%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF_\(%CE%98%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%BA%CE%B7\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%80%CF%84%CE%B1%CF%80%CF%8D%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF_(%CE%98%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%BA%CE%B7))

ATEXNΩΣ. (2020). Πομπηία (Φωτο-Βίντεο): Νέα ευρήματα — Καλά διατηρημένα λείψανα δύο ανδρών. Ανακτήθηκε Δεκέμβριο 20, 2023, από <https://atexnos.gr/%CF%80%CE%BF%CE%BC%CF%80%CE%B7%CE%AF%CE%B1-%CF%86%CF%89%CF%84%CE%BF-video-%CE%BD%CE%AD%CE%B1-%CE%B5%CF%85%CF%81%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%AC-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%84/>

Δήμος Ωρωπού. (χ.η.). Ανακτήθηκε από <https://www.dhmoi.gr/el/%ce%b4%ce%ae%ce%bc%ce%bf%ce%b9/%CF%89%CF%81%CF%89%CF%80%CE%BF%CF%85/>

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ. (χ.η.). Ανακτήθηκε από <https://korai4.gr/>

Ζέιτενλικ: η ιστορία της μεγαλύτερης στρατιωτικής νεκρόπολης της χώρας. (2018, Νοέμβριος 10). Ανακτήθηκε από <https://www.cnn.gr/ellada/gallery/154129/zeitenlik-h-istoria-tis-megalyteris-stratitokis-nekropolis-tis-xoras>

«Ζωντανεύουν» οι μνήμες στα κολαστήρια της Κομαντατούρ». (2019, Οκτώβριος 28). Ανακτήθηκε από <https://www.in.gr/2019/10/28/greece/zontaneyoun-oi-mnimes-sta-kolastiria-stis-komantatour/>

Καραμιχάλης, Μ. (2023). Σκοτεινός τουρισμός: Η μακάβρια πτυχή ενός επιτυχημένου θεματικού τουρισμού. Ανακτήθηκε Δεκέμβριο 22, 2023, από <https://www.travel.gr/experiences/skoteinos-toyrismos-i-makavria-ptychi/>

ΚΟΥΓΚΙ ΣΟΥΛΙ (ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ). (χ.η.). Ανακτήθηκε από <https://dimossoulou.gov.gr/building/kougki-souli-naos-agias-paraskevis/>

Λευκός Πύργος Θεσσαλονίκη. (χ.η.). Ανακτήθηκε από <https://www.lpth.gr/istoria-w-74399.html>

Λίμνη Παμβώτιδα. (χ.η.). Ανακτήθηκε από

https://www.visitgreece.gr/el/experiences/nature/lakes/lake_pamvotida/

ΜΗΧΑΝΗ του ΧΡΟΝΟΥ. (2020). Φραγκοκάστελο. Στην κατοχή, Γερμανοί πυροβολούσαν τις σκιές! Το παράξενο φαινόμενο με τους θρυλικούς Δροσουλίτες που βγήκαν να πολεμήσουν. Η εξήγηση. Ανακτήθηκε Νοέμβριο 26, 2023, από <https://www.mixanitouxronou.gr/drosoulites-to-metafisiko-fenomeno-me-tous-thrilikous-polemistes-pou-iperaspistikan-to-fragkokastelo/>

ΜΗΧΑΝΗ του ΧΡΟΝΟΥ. (χ.η.). «Μπορείτε να φανταστείτε την εικόνα επτά φαλακρών κοριτσιών στον ίδιο θάλαμο; Μπαμπά, θέλω να ζήσω. Είμαι ακόμη πολύ μικρή...». Η συγκλονιστική μαρτυρία του πατέρα που έχασε την δχρονη κόρη του στο Τσέρνομπιλ. Ανακτήθηκε Δεκέμβριο 20, 2023, από <https://www.mixanitouxronou.gr/mporite-na-fantastite-tin-ikona-epta-falakron-koritsion-ston-idio-thalamo-bampa-thelo-na-ziso-ime-akomi-poli-mikri-i-sigklonistiki-martiria-tou-patera-pou-echase-tin-6chroni-k/>

ΜΗΧΑΝΗ του ΧΡΟΝΟΥ. (χ.η.). Εντυπωσιακό βίντεο με τις τελευταίες ώρες της Πομπηίας. Ψηφιακή αναπαράσταση από τη φοβερή έκρηξη του Βεζούβιου. Ανακτήθηκε Δεκέμβριο 21, 2023, από <https://www.mixanitouxronou.gr/entiposiako-vinteo-me-tis-teleftees-ores-tis-pompaias-psifiaki-anaparastasi/>

Παλαμήδι. (χ.η.). Ανακτήθηκε από <https://nafplio.gr/arxaiologikoixoroiseimiamenu/62-2011-03-20-10-43-36.html>

Σκοτεινός Τουρισμός /Dark Tourism. (2021, Ιανουάριος 6). Ανακτήθηκε από <https://thesekdromi.gr/taksidi-allios/dark-tourism/>

Σπιναλόγκα. (χ.η.). Ανακτήθηκε από <https://www.gtp.gr/TDirectoryDetails.asp?id=15018&lng=1>

Το Λωβοκομείο Χίου που μας γοητεύει και μας εκπλήσσει με την ιστορία του. (χ.η.). Ανακτήθηκε από <https://discoverchios.gr/el/item/211/to-lobokomeio-khiou-pou-mas-goeteuei-kai-mas-ekplessei-me-ten-istoria-tou>

Το τείχος του Βερολίνου – ΦΩΤΟ. (2017, Αύγουστος 13). Ανακτήθηκε από <https://www.enikos.gr/international/to-teixos-tou-verolinou-photo/1037072/>

Υπουργείο Τουρισμού. (χ.η.). Άρθρο 12 – Συνεδριακός τουρισμός Ορισμός – Γενικά. Ανακτήθηκε Δεκέμβριος 18, 2023, από <http://www.opengov.gr/tourism/?p=1440>

Χάμοντ, Γ.(2022). The complete history of Ground zero: Πριν και μετά την 11^η Σεπτεμβρίου. Ανακτήθηκε Απρίλιος 16, 2022, από <https://911groundzero.com/blog/the-complete-history-of-ground-zero-before-and-after-9-11/>

Ψαρά. (χ.η.). Ανακτήθηκε από <https://www.visitgreece.gr/el/islands/north-aegean-islands/psara/>

Ωρωπός jpg. (χ.η.). Ανακτήθηκε από <https://www.trikalanews.gr/wp-content/uploads/2019/12/%CE%A9%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%9F%CE%A3-3-2.jpg>

75 χρόνια μετά: Ναγκασάκι και Χιροσίμα δεν ξεχνούν. (2020, Αύγουστος 6). Ανακτήθηκε από <https://gr.euronews.com/2020/08/06/75-xronia-meta-nagasaki-kai-xirosima-den-ksexnoun-atomiki-vomva-japan>

Παράρτημα. Ερωτηματολόγιο

Ερωτηματολόγιο: «Ο Σκοτεινός Τουρισμός ως μορφή του Τουρισμού Ειδικού Ενδιαφέροντος».

Αγαπητοί συμμετέχοντες,

Η παρούσα έρευνα υλοποιείται στα πλαίσια εκπόνησης διπλωματικής εργασίας με θέμα «Ο Σκοτεινός Τουρισμός ως μορφή του Τουρισμού Ειδικού Ενδιαφέροντος» για την απόκτηση του Διπλώματος Ειδίκευσης στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΔΤΕ)» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Ο όρος Σκοτεινός τουρισμός αφορά μια ειδική μορφή τουρισμού που περιλαμβάνει επισκέψεις σε μέρη όπου έχουν σημειωθεί καταστροφές, είτε φυσικές, είτε ανθρωπογενείς και έχουν σχέση με τον θάνατο, όπως είναι οι φυλακές, τα ιστορικά πεδία μαχών και ολοκαυτωμάτων, οι χώροι βασανιστηρίων, τα νεκροταφεία κ.τ.λ.

Σκοπός της έρευνας αυτής είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με την σχετικά νέα αυτή μορφή τουρισμού στην Ελλάδα, τους λόγους-κίνητρα και τις ανάγκες των ταξιδιωτών που πραγματοποιούν Σκοτεινό τουρισμό, καθώς και την ανάδειξη της αξίας του, του ρόλου και της συμβολής του στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και οι απαντήσεις που θα συλλεχθούν είναι εμπιστευτικές και θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τους ερευνητικούς σκοπούς της εργασίας. Ο χρόνος που απαιτείται για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι περίπου 10 λεπτά και η συμμετοχή σας είναι ιδιαίτερα σημαντική για την συλλογή των δεδομένων της έρευνας. Για οποιαδήποτε απορία και επισήμανση μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στο e-mail: std154399@ac.eap.gr

Σας ευχαριστώ πολύ εκ των προτέρων για την πολύτιμη συνεργασία σας!

Με εκτίμηση,

Αργυρίου Χριστίνα

Διερεύνηση των λόγων- κινήτρων και αναγκών των ταξιδιωτών που πραγματοποιούν τουρισμό.

1. Πόσο συχνά πραγματοποιείτε ταξίδια εσωτερικού – εξωτερικού; *

- ☐ 1-3 φορές το χρόνο.
- ☐ 3-6 φορές το χρόνο.
- ☐ Πάνω από 6 φορές το χρόνο

2. Για ποιους λόγους ταξιδεύετε; *

- ☐ Αναψυχής
- ☐ Επαγγελματικούς
- ☐ Εκπαιδευτικούς
- ☐ Άλλους

3. Γνωρίζετε ποια μορφή τουρισμού χαρακτηρίζεται ως Σκοτεινός; *

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

4. Έχετε επισκεφθεί τόπους που σχετίζονται με το θάνατο στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό π.χ. φυλακές, μέρη ολοκαυτωμάτων, νεκροταφεία κ.α.; *

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

Εάν δηλώσατε **ΝΑΙ**, συνεχίστε στις ερωτήσεις **5** έως **16**.

Εάν **ΟΧΙ**, συνεχίστε στις ερωτήσεις **17** έως **18**.

5. Εάν απαντήσατε ΝΑΙ, ποιοι λόγοι- κίνητρα σας οδήγησαν στο να επισκεφτείτε Σκοτεινούς προορισμούς;

- ☐ Ιστορικοί ή εκπαιδευτικοί λόγοι.
- ☐ Περιέργεια
- ☐ Συναισθηματικό δέσιμο με τον προορισμό.
- ☐ Αναζήτηση ιδιαίτερων εμπειριών.

6. Ποιες ανάγκες σας ικανοποιήθηκαν κάνοντας Σκοτεινό τουρισμό;

- ☐ Αναψυχή, χαλάρωση και απόδραση από την καθημερινότητα.
- ☐ Κατανόηση και αποδοχή της έννοιας του θανάτου.
- ☐ Κοινωνικοποίηση με άτομα παρόμοιων ενδιαφερόντων.
- ☐ Αίσθημα μοναδικότητας
- ☐ Άλλο (αναφέρετε).....

7. Τι συναισθήματα σας γεννήθηκαν ύστερα από την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό

προορισμό;

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Φόβου	☐	☐	☐	☐	☐
Θλίψης	☐	☐	☐	☐	☐
Άγχους	☐	☐	☐	☐	☐
Συγκίνησης	☐	☐	☐	☐	☐
Θυμού	☐	☐	☐	☐	☐

8. Από το 1 έως το 5 πόσο θα αξιολογούσατε την εμπειρία σας έως σήμερα ως Σκοτεινοί τουρίστες;

	1	2	3	4	5	
Καθόλου καλή	☐	☐	☐	☐	☐	Άριστη

9. Θα προτείνατε σε κάποιον φίλο/φίλη σας να επισκεφθεί τόπους που σχετίζονται με το Σκοτεινό τουρισμό;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
- ☐ Ίσως

10. Πιστεύετε ότι ο Σκοτεινός τουρισμός θα εξελιχθεί-αναπτυχθεί μελλοντικά;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

Διερεύνηση της συμβολής του Σκοτεινού τουρισμού στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής.

11. Κατά την επίσκεψή σας σε έναν Σκοτεινό τουριστικό προορισμό, επηρεαστήκατε από τον τοπικό πολιτισμό; *

- ☐ Καθόλου
- ☐ Λίγο
- ☐ Αρκετά

- ο ☐ Πολύ

12. Ευαισθητοποιηθήκατε από την πολιτιστική κληρονομιά των Σκοτεινών προορισμών που έχετε επισκεφτεί έως τώρα; *

- ο ☐ Ναι
ο ☐ Όχι

13. Θελήσατε ύστερα από την επίσκεψη σας να μάθετε περισσότερα για την πολυσύνθετη ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου υποδοχής που επισκεφτήκατε; *

- ο ☐ Ναι
ο ☐ Όχι

14. Πώς πιστεύετε ότι συμβάλλει ο Σκοτεινός τουρισμός στην αναβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής; *

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
Με την αύξηση του ενδιαφέροντος των ταξιδιωτών για την ιστορία του τόπου.	☐	☐	☐	☐
Με τη δημιουργία βιώσιμων πηγών εσόδων για τη διατήρηση των μνημείων.	☐	☐	☐	☐
Με την προσφορά διαφορετικής οπτικής για την τοπική ιστορία.	☐	☐	☐	☐

15. Κατά τη γνώμη σας τα οφέλη του Σκοτεινού τουρισμού για τους τόπους υποδοχής είναι: *

- ο ☐ Θετικά
ο ☐ Αρνητικά
ο ☐ Δεν γνωρίζω

16. Κατά τη γνώμη σας πόσο μπορεί ο Σκοτεινός τουρισμός να επηρεάσει την προβολή και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τόπων υποδοχής; *

- ο ☐ Καθόλου
ο ☐ Λίγο
ο ☐ Αρκετά
ο ☐ Πολύ

17. Εάν απαντήσατε ΟΧΙ, είναι μεταξύ των ενδιαφερόντων σας η επίσκεψη σε χώρους Σκοτεινού τουρισμού, όπως περιγράφηκαν στην αρχή;

- ☐ Ναι
- ☐ Μάλλον
- ☐ Όχι

18. Εάν στον χώρο διακοπών σας υπάρχει η δυνατότητα να επισκεφθείτε ένα χώρο Σκοτεινού τουρισμού τι θα σας ωθούσε να το κάνετε;

- ☐ Περιέργεια
- ☐ Πρόγραμμα εκδρομής
- ☐ Ευκαιρία συμμετοχής
- ☐ Άλλο (αναφέρετε).....

Δημογραφικά Στοιχεία.

19. Φύλο *

- ☐ Άνδρας
- ☐ Γυναίκα

20. Ηλικία *

- ☐ κάτω των 18
- ☐ 18-25
- ☐ 26-35
- ☐ 36-45
- ☐ άνω των 45

21. Εκπαιδευτικό επίπεδο.

- ☐ Πρωτοβάθμια /Δευτεροβάθμια
- ☐ Μετά-δευτεροβάθμια /ΙΕΚ
- ☐ ΑΕΙ/ΤΕΙ
- ☐ Μεταπτυχιακό /Διδακτορικό

22. Οικογενειακή κατάσταση.

- ☐ Άγαμος/-η

Ενδιαφέροντος.

- ☐ Έγγαμος/-η
- ☐ Διαζευγμένος/-η
- ☐ Χήρος/χήρα

23. Επαγγελματική ιδιότητα *

- ☐ Φοιτητής/τρια
- ☐ Ελεύθερος επαγγελματίας
- ☐ Ιδιωτικός/-η Υπάλληλος
- ☐ Δημόσιος Υπάλληλος
- ☐ Άνεργος/-η
- ☐ Συνταξιούχος

Τέλος ερωτηματολογίου.

Σας ευχαριστώ θερμά για το χρόνο και τη συνεργασία σας!

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.